

శ్రీ

రోహిణీ సుధాకరవిజయము.

Sl. no. 501

Aceno. 3001

. ఇది "అరేబియన్ టైట్లు" లోని "శేమరత్ జమా" నకు కథ ననుసరించి
వ్రాయబడిన అలంకరణ నాటకము.

హేమా/తా వేంకటకృష్ణ

ప్రియము.

పారు పూడి సుబ్బారావు గారి చే

ప్రియము.

కాకినాడ.

కోటమర్తి చినరఘుపతిరావు గారి చే

కాకినాడ ముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రితము.

1925

శ్రీ సు.

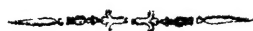
రోహిణీ సుధాకర విజయము.

ఇత్యుక్తం "అశ్వవిద్యకౌశల్యం" లోని "కేమరంబు" నామ

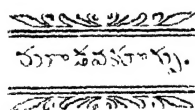
పద్యమునందు వివరించిన వాచానికైక జాతికముల నాటకము.

... మా పేరిటప్పుడు ప్రచురించు

పారుపూడి సుబ్బారావుగారిచే ప్రకటికృతము.

కాకినాడ.

కీటనుర్తి చివర ఘనపతిరావుగారిచే

కాకినాడ ముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రింపఁబడియె.

1925.

కాపీరైట్స్ జువగు.]

[మొదలు 0-12-0

ప్రకటన

ఈనాటకము యొక్క సమస్త మైన హక్కులను మేము పొందియున్నాము గనుక మా అనుమతి లేనిది దీని నెవ్వరు ప్రచురింప గూడదు.

మరియు మావద్ద సంగీత స్త్రోధములు నవలలు నాటకములు వగైరాలు దొరకును. కోరిన యెవరి క్యాటలాగు ఉచితముగా పంపబడును.

పారుపూడి సుబ్బారావు & సన్సు.

కాకినాడ

విజ్ఞప్తి

అంధ్రనాటక కలాభిమానులారా !

నే నీ గ్రంథమును ప్రప్రథమమున రచించుటలో నూతనోత్సాహముపేర్చి రసమగ్నుడనై దేశకాలపాత్రములను సమనింపకయభివరసాలకార విద్యుభంజనముల నెక్కువ విప్రులకరిచితిని. ఆ కారణమున నియ్యది సహృదయములగు పాఠకమహాశయులను రంజించేనేగాని యైదామూటబుగ్గడను రెండుమూడని యుమిచ్చిలబుగ్గడను గంట గంటన్నరలో నాటకము పూర్తిగా దర్శనావబంధవలయుననియెడి నాటకప్రదర్శకులను రంజింపలేకపోయెను.

అట్లయ్య నీనాటక రాజులు పోల్చులగు రసకజనసమాద్రుణులు నీ నాటకవస్తుశారవబుననో దైవానుగ్రహంబుననో పెక్కుసాధు ప్రదర్శనభాగ్యంబుచుభవింపకపోయినను కూర్పునకు చెయ్యవలయునొప్పున రంజనరద్యయములు ముచ్చితాప్రీతివసయు విప్పుడు తృప్తయముద్రణభాగ్యంబుచుభవించినది.

ఈ మూడవకూర్పున నామిత్రుల ప్రోత్సాహముచే నననానికి ప్రదర్శనాభిరుచి ననుసరించి నిశ్చితాహంబు వడించి రసభంగియగుకూడ బ్రదర్శనానుకూలంబగునూల గ్రంథమును విక్రీయింపకుచితిని. దీని నలుంగకి వత్సలత్వంబున నన్ను మన్నింపగ గురూతరంగిణులగు కిద్వద్వరుల శ్రాద్ధించుచు నింతకితో విరమించుచున్నాడను. వాటియు,

తే. నీ కొంచెమైనను రుచిగల పంచదార

మధురముగ నుండు గాన నెమ్మనములంగ

వస్తుశారవమున దీని శ్రాద్ధి లెల్ల

రాధగోతురటంచు నే నాశ్చర్యదలఁతు.

కాక నాడ.

డి 15-7-1925.

ఇల్లు పిన్నవీరు

విబుధుడని పిళ్ళేయ్యుడు,

ఈతా పేకటకృష్ణకవి.

ఈనాటక ములో వచ్చు ముఖ్య పాత్రములు.

—: పురుషులు :—

1. రత్నాకరుడు—సింహాశ్రద్ధ్యపము నేలెడు రాజు.
(కథానాయకుని తండ్రి)
2. సుధాకరుడు—రత్నాకరుని పుత్రుడు. (కథానాయకుడు)
3. విశాంతుడు—సుధాకరుని నర్తనఖుడు.
4. దత్తుడు—పాంచాలదేశపు రాజు. (కథానాయక తండ్రి)
5. మారుతి—దత్తుని మంత్రి.
6. చిత్రసేనుడు—రోహిణి సోదరుడు. (బాటసారి)
7. జనమిత్రుడు—కంచుకి. (దత్తుని భటుడు)
8. పుష్పదంతుడు—గంధర్వుడు. (మనోరంజని భర్త)
9. కామపాలుడు } పురజనులు.
10. సూదాతుడు }
11. రాజశేఖరుడు—మగధదేశాధిపతి.
12. మానవర్మ—రాజశేఖరుని మంత్రి.

—: స్త్రీలు :—

1. రోహిణి—దత్తు రాజు కూతురు. (కథానాయక)
2. మనోరంజని—గంధర్వస్త్రీ (పుష్పదంతుని భార్య)
3. వసుళ }
4. మాధవి } రోహిణి చెలికత్తియలు.

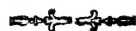

శ్రీరస్తు.

రో హి చీ సు ధా క ర వి జ య ము.

నాంది-ప్రస్తావన.

మ. అకలంకుండు ననాదిపూరుషుండు ని ♦ త్యాత్ముండుఁజిత్స్వభృకా
శకుఁ డానందమయుండు నవ్యయుండు వి ♦ శ్వదోష్ట లోకాధినా
యకుఁ డామ్నాయవిహారుఁ డచ్యుతుఁడున ♦ వ్యక్తాచితాధ్యాత్మత
త్వకళాలంకృతుఁ డీసభాసదుల నిఁత్యంబున్ గృహన్ బోచుతన్.
ఉ. తమ్ములసూడు మామ వెలి ♦ దమ్ములు బాణచయంబు లండజా
తమ్ములు వాజు లిటువు సు ♦ ధర్మమఁగాఁగఁ బ్రమత్తచంచరీ
కమ్ముల శేంజినీరవము ♦ గల్గి విరాగజయేచ్చ నొప్పు నా
కమ్మనివింఱిజోడు కుతు ♦ కమ్మున సౌఖ్య మొసంగుమీకిలన్.

(అనిసభ్యులపైఁ బుష్పములను జల్లుచున్నాడు.)

ఇట్లునాందిముగియగానే,

సూత్ర—అహా ! నేటికి నాపూర్వభవపుణ్యలతాంకురంబులు ఫలించి
నవికాఁబోలు. సకలకలాకోవిదవిద్వజ్జనసందోహబంధురంబగునీ
సభామందిరంబున నే నమందానందకందశితహృదయారవిం
డుండనై నానేర్చువిధంబున నీనాటకంబును బ్రేదర్శించెద.
నటీ ! నటీ !

నటి—ఆర్యా, ఇదిగో వచ్చితిని. (అని సూత్రీధారుని సమీపించి)
నాథా, ఏమిసెలవు? నేనలంకృతురాల నగుచుండ నట్లేల

నన్నంత తొందరగాఁ బిలిపించితిరి? (అని నలుపుక్కలఁ గల
యఁజూచి) ఆహా! ఆశ్చర్యము. ఆశ్చర్యము! (అని వెఱుగు
నభినయించుచు.)

ఉ. అక్కడవేలుచున్న యశి + యందపురంగుల నెప్పువెందెఱ
మిక్కిలి నాదుచూడ్కిమిఱు + మిట్లను గొల్పెను దీపకాంతులీ
దిక్కునఁ దంతినాదములు + దివ్యపుగానములుం జెలంగు న
ల్లక్కడ సభ్యులందఱుం + యంబునఁగూడి రిదేమి చిత్రిమో!

సూత్ర—ఆర్యా! ఇపుడిచట శృంగారకరుణసంబులు వెల్లెఁగొల్పెను
నెక్కచమత్కారమైన నాటకము ప్రదర్శింపఁబడునన విని
దానిని గౌరవించుటకై సభ్యులందఱు దయచేసియున్నారు.
దుర్ఘటంబగు నిక్కార్యంబును నెరవేర్చుటలో నాకు సహకారి
ణివిగ నుండుదువని నిన్నిటకు రప్పించితిని.

నటి—సరేకాని, నాథా, నాటకంబులన నిపుడెన్నియో ప్రబలియు
న్నవి. ఇపు డిచట నెద్దానిం బ్రదర్శించెదరు?

సూత్ర—సతీమణి! నీవెఱుంగనే యెఱుంగవా చెప్పెదవినము.

మ. వరశాండిల్యసగోత్రపాననుడు వి + ద్వద్వర్ణనీయుండు భా
సురసత్కీర్తితుండు కర్మనిరతిఁ + శుభ్రప్రభావాఘృతై
గరిమఁ హోతృమహాన్వయాంబునిధి రాఁకాపూర్ణ చంద్రుండనఁ
ధరణిఁ వెంకటరత్నమార్యుడలరెఁ + ధర్మానుమోదాత్మకై.

చ. వెరవరి తత్కుమారుడగుఁ వెంకటకృష్ణుండు పల్కుబోఁటికిఁ
గరమొకనూర్నమూల్యమునుఁ కానుకగానిడ రోహిణీసుధా
కరవిజయంబు నాగనొక + కల్పిత నాటకముఁ రచించె నో
గురుకుచ! యీసభాసదుల + కోరిక నయ్యది యాడఁగాఁబడు.

నటి—నాథా! నేను చేయవలసిన కార్యమెట్టిదియో సియోగింపుండు

సూత్ర—సుదర్శ మనము ప్రదర్శింపఁబోవునది శృంగారరసప్రధాన
హాటకముగనుక తదస్సపోషకంబగు వసంతముకుప్రభు లలిత
మగు నీకంతకలనాదంబుచే గానానందరసంబు వెల్లిగొల్పుచు
వర్ణించి ముందుగ నీసభ్యులవీచులకు విందొనర్చుము.

నటి—చిత్తమాలాగే చేసెదను.

జగ్గుూటిరాగము-చాపుతాళము.

చూడుమీ వసంతసమయశోభ లెల్లను. (పల్లవి)

చరణములు.

1. దిటముగహిమకరుడు మింటఁ ♦ దేజరిల్లఁగా
విటులుమదన బాధచేత ♦ వెతలనొండఁగా
గుటిలత మలనూనిలుండు ♦ కొమరుమిగులఁగా
కటము లదరఁచికరుతములు ♦ కలయఁజేలఁగఁగా॥చూడుమీ॥
2. వెలయ నికుంజములుపుష్ప ♦ వితతి నలరఁగా
దళితకుసుమగర్భ సుధా ♦ ద్రవమెసఁగఁగా
గోలిర్పూకృతులఁ దేటి ♦ కొదమ లొప్పఁగా
నిలితవాహ్వతి మదన ♦ ఘనఁడువెడలఁగా॥చూడుమీ॥

లయఃగాఢిహి.

కొమ్మలనువ్రాలుచు ఫ ♦ లమ్మలనుగుంపుచుఁచి
కమ్మలటు సామవచ ♦ నమ్మలనుబాడఁ
గమ్మనగు లేజగురు ♦ లమ్మెసఁగు కోయిలలు
చిమ్మనయనాగ్నులుస ♦ తమ్మనువెలుంగఁ
దమ్మలనుధారసము ♦ జమ్మనుచు గోలునల
తుమ్మెదల ముత్రీపత ♦ నమ్మలను కల్యా
ణమ్మవనలక్ష్మీకిది ♦ రమ్మగ వసంతునికి
నిమ్మగను సాగుసుఖ ♦ దమ్మగఁగవంగఁ.

సూత్ర—అహహ! కోమలీ. సకలజన మనోల్లాసకరంబగునివ్వసం
తంబు తావకీన మనోహరగానకలాపాభివర్ణనచే సంతయింపు
చున్నదో చూడుము.

తే. కమ్మనాసిదు కలకంఠ † కంఠనాద
మహిమఁగాబోలు మోడులు † మఱిజిగిర్చి
మంచుబిందుల మిషచేత † నించుచుండె
బణతిరో! కంటె యానంద † బాష్పములను.

నటి—చ. మనమలరించుగంధగిరి † మారుతముల్ పికకాకలీకల
స్వనములులేత వెన్నెలలు † సౌరభములైదజల్లునట్టి కొ
న్నలును తేలికగూర్చుకృతుల † నారతమున్ మిథునోత్సవంబుగా
దనరెను నివ్వసంతమున † ధారుణి నెవ్వరు సంతసింపరో.
సూత్ర—(అరిగించుట నభినయించి) పేయసీ. కుశీలపు లప్పుడే
గానమన కుపక్రమించినారు విచుచు.

[తెరలో]

చ. సుతులువిధేయులైహితవ † చోవిజితాత్ములుఁగాక యుండి వ్య
ర్థత నిహసౌఖ్యముల్విడిచి † దర్పకసాయకపక్షికోకి సా
తతముచు భ్రాంతులందగిలి † ధైర్యము దూర దపితురంచు పె
స్వతలముచుంగు రాజులకు † వేడుక లెక్కడివిమ్మహీనలిన్.
నటి—నాథా! నాటకపాత్రములు రంగస్థలమునకు వచ్చుచుండెను
గాఁబోలు. పోవుదమురండు.

సూత్ర—మందిరి.

(అని యిరువురు నిష్క్రమింతురు.)

ఇది పరిష్టావనము.

శ్రీరస్తు.

రో హి చీ సు ధా క ర వి జ య ము.

ప్రతి మాంసము.

[రత్నాకర మహారాజు చింతాకాగితుడై మొక్కగుండ
ప్రవేశించును.]

రత్నా:—

చ. సుతులు విధేయులై హితవ ♦ చోవిజ్ఞాత్ములు గాకయుగి వ్య
ర్థత నిహాశాఖ్యముల్ విడిచి ♦ దిగ్భక్త హితుకపంధ్యోశి సు
తతమును భాగితులందగిలి ♦ ధైర్యము దూలఁ దపితురంచుఁ బె
న్వేతలమునుంగు రాజులకు ♦ వేపకలెక్కడి విమృహిస్థలిన్.

అఖండలవై భవము ననుభవింపఁదగిన మహారాజ్యపదవి నాకొసంగియు
విషమిళితపాయసాన్నంబిశిన చుదంబున నాకీటిచింత యేలకూర్చితివి
దేవా.

క. వెలయఁదనూనిఁ బడసితి

సలలిత సద్రవములొలి ♦ సుపురు నతఁడు

గుండీపకుండగునని నే

జెలగితి వాఁడెంత మూర్ఖ ♦ చిత్తుడయ్యెన్.

గృహస్థునిగాని తుల్యపుతుగిడు రాజ్యాధ్యక్షుడు గానరడని పెద్ద
లు చెప్పదురు. నేనిక నీరాజ్యభారము నెవరిపాలుచేసెదను ?

[అంత విశారదుడు పోవేళించి రాజునకు పోణమిట్లును.]

రత్నా—విశారదా ! నీ హితోపదేశ మేమైన వాపుతుని వైవాహికశుభము విషయమై కార్యకారియయ్యెనా ?

విశా—మహారాజా ! అబ్బయిగారి చిత్తంబునం దనురాగబీజంబును నాటి శృంగారరసాకురంబును గలుగఁజేయ నేనెన్నియోవిధంబుల పోయితినిచిలిని. వాని మనోబలమేమో గాని పరిణయమొల్లనని భీష్మించియుండె. ఏమని చెప్పుదును.

చ. జనమతకీర్తి సద్గుణ విశాలమనోహరరూపసంపదక
ఘనతరబుద్ధి నెందున నఖిండుడ వీమహనీయరాజ్యమున్
గాని విలసిల్లుదుదుఁ దమిఁ గోరితి నెంతయు గాని వెట్టి తీ
రెను తలఁజుట్టు తోకలనుఁ గీతినిపట్టుఁదొరంగఁ డితయున్.

రత్నా—విశారదా, నయ విశారదా.

ఉ. పోయియునందు మానవులుఁ గరిరుహతలుఁ బెండ్లియాడి పు
ష్పాయుధ రాజ్యవైభవ సమన్వితులై చెలువారుచుండి య
త్యాయతకీర్తిచే నెడఁ గనఁచెరువయ్యెడు పెండ్లియాడనం
నీయెడ బట్టు పట్టుటకుఁ నేమికతంబొకొ వానికక్కటా.

అయినను సుధాకరుడటకుఁ గోల్పోనిరమ్ము. నేనుకూడ నింకొకసారి మృదుమార్గమున బోధించి చూచెదను.

విశా—చిత్తము (అని నిష్క్రమించి సుధాకరునితోఁ దిగున బ్రవేశించుచు.)

సుధా—(స్వగతము) పరమార్థవృక్షమూలచ్ఛేదకారకులగుభామినీ జనంబులఁ జేబట్ట నేల దుర్గతులపాలు గానెల.

చ. అలికులవేణిచే దశరథఁ ధావనిపేద్రుడు నీడె పోణముల్
వలపును బెంచి పెన్వోయలఁ వాలుకనుంగవ తల్కు-బెల్కు-చూ

పుల భృకుటీవిలాసములఁ ♦ బొందికమాటల నెట్టివారలన్
 గలఁచెద రీమృగాతులు క ♦ నన్నటి మృత్యువు వేఱయున్నదే.
 రత్నా—(పుత్తుని డగ్గరఁజేర్చి యాలింగనం బొనర్చి చుంచుదువ్వి
 చుబుకంబుఁ బుణకుచు) కుమా రా! పరిపూర్ణయావనవంతుడ
 వయ్య నీవిట్లు పరిణయపరాజ్ఞుండవు గా నేలరా తండ్రి.
 మ. తనయా! నీవిట్లు మూర్ఖచిత్తునిక్రియన్ ♦ ధర్మంబె రాజాస్వయాం
 బున జన్మించి విరాగివై పాలుపఱన్ ♦ బూఁబోఁడె పెండ్లాడి నె
 మ్మిని సామ్రాజ్యరమావిభూతి గని పే ♦ ర్మిభూజనోల్లాసినై
 జనని నన్నును వృద్ధులన్ దనుప నీ ♦ స్వాంతంబునన్ దోచదే.
 సుధా—తండ్రి! నన్ననుగ్రహింపుడు.

ఉ. లోకమునందు మానవులు ♦ లోలతఁ గామినుల స్వరింపుచున్
 భీకరమోహపాశములఁ ♦ బెద్దయఁ జక్కి తమిచుచుండరే
 ప్రాకట భంగిచేడెల విహవాముఁ ♦ జేసికొనంగరాదు ద
 ర్శికరమట్ల కామిని వ ♦ రించిన వాని హరింపఁ జూడదే.

జనకా, పరిణయబంధం బభిలషించువారికి,

మ. అమలాంగి స్వరియింపఁ జింతయు నవ ♦ త్యప్రాప్తికై చింత కూ
 టమిమొడైన భరింపఁ జింతయును జా ♦ డ్యగ్రస్తతః జింత దూః
 ఖములుం గల్గినఁ జింత, సౌఖ్యమొదవం ♦ గాఁజింతసంసారకూ
 పమునం దెల్పిన వారికెల్లనివి సు ♦ ప్రాప్తబుధా చూడుడి.

కావున ప్రకృతివిషయవాంఛాలవాలంబును తామసరజోగుణ సంకీర్ణ
 మూలంబును చింతాపరంపరా పత్రంబులును, అస్థిరానందప్రదర్శక
 గర్భాంతరదూఃఖ కీమిసంకల్పితైహిక వినోద పుష్పంబులును, పాపకర్మ
 ఫలంబులును, గలిగి యొప్పుచుండు సంసారవృక్షంబు నాశ్రయించి
 దగ్ధతులపాలు కానేలే నన్ను నిర్భంధింపకుడు.

రత్నా—కుమారా, ఇంత చిఱుతపాయంబుననే నీవెంతటి వైరాగ్యంబును బూననగునే?

ఉ. నీవు వివాహమాడి రమః ♦ టీమణిఁ గూడి విశేష రాజ్యలక్ష్మీవిభవంబుఁ గైకొని య ♦ శేషజను ల్కొనియాడ నేలుచు భూవిదిత్రోరుకీర్తి పరి ♦ పూర్ణుడవై యలరారివంశము గావనెసంగు నిన్నుగనఁ ♦ గన్నులు చల్లనఁ గావెపులృకా.

కన్నతండ్రి నామాటవినుము.

చ. గుణసిక్తురుంబ సచ్చరితఁ ♦ గోమలసుందరిగాత్రీఁ గన్యకామణిని వివాహమాడి జన ♦ మాన్యుడవై పరితృప్తయాచక ప్రణతుల నెప్పుచు స్విజిత ♦ రాజకిరీటమణిప్రభన్ గృహం గణము నలంకరించి చిర ♦ కాలము కీర్తి నెసంగ రాదాకో.

సుధా—జనకా, పాంజ్ఞలయ్య మీరు నన్నిట్లేల నిర్బంధించెదరు.

తే. సకయచూడ్కియె విషవహ్ని ♦ సదృశమరయఁ

బాలతి విభ్రమ మాభోగ ♦ భోగతుల్య

మట్టిజవరాలి నోర్తుఁ జే ♦ పట్టుపెల్లఁ

జన్నగంబును దరిజేర్చు ♦ పగిదిగాడె.

రత్నా—అరే మూర్ఖా, నీవట్టిన పంతమును విడువకుండితివి. నిన్నిపుడేమిచేసెదనో చూడుము. (అసే గద్దెయడిగి సుధాకరు నదలించుచున్నాడు.)

విశారదు—మహారాజా, శాంతింపుడు శాంతింపుడు.

రత్నా—(సామర్థ్యంబుగా) ఏమీ!

చ. జనకుఁ యజ్ఞ మీరుచు య ♦ శంబుఁ గులంబు సమర్థుఁడంపఁ గామనమున నిచ్చలేక నభి ♦ మానముఁ దోచి చరించుచుండెనా తనయుడు నీతిబాహ్యుని వి ♦ ధంబునఁ బంతము వీడకుండెదం డనమునగాని మమ్మరమ ♦ డంగడువీనికి యెంతెచ్చెప్పినన్.

సుధా—తండ్రి, యేల నావై రోపించెదరు. వానిశ్చయము విరుందు.

చ. సతతముఁ బెండ్లియాడి భవఁ డసాగరముఁఖపరంపరోర్మికా
విరతిని ముని తేలుచును డ వేసటఁ గాసిలుచుండఁ జాలనో
క్షితితలనాథ ! యేమి ననుఁ డ జేసినఁ జేయుఁడు కాని నామనం
బతివలఁగూడి దుఃఖముల డ నార్తిగృశింపఁగ నోపదెమ్మెయిన్.

రత్నా—(కోపోద్దిగ్భితుడై) వీనితోనింక వాగ్వియ మనవసరము.
విశారదా, నీవువెంటనే తలారులను బిలిపించి,

క. జనకుని యానతి నివ్విధి
విననొల్లని మూర్ఖుచిత్తు డ విగతవివేకుఁ
గొనిచని వే బాధింపుఁడు
కనికరమెద నేదిబాదిఁ గంబుననీనిఁ.

విశా—మిత్రీమా, సుధాకరా, ఏల నీవిట్లు బేలవై చెడియెదవు ?
నీకు గా రాగృహమునందుండుటయే శ్రేయమని తోచెనా?

సుధా—సఖా, నాచిత్తము పరమార్థ దాయకంబగు మఱి యేపని
కైన నంగీకరించునుగాని కన్యాపరిగ్రహణంబునకు మాత్ర
మిచ్చగింపనేరదు. వినుము,

చ. పరమపదంబుఁ బాపు కల డ భాషిణుల న్వరియించుకంటె దు
ష్కర మింక నెద్దిగల్గు చెర డ సాలవసించిన నేమి కాననాం
తరముల నిల్వనేమి వసు డ ధాధర గహ్వర సీమలందుసం
చరణము సేయనేమి భవ డ సాగర సంగతిఁ బాయుగల్గింప.

రత్నా—మంచిది. విశారదా, నీవు వీనిని వెంటఁగొనిపోయి నాయాజ్ఞ
నెర వేర్చిరమ్ము. పొమ్ము.

విశార—చిత్తము. (అని సుధాకరునితో నిష్క్రమించును.)

రత్నా—నాజన్మాంతరకర్మఫరిపాకం బిట్లుండఁగాఁబోలు. ఏదైవమైన
నడ్డపడకుండునా? (అని రత్నాకరుండు నిష్క్రమించును.)

ఇది ప్రథమాంకము.

రో హి ణీ సు ధా క ర వి జ య ము

ద్వితీయాంకము.

[అంతరిక్షమునుండి మనోరంజని యను నొక ఖేచరి పృవేశించును.]
మనో—(అద్భుతరసము నభినయించుచు) ఏమి యారాకొమరుని సౌం
దర్యము !

క. దీపము లేకుండిన వే

దీపములం బెట్టినట్లు ♦ దీప్తులు నిగుడన్

దీపించెడు రాకొమరుడు

కాపురుషుం డుంచె బంది ♦ గంబున వాసిన్.

కటకటా ! అంతఃపురసౌధాంతరంబులఁ బ్రకాశింపఁజేయు సుకుమార
శరీరుం డగునృపకుమారుని నిర్దయుండై కారాగృహబద్ధునిఁ జేయుట
కెవరి కిట్లు మన సొప్పెనో కదా.

ఉ. దాసనకాచసాత్రేసువితానము పుర్వులబూజుపెంటలన్

భాసుర చందనాగరుసు ♦ వాసనజాలము గబ్బిలాల దు

ర్వాసన హంసతూలిక వి ♦ రాజితశయ్య శిలామహీస్థలి

క్షేసినబందిఖాన నృప ♦ శేఖరసూనుడు దూలుచుండెగా.

ఈలాటి నవమోహనాకారము భూలోకమునలేదు సరేకదా సిద్ధసాధ్య
గంధర్వామర శ్రేష్ఠులయందైనం గానరాదు.

[అంత పుష్పదుతుడు పోవేసింది]

పుష్ప—ఆ ! సుందరీ, యేమనుచున్నావు. జగజ్జీయ మానసాందర్య
రాశి యగు కన్యకాలలామంబు నెక్కచో నేత్రోత్సవంబుగఁ
జూచి వచ్చితిని, వినుము. పాంచాలదేశంబునఁ దేజోరాశి
యనందగు కన్యకాతిలకం బొందు గ్రాలుచున్నానుది. ఆమించు
బోడి సోయగం బెన్న నలుమోములు దాల్చిన తమ్మిచూలి
తైనను వేముమోములు దాల్చిన చిలువరాయనితైనను నలవి
కాదు. ఇంతయేల,

ఉ. ఆ యెలనాగ నెమ్మొగము † నంబుజవైరి యటన్ భ్రాంతిచే
బోయి యనంతమార్గమునఁ † బోయెడు చంద్రునిఁ జూచి యద్దిరా!
యాయెడఁ జంద్రు లిద్ద రుదయించి రిదేవుని రాహుకేతువుల్
సేయఁగలేమి నెద్దియు శశిగ్రహణం బటఁ గల్గలేదు సూ.

చ. తిలిరులబోణి వాక్పయ శతాంగము నెక్కి విలోలనేత్రముల్
కలితపతాకలై చెలఁగఁ † గన్బులులఁ దగు విండ్లుబూని చూ
డ్కులగమి తూపు లుప్పతిలఁ † గుంతలనై న్యముతోడ స్వచ్ఛమా
గళమను శంఖ మొత్తుమను † కాముడు లీలఁ జరించు నిచ్చులుఁ.

మనో—ప్రాణేశ్వరా! మీ యుత్పేక్షాప్రాగల్భ్య మంతయు వెల్లడించు
చుంటిరి. నే జూచిన సాందర్యరాశికన్న వేటొందు మతోక్క
చో నుండునన్న నే నమ్మజాలను.

పుష్ప—ఓసి వివేకహీనురాలా ! వినుము.

చ. అతివముఖాబ్జపుష్పరస † మానగ గుంపులుగూడి తేలు లూ
ర్జితగతి నేగుదెంచి యటఁ † జెన్నగు చుపకమంచు నాసికన్
మతి భ్రమియించి పాదనలిఁనాబులఁ జేరఁగ నేగనాగ నా
చితగతి వేలుచుండు వనఃతేక్షణ దీర్ఘశిరోజపుంజముల్.

వేయేల,

మ. అనయం బాచెలి రోమరాజి ఫణి గంధావర్తమన్నాభి స

ధ్వనవల్మీకమునందుఁ బుట్టి ముఖరా ధి కాబిబమున్ మింగజూ

చిన రాకుండఁగ నాపుఁ దత్కుచగిరి ధి శ్రేష్ఠద్వయ బుతయున్

గని తెల్పు న్నడిచేగుఁ గర్ణముల కాశన్యాంబ కాబ్జాతముల్.

మనో—నాథా ! మీ వర్ణనాసామర్థ్యమును గొనియాడ నే నంతటి

దానను. ఊహితలంబునం గల సింహశద్విపంబున నలకూబర

జయంత వసంతులకు రూపనియంత్రం డనందగు నెకనరపాల

తనూజంపు నిర్దయాత్ములచేఁ గారాగృహస్థాపితుండై యందు

శారదాంబుదాంతర్గతుండగు యుడుపతివడుపునఁ దేజరిల్లు

చున్నాడు. ఆ రాచకొమరుని దివ్యసౌందర్యరేఖావిలాసంబులం

గొని యాడ నే నంతటివానను. వాని నెల్ల వినినచో మీరింత

కన్నను మోహ వేశపరవశు లగుట నిశ్చయము. వాని సౌకు

మార్యంబుఁ గన్నులారఁ గాంచినచోఁ బురుషులకైన మనోజ

వికారంబు లంకురించును. నాథా ! మీ రాసుందరాంగునిఁ

జూచియుండలేదు కాఁబోలు. చూచియుండినచో మీ రట్లే

పలుకుదురు. వినుఁడు,

ఉ. వాని మనోహరాంగమును ధి వాని ముఖేందువిలాసరేఖయున్

వాని విశాలనేత్రములు ధి వాని భుజద్వయ దైర్ఘ్యసంపదల్

వాని యురస్థలోన్నతియు ధి వాని నఖంబులు హాసచంద్రికల్

మానక మీరు చూచినను ధి మానిని నింతగఁ బ్రస్తుతించురే.

పుష్ప—పేయినీ ! చతుర్విషయ సంయోగంబువలనంగాని భిన్న

పక్షాభిమానంబు లేకీభూతంబులు కానేరవు. కావున మన

మిర్దుర మాకారాగారముచెంత కేగి యా మహనీయతేజశ్చా

లుర నెక్కచోఁ జేర్చి చూచివత్తుము రమ్మ.

మనో—గుచ్చిది. రూప (అని మునుపు సుధాకరుఁడున్నచేతను గూర్చి నిష్క్రమింతురు)

[కారాగృహములో సుధాకరుఁడు.]

సుధా—(స్వగతము) అన్నా ! అోక మొతమాయామోహితమై యున్నయది ! అవిద్యావృక్షంబునకు మూలాలవాలంబగు కామినీవ్యామోహమహిమను పామరజనంబు లెంతయెక్కుడు చేయుచున్నారు ! అన్నా ! సింహారణము జను లెట్లు మోహమదాంధులై చెడిపోవుచున్నారు ! పరమదాక్షిణ్యమూర్తి యగు పరమేశ్వరుడు మానవుల కీమజ్జానము నేలఁ బాపకుండుడనో తెలియరాదు.

ఉ. కామియల న్వరింప మదిఁ దగలెను కామము కామపూర్ణతన్
బ్రేమములూరఁ బ్రేమమునఁ బెద్దము మోహవశాత్మకడైనదొ
డేమటి తృప్తిచే దవిలి తృప్తిఁ జెందక లోభమగున్మదై
తామసవృత్తి దుష్ప్రియలఁ దద్దయుఁ జేయుచునుండు నిమ్మహిన్.
వహ్వ, నా కీకారాగృహవాసమే యుక్తమైనది. ఇచట నిశ్చలాలత
రంగుండనై యేకాంతంబుగఁ బరమార్థవిచారణఁ జేసికొనుచు బాహ్య
ప్రపంచంబుతో సబుధమును దొలగింపుకొనఁ బ్రయత్నించెద.
కాలాతీత మైనది, నే నింక శయనించి నిదురింపవలయును. (అని సుధా
కరుఁడు శయనించి నిద్రించుచున్నాఁడు.)

[అంత మనోరంజని ప్రవేశించి]

మనో—(చెరసాలలో నిద్రించు సుధాకరుని జూచి తనలో) నాప్రీ
యుని యహంకార మేమనందగు ?

ఉ. ఎదటిరాజపుత్రులను దిందునిభాస్యులఁ జూడలేదు వా
రందఱు వీయందమగు నాకృతి కెన్నఁగఁ గాలిగోరికై

నం దలపంగఁ బోయె కఠిన బరికింపఁగ రానియట్టి యీ
 చందము మిన్నమన్న పయి ♦ సత్యముగాఁ గనియుంటిమీ యెటన్.
 [అంతట సుప్తి దలిలియున్న సుందరీసహితుడై
 పుష్పదంతుడు ప్రవేశించి]

పుష్ప—ప్రియా ! నే నాకలువకంటిని గొనివచ్చితిని. చూడుము (అని
 యాకోమలాంగిని గనఁబఱచుచు)

ఉ. ఈ యువతీలలావు తెన ♦ చే పరికింపఁగ నెట్టివారలున్
 గాయజవిండ్లు కన్నులు ♦ కాంచనకంఠముల్ కుచంబులే
 మాయెననాగ మధ్యము న ♦ మానుష తేజము నిట్టివారి నే
 రేయుగమునైన గని ♦ రే వినిరే మఱి ధారుణీస్థలిన్.

క. నా కర్కశహస్తంబుల
 నీకోమలగాత్రీ నిటకు ♦ నే దెచ్చిన నా
 హా! కంటె! యీమె పసిడిన
 లాకు పుటము వెట్టినట్టు ♦ లం గనుపట్టున్.

మనో—నాథా! ఈ కోమలాంగిని మన మారాజకుమారునిపజ్జా
 జేర్చితిమేని వారివారి సౌందర్య తారతమ్యంబులు స్పష్ట
 పడియెను.

పుష్ప—చుందిది. (అని యట్లుఁ జేయును.)

మనో—అహా! పీ రిద్దరిసౌందర్యంబును వర్ణనాతీతంబుగ నే కాన్పించు
 చున్నయది.

క. సుందరరూపంబుల నా
 నందముగా నావిశాల ♦ నయనంబుల నిం
 పొందఁగఁ జూచిన డెద మ
 మందపరవశత్వ మొందె ♦ మై యుష్పాంగన్.

పుష్ప—నీమి యీ మోహనాకారములు!

మ. కలితోద్భాసితరూపసంపదల నేఁ ♦ గన్నార వీక్షింప న
 ల్లిలితానందరసాభిషేచికల డో ♦ లాకేళిలోలాత్మయై
 లలి నొప్పారు మదీయమానసమరా ♦ శం బిప్పు డత్యన్భుళో
 జ్వల తేజంబుల తారతమ్యముల నె ♦ బృంగి నిమగ్నించునో!

మనో—నాథా! ఇట్టి పదీయక భాసిల్లె డీయనన్యసామాన్య తేజో
 రాసులలో తారతమ్యముల నేర్పఱుప నా కొకయుపాయము
 తోఁచుచున్నయది. మనము భీమరాకృతులం బూని యీ
 మోహనాకారులలో నెకరు నిద్దురఁజొక్కియుండ వేఱొకరి.
 జొప్పనఁగుట్టి మేల్కొల్పుచు వీరల పరస్పరవర్ణనాతిశయం
 బుల బాగుగఁ బరికించినచో సౌందర్యతారతమ్యం బిందుకేని
 యుండనేని స్పష్టపడియెను. ఇంతకు మిక్కిలి సాధనోపాయం
 బెద్దియు నాకుఁ గానరాదు.

పుష్ప—చుంచిది. అటులనే చేయుదము (అని యిరువురు భీమరా
 కృతులఁ బూనుదురు.)

సుధా—(శయ్యపైనుండి దిగ్గన లేచి) అబ్బా! ఈ ప్రేమదాళి నా
 చెక్కిట నంతతీవ్రముగాఁ గుట్టినది. (అని ఇటునటుఁ జూచి)
 ఆ ఏమిది! ఏమి యీకాంతి! ఓహో! కన్నులు మిటుమిట్లు
 గొలుపునటుల దేదీప్యమానంబుగఁ బ్రజ్వలెల్లు నీయపూర్వ
 తేజం బెంతయు నా కత్యాశ్చర్యంబును గలిగించుచున్నది.
 (అని సుప్తి దవిలియున్న సుందరాంగినిఁ బొడఁగాంచి) ఆహా!
 ఆశ్చర్యము! ఆశ్చర్యము! ఈ జగన్మోహనస్వరూప మిచటి
 కెట్లు వచ్చెనో కదా! ఇట్టి యపూర్వ తేజశ్శాలిని నే నెన్నం
 దును జూడనైతిని. ఇది యేమిదైవమాయయో తెలియరాదు.
 ఓహో!

ఉ. సారథ మొందు బంగరపు ♦ జంటిపుబొమ్మయ్యె! మార్దవంపు చె
 ల్వారెడు రత్ననిర్మితక ♦ లాకయ్యె! నిశ్చలలీల బొల్బు తొ

ల్కాఁటుమెఱుఁగొ! జీవకళ † గల్గిన చిత్తరువొక్కా! నాఁగ నీ
 తీరునఁ బ్రజ్వలెల్లు సము † దీర్ఘమనోహరతేజ మేమొకో!

శా. ఏమీ! చూడఁగఁ జోన్యమయ్యె నడిరే † యి న్వచ్చి నావజ్జలో
 మోమోటం బిసుమంత లేక నిదియే † మో మాయగాఁ బూడె నీ
 భూమిన్ గుమ్మరవచ్చినట్టి రతియో † పూర్ణేందుబింబాస్వయా
 భామారత్నము నంపిగో పరులు నా † భావంబు శోధింపఁగన్.

అట్లుఁ గాక,

తే. గీ. నాను తలిదండ్రులే మంత † నమున నాను
 నాబు వైవాహికప్రయ † త్నంబునందు
 నిచ్చు గొనునట్లుఁ జేయ నీ † మచ్చకంటి
 నర్థనిశియందు వాఁజ్జ † కంపిరే మొ.

మఱియు,

క. ఈతస్మిన్ కాఁబోలును
 నాతలిదండ్రులు కడంగి † నాకు వివాహం
 బాతతవైభవ మొప్పుఁగఁ
 జేత్రోమోదమునఁ జేయఁ † జింతించి రహా!

హా! ఈశ్వరా! నే నిపు డెంతయు డోలాయమానమానసుండనైయున్న
 వాడ. ఏమి చేయుచును. ఈకాంత నవలావణ్యదీధితులు నాహృదయ
 భేదనం బొనర్చుచున్నవి. నాచిత్త మెంతయుఁ జలించుచున్నది. వహ్వ
 ఏమిది!

గీ. నీలవర్ణపుకాంతిఁ † గ్రామి నియ్యవి బంధ, రాశి యేమో కావు † బాలకురులు
 అతిమనోహరముగ † నలరారు నిది చంద, మామ యేమో కాదు † భామమోము
 కమ్మనివలపులఁ † గడువెల్లు నిది తిల, పుష్పమేమో కాదు † పాలఁతినాస
 ప్పనిమలం బగు కాంతిఁ † బరిఘటెల్లెడు నిది, శంఖ మేమో కాదు † సకియ గళము
 తే.గీ. అడద్భుతంబుగ † కలసిక † లైన యింక, జక్కవగ వేము కావెతి † చన్నదోయి
 కలచున్నట్టి లాఁణ్య † హృది † కలియి యేమొ క † కలు † జాతీకరులు.

అహా! ఏమి యీసౌందర్యము !

క. నెలఁ బోలిన మొగమును వె

న్నెలఁ బోలినహాసరుచియు ♦ నెఱినిపసిఁడిగి

న్నెలఁ బోలినకరుచుములు తి

న్నెలఁ బోలినఫిరుగు లమర ♦ నెలఁతుక యొప్పున్.

వహ్య,

సీ. కిసలయంబుల నెల్లఁ ♦ గ్రేణినేయుచు దొండ, పండు చక్కెఱగేరు ♦ పస దలిర్ప
నరనిందములకన్న ♦ నందమ్ము గలనమ్ము, మీసులఁ బురడించు ♦ మిసిమిమెఱయ
విరిడమ్ములను గ్రేమ్ము ♦ సిరి జమ్మునదియయ్యు, నెలఁదాలుఁబోలియించు ♦ జలగుగులుక
నాణిముత్యపుచేరు ♦ లణఁగఁదొక్కియు నుడు, గణములఁ దెగఁదెను ♦ కాంతిసేనఁ
తే.గీ. నొక యీతన్య యధరంబు ♦ నక్షియుఁగము, నవనలింబంబు నభిరాజి ♦ ముదము నింప
వరలు నాభాగ్య మేమనఁవచ్చు నిట్టి, మండరాంగిని జూడఁగంటిఁ జొక్కుచుంటి.
బాపురే! ఏమియీదిత్రోము! ఇరుమచుస్కాంతంబున భ్రాంతింబైనయట్లు
నాహృదయ గ్రీమించుబోణి రూపలావణ్యాతిశయంబులచే నెంతయు
నాకర్షింపఁబడుచున్నయది. ఇట్టి తేజోరాశినుండి నామనంబు నెటుల
మరలింపనేర్తును? ఓలలనాశిరోముణి! నీవు రాజకన్యక వే యైనచో
నిన్నుఁ దప్పక పెండ్లియాడెద.

మ. వనజాతాయతనేత్ర నీను నవలా ♦ వణ్యాభివీచీవళిన్
దనివోకుండఁగ నోలలాడుచు నహా ♦ తన్వంగి నాచిత్త మా
ఘనమీనాంకశతఘ్నిగోళపటలిన్ ♦ గాసిల్లెడిన్ దేర్పలె
మృన్ముమానింపకు వీడియుంటిని మాది ♦ యం బైన వై రాగ్యమున్.
ఈ కోమలాంగి యెంతగాఢనిద్రాప్రసవశురాలై యున్నయది!

ఉత్సాహ. కోమలాంగి! కోపమేల? ♦ కోరియుంటి నిన్ను నే
కామబాణజాలములకుఁ ♦ గాంత యోర్వఁజాలనే
భూమిలోన నిన్నుఁ బోలు పొలఁతి నెంచుఁ గాన నే
మామకార్తి డింప లెమ్ము ♦ మానినీశిరోముణి!

[అని నిధావస్థ నభినయించుచు.]

అయ్యో ఇంతలోనే న న్నినుపగజ్జెలతల్లి యావహించుచున్నది. ఇంక నెట్లోగదా! నా సర్వేంద్రియ వ్యాపారంబులును క్రమక్రమముగ ముద్రీకృతము లగుచున్నవి. అయిన నీ నిద్రాదేవియు నా కొక యుపకారమే చేయుచున్నది. ఓ రమణీమణీ!

మ. అలివేణీ మృదుపాణి నీను మహనీ ♦ యం బైన తేజాబు ని
పలరం జేయగఁ జూపి-తీవియల న ♦ త్యంతంబుఁగాఁ బట్టి హృ
జ్జలజాంతర్గతమానటు ల్సలిపి శ ♦ శ్వత్సేధి బంధించితిఁ
వెలిబొకుడఁగ మోక్షు నేత్రులఁ ద ♦ ద్విద్యుత్స్వరూపం బిఁకఁ.

(అని గాఢనిద్రాముద్రితఁడై మూర్ఛిల్లుచున్నాడు)

(అంత రోహిణి మేల్కొనుచున్నది.)

రోహి—(చురుకంబు నిపురుకొనుచు లేచి) అబ్బా! నాచురుకంబు నెద్దియో చురుక్కనఁ గుట్టినది. (అని నలుపక్కలు తేరిపారఁ జూచి) ఆ! ఏమిది! ఈప్రదేశ మొత్తయు వింతగఁ గాన్పించు చున్నది. అత్యున్నతం బగు నీయపూర్వ తేజం బెటచుండి పృజ్వు లించుచున్నదో! ఇది యేమివింత. నే నిపు డెంతయు భయ కంపిత చిత్తురాల నగుచుంటిని. (అని భయము నభినయించుచు నిద్రాకైతవంబున కనులను మోడ్చియు వెంటనే యులికిపడి లేచి) అయ్యో! ఏమిది!! ఈ దుష్టమదేందిరిరంబు లేల నన్నిట్లు వేధించుచుండె! ఎన్నఁడును జూడని యీవంతతుమ్మెదలు నే డేలవచ్చె! ఇదంతయు నెద్దియో యొకమాయగా నున్నది. (అని యిటునటుఁ జూచి రాజకుమారుని వీక్షించి) ఓహో! ఏమి యీ మోహనాకారము!! ఈ మహనీయ తేజశ్శాలి యగు దివ్యపురుషుఁ డెవ్వరై యుండునో గదా! వై రాగ్యోపలసన్నిభంబైన నాచిత్త మీ మోహనాంగునిఁ జూచినభోడనే చలించుచున్నది. అనన్యగమ్యుఁ బగు నిజాంతఃపురంబున హంసత్వా

లికాతల్పంబుపై శయించి నిద్రించుచుండ నెరు లెవ్వరు నా
హర్ష్యతలంబున కిట్లు రాగలిగిరి?

శా. ఓహోహా! కడుచిత్రమయ్యె నిదియేమో మాయగా నిట్టుల
బాహుటంబుగ నీ నిశీధమున నా ♦ పజ్జం బ్రకాశించు నీ
సాహస్రాక్షసమానతేజః డెవరో ♦ చర్చింప నాచిత్తము
మోహభ్రాంతినిఁ జెందఁ జేయ నఖిలీ ♦ మూర్ఘన్యునిం దార్చిరో.
అటుగాక,

చ. నిలుకడఁ జెందు కొమ్మెఱుగ్గో ♦ నింగిదొలంగిన చంద్రబింబమో
యలరులవింటివాఁడు తన ♦ యంగముఁ బూని వసించియుండెనో
కలఁ గనియుంటి నో నిజము ♦ గా నలకూబరుఁడో జయంతుఁడో
వలపుల యెమ్మెకాడగు నృ ♦ పాలతనూజుఁడో తోచరా దహా!
తేజోరూపలావణ్యాతిశయంబుల నొప్పుచుండిన యాయనన్యసామాన్య
సుందరాంగునిమంతనంబున నానెచ్చెలులే నాయుద్ధకుఁ బంపిరికాఁబోలు.
జననీ జనకులారా !

ఉ. ఈ నవమోహనాంగుఁడు మ ♦ హీవరపుత్రకుఁ డేని వీని నే
మానకఁ బెండ్లియాడెద హి ♦ మద్యతి తైత్వము వీడియుండిన
భానుఁడు చల్లనైనను న ♦ భంబు భువిం దలక్రిందునైన నా
మానసమందు నీతని య ♦ మానషతేజము చిక్కఁ గావునన్.
నా నెమ్మనమును హరించిన యీ యాపవిజితమన్మథాకారుని లేపెద.
(అని నిద్రామ్రద్రోతుఁ డగు సుధాకరునిపైఁ దన కరళంకజంబు నునిచి
ఉ. ఓ యకళంక నీకు విను ♦ మోసుకుమారశరీర చిక్కితిక

మాయలు చాలు నింక నను ♦ మాన మొకింతయు లేదు నిన్ను నే
బ్రాహ్మగఁ జాలఁ బంతమునఁ ♦ బల్కవదేమిర కోప మెందు కో
కాయజరూప నీమదిని ♦ క్రూర్యము డింపుము లెమ్ము చూడుమీ.
అన్నా ! మనోహరా ! నిద్రాదేవి నా శిరస్సుపై నెంతయుఁ దాం

డవమాడుచున్నయది. ఇనుపగుండ్లుకట్టినట్లు నాకనుత్రెప్పలు మూసికొని పోవుచున్నవి. ఇంక నెట్లో గదా ! కానిమ్మో, యీ మోహనాంగుని సందర్శనజ్ఞాపకార్థము వీని కనకాంగుళీయంబును సంగ్రహించెద. (అని తనవేలినున్న యుంగరము నాతనివేలి నుంచి యీతని యుంగరముఁ దా గ్రహించి యెప్పటియట్లు పరుండి నిద్రించుచున్నది.)

[అంత మనోరంజనియు పుష్పదంతుఁడును నిజరూపములఁ బ్రవేశింతురు]
మనో—ప్రాణేశ్వరా ! తెల్లవాఱకమున్నే మన మీకుటిలాలకను పరులెవ్వరికిని దెలియకుండునట్లు రహస్యచిలంబుగఁ దిరుగఁ బాంచాలదేశంబునకుఁ గొనిపోయి యట నిజసాధాంతరంబున నెప్పటియట్లు బరుండఁబెట్టి రావలయును. చూడుఁడు,

చ. తెలతెలవాటుచుండె నని ♦ దీపపుకాంతుల తెల్పి చెప్పెడుక
గలయఁగఁ దేజ మబ్బెనని ♦ కాకులు కావని గూయుచుండె నిం
పులుగలుకంగ గాలి వల ♦ పుల్పచరించుచు వీచుచుండె ని
మ్ములఁ గలయంపి మ్రగ్గులిడ ♦ బోటులు లేచుచునుండి రిప్పడే.
పుష్ప—జాయా ! ముఖ్యముగా మన మటులనే జరిగించి వత్తుము
రమ్ము. (అని నిద్రొందవిలియున్న కోమలాంగిత్ పాంచాలదేశ
మును గూర్చి భేదరులు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

ఇది ద్వితీయాంకము.

శ్రీరస్తు.

రో హి ణీ సు ధా క ర వి జ య ము.

తృ తీ యాం క ము.

ప్రశంసారంగము—దక్షమహీపాలుని యాస్థానము.

[దక్షమహీపాలుండును మంత్రియగు మారుతీయుఁ బ్రవేశించుచున్నారు]

దక్షు—అమాత్యపుంగవా ! నాకుచూరీమణి కూవనవతియైయున్నది.

ఆమెకుఁ బరిణయ మొనర్పవలయును. ఆకన్యకాతిలకంబున

కిచ్చవచ్చినవరుం డెట్లు లభించునో తెలియరాదు. యోగిసీవ్రత

మవలంబించి పరిణయపరాజ్ఞుఖయై యున్న యామె చిత్తము

నెట్లు మరలింతును?

మారు—దేవా ! మీదుహితృరత్నంబును మగధదేశాధిపతియగు

రాజశేఖరున కొసంగ మీరిదివఱకే నిశ్చయించికొనియుంటిరి

కదా, మీ రిపుడేల పునరాలోచనముం జేసెదరు? అదియునుఁ

గాక స్వయంవరమును గూడఁ జాటించి యుంటిరి. దానిపర్యవ

సానముఁ జూచినపిదప కదా మఱియొక యోచనఁ జేయ

వలసినది.

[అంత నొకకంచుకి ప్రవేశించి.]

కంచు—దేవా! రాజశేఖరమహారాజుగారు దేవరవారిపేర నొక జాబు

వ్రాయించి యిప్పించినారు చిత్తగింపుఁడు. (అనియుత్తరమును

చేతికిచ్చుచున్నాఁడు.)

దత్తు—మారుతీ ! ఈయుత్తర మేమియోచూచుము. (అనియూలేఖను
మంత్రిచేతికిచ్చుచున్నాడు.)

మారు—చిత్తము. (అనియుత్తరమునందుకొని చదువుచున్నాడు.)

సీ. శ్రీరాజమాన్యరా • జితపూజపాంచాల, దేశమహారాజ • తిలక మీకు
వందనంబులూనర్చి • వరమతిసేఁ దెల్పు, విషయంబులేమన • విస్తరింతు
మునుమిప్పియాత్మజన్ • ఘనముగామాకిచ్చి, పెండ్లిసేయుదుమంచు • బేర్కొంటికి
తగవునెంచకమీకు • తారత్నమునకు స్వ, యంవరంబునుజాట • నంపనగునె
తే.గీ. పృథకుభుజవీర్యమేర్పడఁ • బార్థివులను, ఘోరరణరంగ మందునఁ • గూల్చిపిదప
గడగిరాక్షసవైవాహి • కంబునేతఁ, గవ్యఁగొనియెద.

రాజశేఖరునివ్రాాలు.

దత్తు—మారుతీ ! రాజశేఖరుండు కుపితుండై యుండెనుకాబోలు.
ఆతండు మనబలవద్దియగు సింహశద్వీప రాజాధమునకుఁ
దోడ్పడియెనేని రత్నాకరుండు మనకు దుస్సాధ్యుండయ్యెడు.
ఇందులకుఁ బ్రత్యుపాయము నూహింపుము.

మారు—దేవా ! మనమిపు డూహించుట కేమియున్నది. దేవరవారి
కు మారీమణికి తుతీయధర్మానుసారముగ స్వయంవరమును
జాటింప నొకరు కియియేలే? అయిన వారాజేంద్రుని సన్నిధికి
రప్పించి శాంఖివ ఆచుటయే శ్రేయమని తోచెడు.

దత్తు—మంచిది. అటులనేచేయదము. ఓరీ ! కంచుకీ ! మీరా జిపు
డెటనున్నవాడు?

కంచు—దేవా, మారాజుగా నిపు డీవట్టణములోనే యున్నారు.

దత్తు—అటులైన మారుతీ ! నీవేస్వయమగఁబోయి యారాజేంద్రుని
సన్నిధికిఁ దోడ్కొనిరమ్ము.

మారు—చిత్తము. (అనినిష్క్రమించి వెంటనే రాజశేఖరునితో
ప్రవేశించుచున్నాడు.)

దత్తు—(దప్రుల రాజశేఖరునిగల) ఓహో! యిత్రీమా రమ్మ. ఇటఁ
గూర్చునుము.

(అని యొకయున్నతాసనమును జూపుచున్నాడు)

రాజ—(ఆసనమునధిష్టింపకయే) రాజా ! దత్తుమహీధవా !

ఉ. భోగవిహారలీల పరి ♦ పూర్ణసుఖంబుల మొక్కపాత్రీ నన్
బోగొనుమృత్యుదేవతను ♦ పొల్చుగ రెండవపాత్రీ నుంచఁగా
నూఁగెడుతాను దానికి న ♦ యొన్నతమాపుకుముల్లువైననీ
వేగతిఁజూపెనో తెలుపు ♦ మేర్పడనీహృదయుంబు భూధవా.

దత్తు—రాజశేఖరా! నాకుమారీరత్నము పరమవై రాగ్యంబవలంబించి
పరిణయపరాజ్ఞుఁడయై యున్నయది. ఆనారీరుణి చిత్తమును
పరిణయముత్తం బగునటులఁ జేయుటకై నిఖిలదేశాధీశులను
రావింపనట్టి యుపాయమును బన్నితినేగాని నిన్నుమఱిదికాదు.

రాజ—రాజా ! వన్నేల మాయచేసెనపు. సర్వజ్ఞుండవగు నీకు కన్య
కాజనంబు లెట్టివరుల వివాహమాడ నిచ్చుగితురో తెలియ
కుండు నే. వినుము.

చ. కులమును రూపమున్ గుణ ము కుంతితతేజము బాహువీర్యమున్
సలలితశీలమున్ సతత ♦ సత్యవచోరచనాకలాపమున్
విలసితసత్కలా కలిత ♦ విశ్రుతకీర్తి విహారవైఖరిన్
గలిగి చరించు నవ్వరుని ♦ గన్యక కోరు వివాహమాడఁగన్.

కావున,

ఉ. సౌపగు సత్కులంబునఁ బ్రీ ♦ సూతినెఱంగినవాడ ధారుణి
బెంపును పేరు మొదిన వి ♦ వేకిని శూరుడ సత్యవంతుడఁగ
బెంపున వైరివర్గములఁ ♦ ద్రోశ్యుఁ జేసితి నాజి నట్టివా
కింపునుబెంప నీదుసుత ♦ నిమ్ము విశేంకటవృత్తి భూవరా.

మఱియు,

క. క్షత్రియజాతుండను నీ
పుత్రికకును దగినవరుడ * భూపాలక నే
సుతామసన్నిభుడన
బాత్తుఁ డనగునాకు నీకు * పట్టి నెసఁగుమీ.

దత్తు—రాజశేఖరా ! నాకుమారీమణిపరోక్షులున నే నెట్లుస్వతం
త్రించి మాటనొసంగెద. ఆకన్నయ యెట్టివరు నిచ్చగించునో
తెలియరామకదా.

రాజ—రాజా ! నీ విట్లేల సందేహించెదవు? చూపము.

ఉ. నాదువిశాలనేత్రినలి * సంబులు నాముఖచంద్రకాంతియున్
నాదశరీరసారభము * నాదువిహారము నావిలాసయున్
నాదుమృగేంద్రవక్షసును * నాఘనదీర్ఘభుజద్వయంబు స
మృదముఖోడఁజూచినను * మోహముఁజెందరె యెట్టికాంతలున్.

దత్తు—రాజశేఖరా ! ఎట్లయినను స్త్రీలనిజాభిప్రాయంబుఁ గుత్తె
ఱుగకయ వారలకుఁ బరిణయ ప్రియత్నంబు జేయఁజనను.
అందువలనఁ బదప నెన్నియిక్కట్టులైన గలిగెను. ఇంతియెగాక,
నాగారాబుపట్టి యసమానశేషమీవిశేషురాలు కావున
నామెను సామ్రాజ్యధురంధరుండవును సత్కులప్రసూతుండ
వును రూపనిర్జిత మారుండవు నగు నీకొసంగ నాకిచ్చ వొడమి
నను మదీయ కుమారిమణి హృదయంబు తెఱంగెఱుంగకయ
నే నెట్లుసాహసించెద?

రాజ—రాజా ! నీవునామెడల ముముఖుడవై యుండిన నాతియృహ
లును. నేమిపోయివచ్చెద. (అని రాజశేఖరుఁడు నిష్క్రమించు
చున్నాఁడు.)

దత్తు—(కనునైగచే ముతి)నిచేరంజరి నాన్యాకర్ణనీయంబుగ) మారుతీ!

నీవుకూడఁ బోయి రాజశేఖరుని పోకడ లరసిరమ్ము.

మారు—చిత్తము. (అని మారుతీ నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

[అంతనొక దావారికుండు ప్రవేశించి]

దావా—దేవా. నిన్నరేయినర్థనిశీధినీసమయంబున దేవరవారి కుమా

రీమణిహర్యతలంబున కెవరో యొక దివ్యసుందర విగ్రహంబు

డగు పురుషుండు వచ్చి పోయెనట. అందువలన నమ్మగారు భయ

భ్రాంతులై యిపు డేమేమిటియో మైమఱచి యాకొందించుచు

న్నారు. దేవరవారి కీసంగతి నివేదింప నే నిటు వచ్చితిని.

దత్తు—(అద్భుతకోపరసావేశపరవశుడై) అ! ఏమిది! నాముద్దుల

పట్టి హర్యతలంబున కెవరిట్లురాసాహించిరి! (అని సవిత్కర

ముగఁ దనలో) ఒక వేళ రాజశేఖరుండే కాఁడుగదా? అతం

డీవట్టణమున కిదివఱకేవచ్చి యుండెనట. నాపట్టిహృదయంబును

దనయెడల ననుకూలంపఁ జేయుటకై యిట్టి దుస్సాహస మొన

రించి యుండనేమో. అయిన నెక్కరిపైఁ దగునిదర్శనములేకుండ

వృథముగ నిరాపనిందలు మోపరాదు. ఆసంగతి యెట్టిదియో

నేనే స్వయముగఁబోయి కనుఁగొనివచ్చెద. ఏమిచెప్పుమా!

అక్కడ పౌరులెందఱోగుంపులుకూడి మాట్లాడుకొనుచున్నారు.

ఈవిషయమును గుఱించియే గాఁబోలు.

(అని దత్తుఁడు నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

ద్వితీయరంగము—రాజనీధి.

[కామపాలుడను నొక పౌరుఁడు ప్రవేశించును.]

కామ—ఆహా! ఏమియొచిత్రము! పరులెవ్వరికిని జారశక్యముగాని

రాజకన్యాంతఃపురంబునకు సహితము చోరులు నిరర్గళముగ

వచ్చుచున్నారు. ఇంక మాబోట్లకుటీరనిలయుంబు లిట్టిచోరభయగ్రస్తంబులు గాకుండ నెట్లుసురక్షితంబు లయ్యెను? (మార్గమునఁ బోవుచుండు మణిమొక పౌరునిగాంచి) ఓహో! సుదంతా! ఏమీ నీవంత తొందరగాఁబోవుచుంటివి? బాల్యస్నేహితుఁడనైన నావంకఁ గన్నెట్టి చూచుటకైనను వీలులేనంత దయతప్పనా ?

సుదం—ఓహో! మిత్రమా కామపాలా నీవేనా? ఇప్పటికి నన్ను తుమింపుము. నేనొకరాజకార్యసంబంధమగు తొందరపనిలో మునిగియుండుటచే నిన్నుగన నేర నైతిని. నిన్నరేయిరాజకన్యాంతఃపురంబున జరిగిన యద్భుతచర్య లేమైన నీ వెఱుగుదువా ?

కామ—మిత్రమా! రాజకన్యామణి చోరభయగ్రస్తరాలై యేమేమిటియో మైమఱచి ప్రలాపించుచుండెనని మాత్ర మొకకింపదంతిపుట్టినది. అదియెంతవఱకు సత్యమో తెలియరాదు.

సుదం—మిత్రమా! ఆకింపదంతి నిశ్చయమే. మన రాజుగారి కొమరితయగు రోహిణీకన్య తనయేకాంతసాధాంతరంబున హంసతూలికా తల్పంబుపై శయనించి నడుచుచుండ నెవరో మహాసౌందర్యశాలియగు నొకదివ్యపురుషుఁడువచ్చి కజ్జరు బవళించెనని భ్రమించి పలవరించుచుండె.

కామ—(తనలో) ఆపురుషుం డతిసాహసుఁడైన యొకచోరుండే కావచ్చును. (ప్రకాశముగా) మిత్రమా, రాజకన్యాంతఃపురంబున నాసాహసునిచే దృవ్యముకాని భూషణంబులుకాని యేమియు హరింపఁ బడలేదు కదా?

సుదం—మిత్రమా! అట్టికనీయేమియుఁ జరుగలేదు. ఇంతియేగాక, యాపురుషుం డొక స్వప్నసంభవరూపుండే కాని నిజమైన చోరుండు కాడని తోచెడు. ఏమన,

మ. కమనీయాంచితరత్న కాంచనలసఁ ద్రైవేమహారావళుల్
విమలస్ఫూర్తినమూల్యవస్తుచయముల్ • వేవేల ద్రవ్యంబు వి
ద్యుమసంకాశకలాపముల్విడిచి చో • రుద్రైవ రాజేంద్ర హ
ర్యమునన్ రోహిణిహంసశూలికశయన్ • రాజల్లగాఁబుడునే.

కామ—సఖా ! ఇదియంతయు స్వప్నభ్రాంతియేనా ? ఇట్టియ
దృశ్యతచర్యవలన మనరాజుగారి కుమారి కొకకీడు పుట్టమకదా?

సుదం—మిత్రమా! ఈవిపరీత మెన్ని కీసులనైన గలుగఁజేసినది. ఏమని
చెప్పుదును. ఆవిధ్యాపురుషుని పజ్జనుజూచినట్లు భ్రమించినది
మొదలు రోహిణీకన్య సంచలితచిత్తయై యసంబద్ధప్రలాపముల
నుజేయుచున్నది. అట్టిసురవస్థ జెదియున్న నిజకుమారింగాంచి
మనరాజుగా రత్యంతచింతాకులస్వాంతులై యున్నారు.

కామ—అన్నా! ఎంతవనినచ్చెను. మిత్రమా, నీవిపు డెట్టి కార్యార్థమై
పోవుచుంటివి ?

సుదం—మనరాజుగారు తమప్రధానమంత్రియగు మారుతిని తక్షణమే
వెంటఁబెట్టుకొనిరమ్మని నాకాజ్ఞాపించినారు. నే నామహీపాలుని
యాజ్ఞానుసారంగుగఁ బోయి మంత్రిపుంగవు నాస్థానంబున
కనిపి నేనుగూడ రాజభవనమును గూర్చియే పోవుచున్నాఁడను.
అదిగో రాజభటుండగు జనమిత్రుఁ డిటులనే వచ్చుచున్నాఁడు.
నేనుపోయివచ్చెద. (అనిసువంతుఁ డ నిష్క్రమించుచున్నాఁడు).

కామ—ఇంతటినుండియు మాగృహమును నేనతిజాగ్రత్తతోఁ గాపాడు
కొనుచుండవలయును. మాయంటి యాచిడ యెంటికిగ నుండె
గాఁజోలు. నేను శీఘ్రముగఁబోవలెను. (అనికామపాలుఁడు
నిష్క్రమించుచున్నాఁడు).

[అంత జనమిత్తుడు ప్రవేశించి]

జన- ఉ. ప్రీతిగఁ గన్నదక్షపుధి • వీపతి ముద్దులకూతురెంతొసం
జాతవికారచేష్టలను • జాలనటించెడు పీఠజెంది, యో
భూతముదోలు నేర్పుగల • పుణ్యభీష్మగ్వరులార వచ్చి మీ
ఖ్యాతినుతింపఁగాఁ జెలివి • కారములం దయఁబాపిపోవరే.

అని ప్రకటనజేయుచు నిఖిలదేశంబులంగుమ్మరి యెందైన సుకభూతవై
ద్యుని నరసి తోడ్కొనిరమ్మని పాంచాలదేశాధిపతియైన దక్ష
మహారాజుగారు నా కాజ్ఞాపించియున్నారు. ఎంతిరిగినను సమ
ర్థుడగువైద్యవరుడొక్కఁడునుగానరాడయ్యె. ఏమిచేయుచును.
అబ్బా! నేనింక సంచరింపజాలను. (అనిచతికిలంబడి యూపిరివిపు
లముగవిడుచుచు) అన్నన్నా! అధికపథశ్రమఁబుచేనాకాల్లెంతయు
నొప్పిపెట్టుచున్నవి. ఈ మాయదైవమా ! అట్టిగుణఖనియగు
ధరారమణుని గాఁబుతనయ కిట్టిమరవస్థకు గలుగఁజేసి నిజ
ప్రతాపప్రభావటలహరంతపుం డనందగు నామహీకాంతున కీ
కొంత సుకదానిం గల్పించి దుఃఖార్థవనిమగ్నునిగఁ జేసి నంతఁ
గుందింపుచు మమ్ముల సీలాగు శ్రమఁజెట్టుచుంటివి కదా. ఇంక
నేనెక్కడికని తిరిగెదను. అదిగో దవ్వుల నొక బాటసారిలాగు
ననే వచ్చుచున్నాఁడు. భూతవైద్యుని గుఱించి వానికేమైన
దెలియునేమో కనుఁగొనియెద. (అనిలేచి ముందుకు నడుచు
చుండ బాటసారి ప్రవేశించుచున్నాఁడు).

బాట—ఏమోయి రాజభటుఁడా, నీవుచేయుసాటిం పదేమని? నీ ముఖ
చర్యజూడ నేడెద్దియో యొక విపరీతము తటస్థింప దానికై
నీవు మితిలేని విచారముచు జెందియున్నట్లు దోచుచున్నది.
సంగతియెట్టిదియో వివరింపుము.

రా. భ—పాంథా, ఏమనిచెప్పుదును. పాంచాదేశాధిపతియైన దక్షు
మహిపాలునకు లేక లేక నొకకు మానీతిలకం బువయించి యక్క-
న్నియ శుక్లపక్షచంద్రికవలె దివదిన ప్రవర్ధమానయై విలసిల్లి
యిప్పు డొక పీఠజెంది కృష్ణపక్షసుధాశురుచివలె కాంతివిహీ-
నయై గాసిల్లుచున్నయది. ఆయెనాగపీఠను దొలగింప సమర్థుం-
డగు భూతవైద్యుని నరయ నేనిట్లు జాటించుచున్నాడను. అట్టి
వైద్యువరు డెందైన నీకు గోచరుండయ్యెనేని నాకుఁ దెలిపి
పుణ్యముఁ గట్టుకొమ్ము.

బాట—(స్వగతము) అన్నా, ఎంతపని జరిగెను. కానిమ్ము. నేను సమ-
యమునకే వచ్చితిని. అయినను దీనిసంగతి సకృత్స్నముఁ గనుం-
గొనిన పిమ్మటగాని యందులకుందగిన సాధనోపాయమును వి-
చారింపవలనుపడకు. (ప్రకాశముగా) రాజభటుడా, పీఠజెంది
యున్న యారాజచింతాస్య నిగారచేష్ట లెట్టివియో నీకుం దెలిసి
యుండిన వాని నెల్ల నాకు తెలుఁబఱపుము. పిమ్మట వైద్యుని జూడ
నీకుఁ దెలిపెద.

రా. భ—(తనలో) వహ్వ, ఈతండాక భూతవైద్యునివలెనే దోచుఁ-
చున్నాడు. ఇంక నాశ్రమనివారణ కానైయున్నది కాఁబోలు.
(ప్రకాశముగా) పాంథా, తెల్పెద వినుము.

ఉ. ఆనరపాలపుత్రి యహః † హ నిజశయ్యను జేరి పోతున్నీఁ
గైనను జేరరాని తన † యంతిపురంబున నిద్రఁజెందఁ దే
జోనలినాప్రుడైన యొక † సుందర రాజకుమారుఁ డేగి యా
మానినికజ్జఁ బండెనట † మాట లిక్కేటికి చిత్రిమయ్యెడిన్.

అట్టిస్వప్న సంభూతుడగు మిథ్యా రాకొమరునిపై మరులుగొని నిజపరి-
చిత వినోదంబులం దగులక యించువిలుకానిచేతి బంతియో
యచునట్లు మాటిమాటికి మైనుటచి తృభృచు—

మ. తలయామన్ వసనోనఁ దాన నకు సు + తామిచు లో నూటకే
బలుకుక జెక్కిటచెయ్యజేర్పు సఖులకఁ బల్కారుదూఱుక బయల్
గలయకఁగొటఁజేర్పు నల్గడల వీ + కకజూచు మైసామ్ములన్
వెలిదీ యున్ బెదరున్ గలంగు నలువన్ + వేమారు దూషించెనున్.

మే మెవ్వరమేని చేరంజన నాకృత్యోదరి తటాలున శయ్యపైనుండి లేచి
మేఘగర్జనగంభీర భాషణులు సేమేమిటియో మైమఱచి పేలు
చుండు. ఈవికారచేష్టలంగాంచి పలువురు పలువిధంబులుగా
నుడువ రాజుగా రా కోమలాలికి పీడనోకెనని తలంచి యెంద
ఱిన్ భూతవైద్యుల రప్పించిరేకాని వారివలన సార్థక్య మేమియు
లేకపోయె. కావున,

చ. తిరిగితి నెల్లచోటులకుఁ + దెల్పితి భూధవునాజ్ఞ యెంతనే
దిరిగిన నెక్కవైద్యుఁడు మ + దిన్ దిలకింపఁగ గాననాఁ డింకే
వెరవున బోవనేర్తు బృథి + పీవరుచెంగట నెట్టివిన్నపం
విరవుగఁ జేయునున్ బిషణఁ డెక్కడనుండును తెఱ్ఱమీవయన్.

బాట—(ఆ కాశమునకఁ జూచి తలపంకించుచుఁ దనలో) ఆ! దీనికార
ణము కొంత నాకు హృద్గోచరంబైనది అయిన నే నాకోమలాం
గిగని స్వయముగ సభామించినంగాని యున్న యథార్థకథ
నంబు తేల్చఁబడదు. (ప్రకాశముగా) రాజభటుఁడా! నీవుకోరిన
కోరిక నేనే నెఱవేరెదను. నాకు భూతవైద్యమునందు కొంత
పరిశ్రమ కలదు. ఆసరోజాక్షియొద్దకు రహస్యోచితంబుగ నీవు
నన్నుఁ దోడ్పొనిపోగలిగితివేని నే నాపిశాచంబును ముహూ
ర్తమాత్రములో నివారణ చేసెద.

రా. భ—సాంధ్యా, రాజవనితలు నివసించి మును రాజాంతఃపురంబు
లకుఁ బరపుదుఱుల నెట్లుజేర్పవగు ? ఇంతియెకాక మేముకీడు

లతోఁ గూడికొనిన యీపనిలోఁ బ్రవేశించి నిగ్రహించుటం
తయు దుర్ఘటము. రాజుగారి శాసన మెట్టిదియో నీవెఱుం
గుదువా?

బాట—ఎఱుంగను. అదెట్టిదియో తెల్పుము.

రా-భ—వినుము.

చ. ముదముగ నాధరాధిపుని ♦ ముద్దులగూఁతు వికారచేష్టలఁ
గుదురుగఁ జేయఁగాఁ గడగి ♦ కోరికతో నెర వేర్చువానికీన్
సదయత సర్ధరాజ్యము నె ♦ సంగుదురంట కుదుర్చకుండినన్
దుది దయలేకఁ దచ్చిరముఁ ♦ దుఃచెదరంట నికేమిచెప్పదున్.

పాంథా ! ఈ శాసనము మిథ్యాప్రాగల్భ్యులగు వైద్యవేషుల నిదివఱ
కెందఱి నో బలిపుచ్చుకున్నది. కావున నీవవిచారుండవై మొండిచొరవఁ
జేయకుము.

బాట—రాజభటుఁడా ! ఆవిషయమై నీవెంతమాత్రమును సంకో
చింపవలసిన పనిలేదు. ఈలాటివ్యాధుల నెన్నియో నే నిదివఱ
లోఁ గుదిర్చి యున్నవాఁడ. ఇట్టివానికిందగు చికిత్సలన్నియు
నే నెఱుంగుదును. రాజకన్యాంతఃపురంబునకు నన్ను బ్రత్యేకించి
రహస్యోచితంబుగఁ దోడ్కొనిపోవుటకు సందేహించితివేని
రాజుగారి సముఖమునకు నేనే స్వయముగఁ బోయెద.

రా-భ—అటులైన వైద్యతిలకమా ! శీఘ్రముగఁ బోవుదము రమ్ము.
రాజుగారు మనరాకక్షై యెదురుచూచుచుందురు.

బాట—రాజభటుఁడా! నీవు ముందు నడుచుచుండుము. నే నీప్రాంతం
బునంగల యొక వనమూలికను సంగ్రహించి నీవెను వెంటనేవచ్చె
దను. కాని మీరాజుగారి పౌధరాజం బెటనుండెనో నా కాన
వాలుమాత్రము చెప్పిపొమ్ము.

రా-భ—భీష్మగృహ! నీ వీమార్గమున నేగినచో దవ్వల నొకపుష్ప
వాటికం గాంచెదవు. దానినతిక్రమింపఁ గననగు నత్యున్నతపా
కారగభీరపరిఘావిరాజితంబై చుంబితనభోభాగగోపురాట్టలక
శోభాభిరామంబై వెలయు మేడయే మారాజుగారిదని తెలిసి
కొనుము. నిపు తడవు సేయక శీఘ్రముగ రావలయుఁ జూచి.
నేను పోయివచ్చెద. (అని రాజభటుఁడు నిష్క్రమించుచు
న్నాడు.)

బాట—(స్వగతము) రాజభటుఁడు చెప్పిన చొప్పును బట్టి యోజించి
పఁగానారాజుని బాస్యకు నిజమైన విరహ వేదనయే వాటిల్లెనని
తోచుచున్నది. అన్నా ! ఇదివఱకెంతటి మోహన మూర్తు
లను దీసికొనివచ్చినఁబఱచినను చలింపని యావనితా శిరో
మణిచిత్తమును నే డింతగ భ్రమింపఁజేసిన మహానుభావుఁ డెవఁ
డైయుండునో తెలియరాదు. సింహశద్వీపభూపాలుని పుత్రుండు
నిటులనే యర్ధరాత్రమునఁ దనవజ్జ నెవరో యొకమోహ
నాంగి పవళించియుండి తెల్లవాఁడతడనే యదృశ్యమైనట్లు
భ్రమించి యామెకై మితిలేనివిరహపరితాపంబు నెంచుచున్న
ట్లాప్రింతంబున నొక కింవదంతిగలదు. అతండే యీమోహ
నాంగి విరహ వేదనలకుఁ గారణభూతుఁడు కాఁడుగదా ! అటు
లైనచో దారుణశాలివాహత్యంబులైన నాయుర్వారకుఁ బరస్పర
సంఘటనంబు దుర్లభంబు. ఎట్లయినను తొందరికడి నేసిపుడే
మియు నిశ్చయింపరాదు. (అని నిష్క్రమించును.)

తృతీయరంగము.

[దక్షమహారాజు మంత్రయైన మారుతీయుఁ బ్రవేశించుచున్నాడు.]
దక్షు—మారుతీ ! అపారమైన యీవిచార సాగరంబును దరియింప
నెద్దియే నొకయుపాయమును దెల్పుము.

మ. అలయక దేహరోగమన • నట్టిచికిత్స లోపద్వియుంటి నం
 కలియన ముక్తికృకుంటి నర • కేసరి కెంతయు బత్తితోడ నా
 యలికుల వేణి కూతున కి • పన్నియువ్యర్థములయ్యెఁ జేతితోఁ
 గలిపినయట్ల మానసము • కంది కలంగెడు నేమి సేయుచుకా.
 మంత్రీపుంగవా ! నాకుమారీరత్నము వట్టిమిథ్యాచక్షుభ్రాంతిచేతనే
 నవయుచుండె. ఈ భ్రాంతిని నే నెట్లు బోగొట్టఁ గలిగెదనో కదా !
 నూరు—నృపకేఖరా ! విచారపడిన లాభమేమి? మానుష వ్రీయ
 త్నములచే జేయఁదగిన పనులన్నియు దేవరవారు చేయుచు
 చునేయుంటిరి. అయినను, కార్యకారణ కర్తయైన పరమేశ్వరుని
 కటాక్షముండవలయునే గాని లేనిచో మనుష్యమాత్రులమగు
 మనవలన నేమియ్యెద? మీర లూరక సంతాపింతుటవలన
 సార్థక్యములేదు. తగుప్రయత్నముల నింకను వినుపక చేయుచు
 చుండవలెను. మఱియు,

మ. వినుమీ రాజవరేణ్య ! మానవుడు పృథ్విః దాస్యతంత్రుండునై
 తనమాయ న్విడ దోయఁజాలఁడు తను • తృప్తిస్థితివ్యాప్తి
 శనకృత్యాశోయుఁ డీశ్వరుం డతనిచే • సత్యంబుగాఁ దాను మో
 హనిబద్ధుడయి కష్టసౌఖ్యభయమిథ్యాభ్రాంతులం బొదెడుకా.
 దేవా! రజస్తమోగుణంబులను సాశంబులచే బంధింపబడి మనము
 ముక్కుతాటిచే పశువు మనుష్యులకు వశంబైన చందంబున నీశ్వరా
 జ్ఞాయత్తులమై ప్రవర్తించుచున్నారము. అంతియకాని మనకొక స్వాతం
 త్ర్యంబుకలదే ? అయినను మాయామోహితులమై యుండుటవలన
 'నోరుగాలిలో దీపముపెట్టి స్వామీ నీమహిమజూపు' మనినలాభము
 లేదనియెంచి దేవరవారి కుమారికారత్నంబునకు పైకాచికపుషీడ కలిగి
 యుండనేమోయని తలంచి మాయాజ్ఞగా భూతవైద్యనరయఁ దిరుగ
 చారులను బంధించియున్నాడను.

[అంత నొక ఫణిహారి ప్రవేశించి]

ఫణి—దేవా!

ఉ. భిక్షుఁడొకఁడుఁడో వికృతః † వేషముఁదాల్చి హజారమందుఁ దా
దక్షతఃజూపఁ గుంకుమను † దద్దయుమెత్తి విభూతిఁబూసి రు
క్మాక్షలపేరులెంతయు శి † రంబునఁ గంతమునందువేల నో
రక్షక! భూతవైద్యుఁడట † రా మదిఁగోరుచునుండె నాజ్ఞయే

దక్షు—మంత్రీపుంగవా! వైద్యములన నామనంబునకెంతయు విసువు
తోచుచున్నయదిఇదివఱకెంతమందివైద్యులు బేలలై యత్యంత
సోత్కర్షణఁ బ్రకటింపుచుఁ గుదిచ్చెదమని పూని తుదకుఁ గుద
ర్పలేక తను ప్రాణములం గోలుపోయిరి? కావున బలాత్కా
రముగ జీవహింసఁజేయుటయేకాని యింక నీవైద్యములతోఁ
బ్రయోజనమేమియు లేదని లలంచెద.

మారు—దేవా! లట్లననేల. ఏమహనీయుని ప్రభావమెట్టిదియో మన
మెఱుంగఁజాలము. ఏపుట్టకేసాముండునో మనకుఁ దెలియ
వచ్చునే? దేవరహారి కఠినశాసనమును వినియుండియు దాని
ఫలము ననుభవించినవారిం గనియుండియు నిజమైన ప్రజ్ఞ
లేనిచో నీటుల రాసాహసించునే? మఱియు,

ఉ. పోడిమి నల్పమానవులై † పూరియొనర్చెడు గొప్పకార్యముల్
వాడిమిఁజూప నీతఁ డీటు † వచ్చెను లోనికి రా వక్షజ్ఞు షా
రోడక యయ్యఁగావలయు † నోనృప! యొడలు బండ్లవచ్చు బం
డ్లొడలవచ్చు నట్లగుట † యొప్పున యెప్పటి కేది కల్గినో.

దక్షు—మా రులో! లటులైన నావైద్యుని మా యెడటకు శీఘ్రంబ
రప్పింపువఱ.

మారు—చిత్తము. (అని కక్ష సజ్జకేయ ఫణిహారి నిష్క్రమించి
నెంటనే వైద్యునితో తిరుగఁ బ్రవేశించుచున్నాడు.)

వైద్యు—(రాజును సమీపించి యథోచితకారవంబులం జరిపి) మహారాజా! దేవరవారి కుమారీమణి ఊకపీఠ సోఁకెను ఇది వాదై పిఱ్ఱ పుకర్లను పుభువులైన తయయెగుటఁ జేటకెల్లంబుగ వెల్లడించి మీరూహితృకర్తృంబులకు సౌఖ్యమును గలఁగఁజేసి మిమ్మును సంతోషవెట్టవలయునని యిచ్చపుట్టి వచ్చియున్నాఁడను. దేవా! ఆజ్ఞ సేవింపు.

దక్షు—ఓయభిషగ్వరా! మా శాసనంబులన్నియు నీవెఱుఁగుదువా ?
వైద్యు—చిత్తము దేవా! దేవరవారి శాసనంబులలో నే నెఱుంగని దొక్కటియును లేదు.

దక్షు—వైద్యుడా! ప్రాణహానిదెచ్చును నీచనిలోఁ బ్రవేశిండు లంఠయు నాత్మహత్యకై పూనుటనంటిది. కేవల మాశాపిశాచంబుచే బ్రతువడితివేని కీమనాటిల్లెను. కావున నీవు జాగరక యోజించికొనుము.

వైద్యు—మహారాజా! ఇట్టిప్రాణోపద్రవకరమైన పనిని నెఱవేర్చుటకై నిజసత్వమెఱుంగకయ జేలనై సాహసించునే? దేవరవారు కేవలము భూతదమూఱి స్వరూపు లగుటచే నింతభూరము నెలవిచ్చుచున్నారు. కాని నా సామర్థ్యమునందు నాకు దృఢమైన సమ్యక్ము కలదు విరుఁడు.

చ. ఇలగలవైద్యతంత్రముల † నన్నియొ నేర్పితఁ బ్రజ్ఞమీట నిర్మలమతినాట సర్వజన † మామృతమైన నిలసిల్లుతుంటి రోగుల ముచుమున్న యెదఱి నే † కూరిమి సౌఖ్యమునందఁజేసి యుజ్వలతరకీర్తిమొందితిని † జూపగిన్గిన్గిజెందితిన్ సృష్టా.

మఱియు,

చ. నిను నిజకర్త నేనెఱుఁగ † నేరక గొల్వఁగ రామ కార్యమే నెనరఁగఁజేసెదన్ బ్రతికి † యుండినచో బలుసామర్థ్యమే

* దివి బ్రతుకంగవచ్చు గడ * తేరిన నిమ్మహి నేను జన్మము
దివఫల మేమి ? పాణములు * తీపికదా భువి నట్టిచారిక.

నా సామర్థ్యముఁ దెల్పెద వినుండు.

సీ. జనావాద్యంబైన * దివ్యావసంబులఁ బాయక దానిఁ బాపంగ నేర్తు
నీడసాఁకినఁగాంచి * వేవేగ మంత్రితం, త్రొమ్మల నాపాథఁ * దలగ నేర్తు
మతి చంచలించిన * మానకఁదగు చికి, త్పల దాని బాగుగా * సలుపనేర్తు
విరహాబ్ధిచున్నయై * వెతలఁ జెందుచునున్న, దవిలి నాథునిఁదెచ్చి * తమపనేర్తుఁ
తే.గీ. గాక నింకెట్టికతమునఁ * గలికి వగల, బెగిలి నవయుచునున్న నా * లింక మొప్పు
తగునునాయుంబు ఘటించి * తన్నిర్మత్తి, జేసి మిఱు సంతసిల్లఁగాఁజేయనేర్తు.
దేవా! నాపాగల్భ్యము విషయమై తమ రెంతమాత్రమును సంశ
యింపవలసిన పనిలేదు.

దత్తు—వైద్యతిలకమా! నీ నివాసం బెటనుండు? నీ నామంబెద్ది? నీ
కులగోత్రము లెట్టివి? సచుగ్రముగ వక్కాణింపుము.

వైద్య—దేవా నాకు నివాసస్థల మన వేఱొకటి లేదు.

ఉ. పండినచోటఁ బండకయుఁ * బాసము ద్రావినచోటఁ ద్రావఁగా
నుండక యొడవానలకు * నోర్చి యరణ్యనదీనదంబులక
దండిగ దాటిదాటి కడు * ధైర్యముతో పురిదుర్గసీమలక
గొండిక నాటనుండియును * గుమ్మరుచుంటిని నేను భూధవా.

తే. గీ. వినుము సర్వంసహధీశ * విశ్చితముగ

నవనిజనులను పీడించు * నట్టిరోగ

దమనుఁడన నొప్పుచుండుటఁ * దనరు నాకు

దమనుఁ డనునామధేయంబు * తథ్యముగను.

ఉ. కులమును గోత్ర మెట్టివని * కోరఁగ నేల మదీయదార్థ్యమే
దెలిపెను నేను దేశముల * ద్విమ్మరినై చరియించుచుండి మీ
కలికియవస్థఁ జూచి యుప * కారముఁ జేయఁదలంచి వచ్చితిక
బలుకు లికేల నాపగ్గిరి * బాధివ మీరలె చిత్తగింపుడి.

దత్తు—వైద్యుడా! నీకు వైద్యమునకు నిజమైన పరిజ్ఞ కలదేని నా ముద్దులపట్టి బుద్ధిని దిద్దుపఱచి మాయొద్దఁ దద్దయు బహుమతు లందుము.

దమ—చిత్తము, మహారాజా! (అని దమరుడు నిష్క్రమించు చున్నాఁడు.)

దత్తు—చూరుతీ! ఇప్పుడు మరయొద్దకు వచ్చిన వైద్యుడు నా ముద్దులగున్న వ్యాధిని నివారణఁ జేయఁగలఁ డనుభైరవుఁడు నీకుఁ గలదా?

మారు—దేవా! ఈ వైద్యునికుని ప్రభావ మనన్యసామాన్యంబనియే యూహించెద. ఏమన, దేవరవారి శాసనఫలానుభవము సోఁకినది మొద లిప్పటివఱకు నీలంపదక్క వేఱఁగను వైద్యుఁ డిట్లు దర్పముచు జూపి చలింపని హృదయముతోఁ గుదిరైద నని భృదముగ వక్కాణింపఁ గలిగెనే? ఇదియునుఁగాక,

మ. గణనాతీతములైన తంత్రము లనే • కంబు ల్బ్రహ్మం గల్గఁ ద ద్గుణదోషంబుల నెన్నఁజాలుమమె ముండును? గాక ముంజేఱిం కణము గాంచఁగ నద్దమేల? నిపుడే • గానంగ నాదంభభా

వణయాధార్థ్యములన్ని స్పష్టమగు నో • సర్వాసహాధీశ్వరా.

మఱియు,

తే. గీ. పూర్వభవసంచితపుకర్మ • పుంజ మిలను
నరయఁ బరిపక్వమైనచో • నరు" కెట్టి
కష్టము ల్గల్గినను బాముఁ • గాన కర్మ
ఫణితినే యుండు వైద్యుని • ప్రాభవంబు.

దత్తు—మంత్రీపుంగవా! మట్టిపిల్లియైనను మానిపిల్లియైనను నెలుకను బట్టుటయే ప్రభావము. ఇంక నీవు నీవనిమీఁద నుండుము

అతిపురంబున నేమి జరుగుచుండెనో చూచి వచ్చెన. (అని
దక్షసుహారాజు నిష్క్రమించుచున్నాడు.)
మారు—ఈతైద్యుని గతి యెట్లయ్యెనునో తెలియరాదు. (అని
మారుతి నిష్క్రమించుచున్నాడు.)

తురీయరంగము—రాజాంతఃపురము.

[అంతఃపురవర్తులగు వకుళ మాధవు లనుచెలికత్తియ లిద్దఱు వ్రవే
శించుచున్నారు.]

వకు—అక్కా! మన రోహిణి యెట్టివర్జ్యుల పాలయ్యెనే! మనతో
బహుశా సముగా విహరించెను కీరవాణి యౌతమిథ్యామనో
భ్రాంతిచే పరితపించుచుండెనే! ఆనచ్చెలి దురవస్థా జూచి నే
నెంతయుఁ జిత్తిలుచున్నదానను.

చ. కలఁ గనినట్టి నాథుఁ గన * గాసిలి నాయకరత్న శూన్యమై
యలరెను హారవల్లరికి * యశః, హరిణాకుఁడు లేనిరాత్రియుం
బలె, రవిదీప్తికై నవయు * పద్మినిచాక్షున వంతఁగుది న
ర్తిలు మన రోహిణీరమణి * దీనతలంతలతాంతమో యనన్.
మఱియు,

చ. కను లరమోడ్చి ముడి కర * కంజముఁ జెక్కిటఁజేర్చి యూరకే
వనటల వెచ్చనూర్పుచు న * పారవిదారకృశాగి యైర యా
వనజదళాయతాక్షి దుర * వస్థఁ దలంచిన నేమిచెప్ప నె
మ్మనమున సర్వము స్మరించె * మానవనాథను తేతరం బింక.

మాధ—సఖి! మనరోహిణికి నిజముగానే మతి చలించినదని యూహి
చెదవా యేమి? ఆ యాలాపములన్నియు నీ కనంబద్ధప్రలా
శములని శ్రోతఁడుచున్నవి కాఁబోలు. కాని యావిలాపములకుఁ
దగిన కారణము నే నెఱుఁగదు. ఆమించుబోడి యొక రాజా

మగనిపై మరులుగొని విరహార్తిచే గృశింపచుండె ఏమన
నీ వాకాంత కలలోగనినట్లు భ్రమించిన దనురాకొమరుండు
మిథ్యాపురుషుండు గాక నిజమైనమానవుడై యైయుండ
నచ్చును. మనరోహిణీకాంత యాధూకాంత తనూజుని నిజము
గానే చూచి మోహించి యుండవచ్చును. కానిచో,

ఉ. కేలను వీణఁ బూని మణి ♦ కింకణినూపురతారహారముల్
జాలఁగ ఘృభృమృభృమనఁ ♦ జక్కఁగ మీటించుఁ బాడునట్టి యా
బాలశశాంకఫల పరి ♦ పాటిఁ దొఱంగి మనోజరాగలీ
లాలనచిత్తయై నృపల ♦ లామునిఁగూర్చి తపించుచుండునే.
కాపుననే కదా,

చ. తన విలుఁబూనుచున్ రుచులఁ ♦ దద్దయఁ గల్గఁగజేసి నారిచా
లనమున భ్రాంతిలన్ గొలిపి ♦ లాలితపుష్పచయాంబకంబులన్
మనమును నెవ్వజేయుచును ♦ మన్మథుఁ డాత్మవిలాసలీలన్
వనజదళాక్షి వింతవల ♦ వంతలఁ జిఱిలఁజేయు నోచెలీ.

వకు—అక్కా! నీ కట్టినమ్మక మెట్లుగలిగెనో తెలియరాకున్నది. పరు
లకుఁ జొరకక్యముగాని యాకాంత యేకాంతసాధాంతరంబున
కన్యపురుషుండు రాజాలునే? చాలు, చాలు. నీకుఁగూడ మతి
పోవుచున్నదాయేమి? ఇదివఱలో నెంతమంది మోహనాకారు
లను తీసికొనివచ్చి కనఁబఱచినను చలింపని యానరోజాక్షి
చిత్తమును నేఁ డెవ్వరు భ్రమింపఁజేయనోవె? ఇదియునుఁ గాక.

ఉ. ఎక్కడిర కొమారుఁ డతఁ ♦ డక్కడినుం డిటవచ్చె వచ్చి యా
వక్కను నెట్లుబండ చెలి ♦ పండిన నెట్టల నూరకుండె న
మ్మక్కరొ! యేటిమాట ఎహ!హ పరికింపఁగ నెట్టిచోద్యమిం
కెక్కడినైనఁ గంటవె మఁహీస్థలి వింటమె మున్ను మాధవీ.

మాధ—(చిటునవ్వుతో) చెలీ! వినుము. అయిదువదన తన డెండం
టునం గలవలపును గుప్తము చేసికొని నేటికి నిజానురాగని
దానుండగు నెక మానవేంద్రతనూజుని బాడఁగాంచి మోహ
వగిలాపంబు నొందుచున్నయది. ఇదియునుఁగాక ఫేచరుల
మాయావిహారవైచిత్ర్యాలు సీ వెఱుగవే? మనరోహిణీ
కన్య యతి సౌందర్యవంతురాలు కదా. ఆమె యాలాపములను
బట్టిచూడ నామె మనోహరుఁ డంతకంటెచు మిగుల సౌందర్య
శాలియని నే నూహించెద. చెలీ! ఏమి నీవట్లు తల పంకిం
చెదవు.

వకు—మితేమియు లేదు. అక్కా! ఫేచరుల మాయావిహార
వైచిత్ర్యాలులకు వీరల సౌందర్యవిశేషంబులకు సంబంధ మేము
న్నదే! సుందరులగు మందయానలందఱు నిట్టి దురవస్థం జెందు
చుండిరే; ఇంక నీయుక్తులు చాలింపుము.

మాధ—ఎంతముద్దరాలవే నచ్చెలీ! సౌందర్యవంతులగు స్త్రీపురుషుల
నెక-చోఁ గూర్చుటయు; బిమ్మట నడఁబాపుటయు ఫేచరుల
లీలని మనము వినుచుండుట లేదఁటే? ఇట్టికారణ మేదైన
లేనిచో నాచిలుకలకొలికి చిటికినవేలిపై పురుషుఁడు ధరించు
నుంగర ముండుటకుఁ గారణ మేమైయుండునో నీవే యూహిం
పుమా.

వకు—ఏమోనమ్మా, నా కేమియుఁ దెలియదు. ఇదియంతయు నెక
మాయగా నున్నది. అదిగో మనరోహిణీయు మణిమంజరితో
నిటులనే వచ్చుచున్నది. చూడుము.

ఉ. తమ్ములు ముత్యమల్ గనువి * ధమ్మునఁ గన్నలనీరు జారఁగాఁ
చువ్వుడ లేపులేకెనని * దోఁడఁగఁ గొప్పను వీడఁ గల్గులక

గొమ్మెడు మంచుబిందువుల * కైవడి లేజెమట ల్జనింఁగఁ
గొమ్మెరొ కంట రోహిణియుఁ గోపముతో నిటువచ్చుచుండెను.

[అంత రోహిణి జరివేళించుచున్నది]

రోహి—

ఉ. హా సుమబాణ! హా చతుర! * హా సుకుమారశరీర! హా సృపా!

హా సరసీరుహాక్ష! విర * హాసలకీలల దోచి యిట్లు నన్

మోసముజేసి పోఁ జనునె * మోహనరూప! తపించుచుంటి నీ

వేసట కోర్వఁజాల నిక * వేగమె రాగదవే మనోహరా!

హా! కూరకర్మలారా! పాపాత్ములారా! మోహనమూర్తియు నా
మనోహరుండు నగు సరపాలతనూజుని నాయొద్ద కనిపినవా లెవరు?

పిమ్మట నాహిమధామసన్నిభుని న న్నడఁబాయఁజేసిన దోహతు
లెవరు? అయ్యయో, నే మతిపోయి యేమిటియో ప్రేలుచుంటినని వీరం

దలు భయపడి తొలంగి పోవుచున్నారు. అన్నా! నే నెంతమందభాగ్యు
రాల నైతిని! హా! నామనోనాథా! నీవుగూడ నెట్లు దయపడి కను

మొఱుంగి న న్నలయింపఁ జేయుట న్యాయమేనా? ఆహాహా! అట్టి దా
క్షిణ్యభావుండవును సుందరాకారుండవు నగు నీ కట్టికోర్కగుణ కళం

కం బెట్లుగలిగెనో తెలియరాదు. హా! భగవానుడా! కామజేవా!
మాధ—చెలీ! నీ విట్లు స్వప్నపురుషునికై పలవించిన నేమిలాభమే?

రోహి—అయ్యో, ఏమిచెప్పుదును? (అని నీట్టూర్పు విడుచున్నది.)
మాధ—సఖులారా, ఈ మననెచ్చెలి విరహజ్వరంబుచే బీడింపఁ

బకుచున్నది. ఈమెకు కైత్ర్యోపచారములను జేయవలసియు
న్నది కావున, కలువరేకులను తామరతూండ్లను గొనిరండు.

సఖీ, రోహిణీ, ఊరడిల్లుము. ఊరడిల్లుము.

రోహి—ము. అనుఁగున్న చెవులులార! నిర్దయలే నత్యంతంబు నాప్రీతిహా
ధుని రాజాత్మజుడాచి, యేల నిటువఱుదు లేయ? చూపుండుమీ

రనమానింపక లేచో మదనబా యిగ్నిన్ మెయిన్విడి వేఁ
జని జన్మాంతరమందునైన నతనిన్ సత్యంబుగాఁ గూడెదన్.
వకు—సఖి! ఏల నీట్లు మావై నిశాపనింద మోపెదవు?

క. కలనాదకంఠ చూపం

గలనా కలలోనఁ గనిన యిత్తుని భువిలో

గల నారులెల్ల నీవలె

గల నామోదించి వెతలఁ యిగ్గుదురె చెలీ !

రోహి—ఛీ. ఛీ. దురాత్మురాలా, మీమొగముఁ జూడరాదు. నా
యొద్దనుండి తొలగిపొండు. (అని త్రొక్కివేయుచున్నది.)

మాధ—సఖి! లేకపోనిభ్రాంతులదగులక సంతసంబునఁ దోడివార
లవలె మెలంగరాదట.

చ. కలయగ నెడమాపులను యి నగి దోచెడు నీరు సత్యమే?
యలరెడు నద్దపుండభుకు యి నందలి బింబము నిక్కవంబె? వ
న్నెలవగలాడి! నీదయిన యి నీడనజూచి భ్రమించెదేలనే?
కలఁ గనినట్టి రాసుతుని యి తమిఁజెంది కృశించు టొప్పునే?

రోహి—హా! ప్రాణేశ్వరా!

మ. అవురా! మామక పూర్వజన్మకృత పుణ్యంబు ల్లంపంగ నె
ట్టివియో! నాథ, మదీయబంధువులు వా యింపంగ దుస్సవ్వుసం
భవమాపుండవలంచుఁ బల్కెదరు దు యి యింతి న్నిను న్నామనం
బవనిన్ గుమ్మరపార్శ్వేనిడినయ యి ట్లారటముం జెందెడుక.

వకు—సఖి, ఊరడిల్లుము.

రోహి—వహ్వ, ప్రీతిజన్మ మెత్తినందు కట్టివనిమోహనాంగుని జేపట్టి
వాని మహనియ మంజులవధురాలాపంబుల దనివీతీరఁ గర్ణం
బులంగోలుచు నాతని పొందునదియే జన్మసాఫల్యమును
జెందవలయును గదా. ఆహాహా!

ఉ. ఆ నగుమోముతామరస † చూ నునువిద్దపుండర్కుఁ జెక్కు లా
మేనిమెఱుంగు నా మిసిమి † మీసము నా మృగరాజవక్ష మా
తేని కుఱియిచ్చి వాతెఱయు † దేటుగు నా నికునాలుకన్నులే
మానిని పొందఁగల్గి గరి † మంబున సౌఖ్యపయోధిఁ దేలునో !

[అంత వైయ్యఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

మాధ—సఖీ, వైయ్యఁడు వచ్చియున్నాఁడు చూపము.

రోహి—(ఆమాటలు వినకయే తనలో) అన్నా! నే నామోహనాకా
గుని పరాగీనుని గానిచ్చెదనే? ఆమెయ్యో, ఈవిరహవేదన నెట్లు
సహించెదను. అక్కటా!

శా. ఆజాబిల్లి వెలుంగుజేఁడు తన మా † యజ్ఞేశ్వరి నాదిత్య మీ
వ్యాజంబొక్కటిఁ బన్నెనో పరిణయ † భౌతిక దగుల్పంగఁగా
కీజాలి నను బిట్టువేచ మనసె † యీగీతి న న్బాసెనో
ఈజాము ల్కడదేర్పఁగా నెఱులొకో † ఈబాధ నెట్లోర్తునో.

అబ్బా! (అని చిటతటఘటితకరకమృదులయై బొటనవేలి నేలవొ
యును నిట్టిగొప్ప విషయమన్నది.)

దను—(రాచకూతుని సమీపించి) తల్లీ, శాంతింపుఁడు. ఎవనిని
గుఱించి మీ రిట్లు బ్రలాపించుచున్నారు ?

రోహి—(కోపముతో) ఓరీ! మూర్ఖా! ఎవడవురానివు ? మీరందఱు
ఋకలిసి నాటిరాత్రి నాహృదయము కనిపిన మోహనా
కారునెచ్చోట దాచినో చెప్పము.

దను—తల్లీ, తొందరపడిన లాభములేదు. శాంతిల్లినచో మీకు నే
మొక పరమరహస్యమును చెప్పెద.

రోహి—యంచది. ఆ రహస్య మేమి ?

దను—తల్లీ మీఘితినిజాడ నాకొకసందేహము పోవముమన్నది. ఆసం
దేహమును నుండుగ నివారింపితిరేని నారహస్యమును చెప్పెద.

రోహి—సరే, నీ సందేహమేమి ?

దమ—తల్లీ, ఆ రాజకుమారుడు స్వప్నపురుషుండు కాక నిజమైన
మానవుడేయైనచో మీ సేవకులలోఁగాని బంధుగులలోఁగాని
యొక్కఁడైనను వాని నరసి తీసికొని రాలేకపోయెనా ?

రోహి—అయ్యో ! ఏమనిచెప్పదును! పురుషవతంసమా! నా సేవకు
లకు మిత్రులకు బంధుగులకు నాకు నిజముగ మతిపోయియున్న
దనియే యభిప్రాయము. ఇప్పు డిట నున్నవారిలో నొకరైనను
నాయందు నిజమైన యభిమానము కలవారు లేరు.

ఉత్సాహ. చిన్నవాటనుండి నాడు * చెల్లిచే జెలంగు మా
యన్న చిత్రిసేయఁ జేగ * యాగ్రసేయ నింక వా
డెన్నఁడైన వచ్చునే యింకేమనందు నిష్ట వా
డున్న నాయనస్థఁ జూచి * యొర్పునే దయామతిన్.

దమ—అన్నా, శాపము, ఎంతకష్టము. (అని చేతులడ్లుపెట్టుకొని కన్నీరు
తుడుచుకొనుచున్నాడు)

రోహి—మానోత్తమా ! నీ వెన్వండవు? ఏదేశమునుండి వచ్చితివి?
ఇచ్చటకు రాగతంబేమి? నీ చర్యలనుజూడఁగా నాకొక సంది
యంబు పొడముచున్నది.

దమ—తల్లీ, నేనొక షరదేశవాసుఁడను. వైద్యవేషముచే గాలముఁ
గడపుచున్నవాడ. మీకు కొండొక కారణంబుచే మనస్సే
శంబుకలిగెనన విని దాని నివారింపఁ బూని వచ్చియుంటిని.

రోహి—అన్నా, నీ వొక కాలచోదితుడవగు వైద్యవేషుండవేనా ?
దమ—తల్లీ, అవును. నే నుచితకాలచోదితుండకే. వైద్యుండనే కాని
వైద్యవేషుడను కాను.

రోహి—నీవు చెప్పఁదలఁచియున్న పరమరహస్య మెట్టిదియోదెల్పుము.
దమ—మందిది. (అని సమీపించి చెవులో నద్దియొకెప్పుచున్నాడు.)

రోహి—(ప్రసన్నముఖయై) ఓహో నే నింక ధన్యురాలనయ్యెద.
(అని యానందపారవశ్యముచే నిశ్చేష్టితురాలగుచున్నది.)

[అంత నెచ్చెలులు సంభ్రమముబుగఁ బరతేవి]

వకు—ఓహో ! చెలి ! ఏమియిమిత ! నీమిథ్యాపురుషుని జాడలే
మైనఁ బెలియవచ్చినవా యేమి ?

మాధ—అవును. అటులనే తోచుచున్నది. సఖీ ! ఏమి నీనిష్ఠాశీతగ
వికసితవదనారవిందవై యొప్పుచుంటివి ?

రోహి—సఖులారా ! ఈ వైద్యతిలకుని ప్రభావముచే నామనో
వ్యాధి శీఘ్రకాలములో నివారణయగుటకు సంధియంబులేదు.

వకు—(తనలో) ఓ పరమేశ్వరా ! నాప్రియత్నము నెల్లు ఘరింపఁ జేసె
దనో నీదేభారము.

రోహి—(సహర్షముగా వైద్యుని సమీపించి) ఓహో ! వైద్యక్రియా
కౌశల ! ఇంక నాప్రాణములు నిలుచుటకు నీబుద్ధి విశేషమే
యూఁ ధారము. నామనోవ్యాధిని నివారింపసమర్థుంబగు విషయం
బున సంఘటింకనముచున్నది ? నీవు నాకర్ణ పుటమాలయం
మంత్రప్రభావంబులచే నామనోవ్యాధి
సగము నివారణయైనది. తక్కినసగము శీఘ్రకాలములోనే
నివారణఁ జేసెదవని నమ్ముచున్నదాన.

వకు—భిషగ్వరా ! మాప్రియసఖి నుల్లసింపఁజేసినచో నీవు గొప్ప
పారిశ్రోషకంబును బొందఁగలిగెదవు.

రోహి—నెచ్చెలులారా ! నాకిప్పు డత్యంతానందముగ నున్నది సుడి!
(అంత చెలికత్తియలందఱు నేకముఖులై పేరెలుంగున) ఓహో!
యేమినాభాగ్యము ! (అని కోలాహలముగ సంతసింపుచుండ
దక్షమహారాజుగారు ప్రవేశింపచున్నారు.)

దత్తు—ఓహోహో! ఏమి! నాభాగ్యరాశియగు చిలుకలకొలికి
యారోజున బహుప్రసన్నముఖయై యున్నయది. ఏమి నాపు
ణ్యము! (అని కొమార్తెను సమీపించి)

శా. రావే ముద్దులపట్టి రా గుణఖని ✱ రావే సుధాశూజ్వలా
రావే కోమలపద్మపత్ర నయనా ✱ రావే లతాతాధరా
రావే నోములకంట మూలధనమా ✱ రావే కలాకౌశలీ
రావే సంతసనుదః జేయగదవే ✱ రా భాగ్యరాశీ సుతా.

అ. వె. నామ ముద్దుమాట ✱ నా భాగ్యరత్నమా
నామ శీవఁబు ✱ నానిధాన
నామ ప్రాపు నీవ ✱ నమ్మియుంటిని చాల
నామ వెతలఁ బాప ✱ నాతిరావె.

తల్లీ, నీమనోధనాపేక్షితుండగు రాజశేఖరుండు వచ్చియున్నాఁడు. నీవు
సుముఖువై నానిని వరించి సుఖము వడయుము.

రోహి—ఈము వడయుచున్నాను, ఇంతయే? శాస్త్రీమీ మాయో
పాయము సుపూర్ణముగా ఫలించింది. మీరు నాయెడల నిజ
మైన పుత్రికాభిమానము కలదేని నాజీవితేశ్వరుని జూపుఁడు.
లేనిచో నేరజ్జవిపాగ్ని జలంబులఁ బ్రాణపరిత్యాగంబుఁ జేయు
ట నిశ్చయము.

దత్తు—అన్నా! నా ప్రియమహారీరత్నంబున కింకను మతిపోయియే
యున్నది. కలలో గది భ్రమించిన రాకొమరుని నే నెట్లు దో
డ్డాని రాగలిగెదను? తోడ్కొనిరానిచో నాముద్దులగున్న
తనప్రాణంబులను విడుచునట. నే నేమి సేయుచును. అయ్యో,
తల్లీ! నిరపరాధివైన నిన్ను వెతలపాలుచేయుటకు మేము శత్రు
లమే ?

మత్తకోకిల. మున్ను సేబహునోములన్ వ్రతముల్ ఘనమ్ముగఁ జేసియూ
సన్నతాంగిరొ నిన్నుఁ గని వంశశంబునక దౌహితృబం
భోన్నతిఁ ఘటియింతువంచుఁ మఁ హోన్నతస్థితిఁ బెంచితిన్
గన్నతల్లి యకాలమృత్యువు ♦ కైవసం బెటుజేతునే.

(అని సమీపంబునంగల వైద్యుఁజూచి) ఆ ! వేషధారీ ! నీమోసము
తెలిసినది. కాని యందులకు దగినఫలము నిప్పుడే యనుభవించెదవు.
దమ—దేవా, నాదుమనవి యొకటి చిత్తగింపుఁడు. దేవరవారి కుమారీ

రిత్నంబున కొకివైత్యవ్యాధి యంకురించి యీమె సీప్రకారము
బాధించుచున్నది. అద్దాని ముహూర్తమాత్రములోఁ గుమర్ప
సమర్థంబగు వనమూలిక యొకటి కలదు. అయ్యది వస్త్రతము
నాయొద్ద లేకపోయినను ద్వీపాంతరములయందు దెంచిన నాయో
షధిని వెదకితెచ్చి మీపట్టి కీవ్యాధి నివారణఁ జేసెద.

దక్షు—మాయవైద్యుడా, ఇతను మేము నిన్ను నమ్మఁజాలము. కుడి
రృదమని వచ్చి కుదర్పలేనివారు పొందెడు శిక్షను బొందటకు
సిద్ధముగ నుండుము.

రోహి—తండ్రీ ! నా కీవైద్యులకునియందు దృఢమైన నమ్మకము
కలదు, కావున వీనిపైనలుగక నీతండు చెప్పిన పొప్పుఁ జరిగించు
టయ నాకోరిక.

దక్షు—అటులైన, లల్లీ, ముఖ్యముగ నీకోరికప్రకారమే జరిగించెదను.
వైద్యుడా, నీ వెంతకాలములో నాయోషధిని దీసికొనిరాఁ
గలిగెదవు ?

దమ—దేవా, ఒకమూసము గడువిచ్చినం జాలును.

దక్షు—మంచిది. ఇప్పుడే రేవులో యానవాల్కము సిద్ధముగ నున్నయది,
శీఘ్రము పోయిరమ్మ. (అని యందఱు నీవ్యక్తిమించుచున్నారు.)

రో హి ణీ సు ధా క ర వి జ య ము.

చ తు ర్థాం క ము.

ప్రథమరంగము:—సముద్రతీరము.

[దమనుడు ప్రవేశించును.]

దమ—ఓ భగవానుడా ! మింట నెగయ శక్తియలకును నీట జనించు జలజంతువులకును భూమిపై విహరించు ప్రాణికోటికిని నీవ కదా సర్వశరణ్యంబవు. నీ కటాక్షంబుచే ఈయపారపారా వారంబునుండి పెనుగాలిచే జక్కువడియు సుత్యేతుండనై గట్టు చేరఁగలిగితిని. అబ్బా, ఏమి యాతుపాను—

ల య గా హి.

మిక్కుటపు మారుతము ♦ లొక్కతటి రేగె నిరు
ప్రక్కల తరంగములు ♦ నెక్కినియెడు బా
ద్దిక్కునను మించుల తథుక్కుమన మీఘములు
మిక్కిలిగ గర్జిలెడు ♦ నక్కజము గాఁగన్
గ్రక్కదలె నోడ యొక ♦ చక్కిని జరిగపకయు
నెక్కడను డోలగతి ♦ నిక్కముగ నూఁగన్
గిక్కిరియఁగాఁ దిమిర ♦ ముక్కడరఁ గ్రమ్ములును
వెక్కసము త్తచె నది ♦ యెక్కడి తుపానో !

అన్నా ! నా సహచరు లేము పోయిరో కదా. నోరు మట్టుపై తోకలి పోటనువట్లు మేము కృయాణము చేయుచుండిన యోగ పెరుగాలికి చిక్కుకొనుటయేగాక దురదృష్టవశంబున యొకకొండకుఁ దగులుకొని పెళపెళారావంబుల చిన్నభిన్నములయ్యె. అప్పుట సంకుల మేమని చెప్పుదును.

సీ. ఒకయోర నోడనా • వికులాగ్రరమములఁ, బటుసంభ్రమంబునఁ • బఱచుచుండి
యొకచెంతఁ బితరుల • నొత్తి పీఠికు బాల, కులరోదనధ్వజ • ములు చెలంగ
నొకవంక నెమటొమ్మలకుఁ గండువులదార్చి, యడలు బోటులయేడ్పులతికయిల్లె
నొకకేవ నతిభీత • చకితవృద్ధజనాని, హాహారవంబుల • నడలఁజొచ్చె

గీ. కృణులగుండ్లూనిలంబు వీచుంగఁదొడఁగె, భీకరంబుగఁ దరంగలు • విక్కటిల్లెఁ
జటుపటధ్వజముల నోడ • చెక్కలెల్ల, వీడు నోడేన వారిఁ గాపాడుమయ్య.

కానిమ్ము దైవసంకల్ప మెట్లున్నదో అట్లు కాఁగలము. ఇప్పుడేమిచేయుదును. ముందుకు పోవుదమన్న నగణితగ్లానిచే నా కరచరణాద్యవయనంబు లేవియు స్వాధీనములు గాకయుండె. తుత్పిపాసాపీఠితుండ నగుటచే నా యాయాస మంతకంత కెచ్చుచుండె. అబ్బా ! (అని చతికిలంబడి)

చ. నడవఁగఁ గాళ్ళు రావు నయ • నాబులఁ జేకటి గ్రమ్ము శ్రాంతిచే
వడఁకుచుచుంటి శీతమున • వస్త్రములుం దడియారలేదు నేఁ
గడువడి తుత్పిపాసలను • గాసిలుచుంటిని గాన నింక నా
బడలిక వాయఁ గొంతవడిఁ • బచ్చికపట్టున విశ్రమించెదన్.

(అని యిటువట్లు జూచి) అదిగోనిచటి కవతిదూరంబున నొకతటాకంబును దానిచెంగట నొకరసాలవృక్షంబును గాన్నించెడు. ఎంత శ్రమ పడియైన నే నచటికేగి చూతఫలంబులఁ గడుపార భక్షించి నిర్మలాదక పానంబుచే సేదఁజేరి కొంతనడి యట విశ్రమించెద. (అని నిష్క్రమించుచున్నాడు.)

[అంత విశారదుడు పువేళించుచున్నాడు.]

విశా—ఓహో! ఏమి యియ్యిందోజాలము! సుధాకరయువరాజు పండు

మని మిథ్యామనోభాగ్రితికి మూల మెట్టిదియో విచారించువల
సినదని సింహాభిద్యుపభూషాలుం డగు రత్నాకరమహారాజుగారు
నా కాజ్ఞాపించియున్నారు. నే నంతదేశము తిరిగిన నందుకు
నిత్యశుభ్రమైన విషయం బెద్దియు గానరాదు. ఈమగధదేశం
బునఁ గూడ నావదంతియే వ్యాపించియుండెను కాబోలు.
ఓహో! ఏమి యీ ఎత్తము! అదిగో మగధదేశాధిపతియగు
రాజశేఖరుఁడమాత్యద్వితీయుడై యిటు నే వచ్చుచున్నాడు.
అతండు పాంచాలనరేంద్రునితోఁగూడి మాయేలికపై నేమేమి
టియో మంతనములు చేయుచుండెనని తెలియవచ్చినది కావున
నీర లిప్పు డేమేమి ముచ్చటించుకొనియెదరో నే నీ చెట్టుచా
టుననుండి వినియెద. (అని యొకచెట్టుచాటున డాగుచున్నాడు).

[అంత రాజశేఖరుండును, మానవర్మయుఁ బువేళించుచున్నారు.]

రాజ—మిత్రీమా! ఆకమలాకరం బెంత రమణీయముగా నున్నదో
చూడుము.

చ. తమచెలిరాకచే నలరి ♦ తమ్ములు సంతస మొందుచుండ లో

భ్రమరము లుత్సహించి తమ ♦ వల్లభివల్లభులం గ్రమంబునఁ

దమకముమీఱఁ గూడఁగ ను ♦ దగ్గిలరేగ విహంగసంఘముల్

భ్రమఁగొని పాఱఁగంటె కను ♦ పండువఁగొల్పు సరోవరం బిటఁ.

(అని యిటునటుఁ జూచి) మంత్రీపుంగవా! ఆకనబడెను కుజచ్ఛాయ
నెవరో మానవుండు కడుగాఢనిద్రాముద్రితుడై పరుండియున్నాడు.

అతం డీమగధదేశంబునకు రాఁగతం బెట్టిదియో తెలిసికొని రావల
యును. (అని నిద్రాసక్తుడైయున్న దమనుని చేరంజని వాని జేబులోని
యుత్తరంబును బసిడియుంగరంబును బైకిఁదీసి చూచి నివ్వఁగఁది)

మిత్రమా ! చూచితివా, యీ యుంగరమును. ఇది యెవరిదియై యుండవచ్చునో కనిపెట్టము. (అని యుంగరమును మంత్రిచేరి కిచ్చుచున్నాడు.)

మాన—(యుంగరమును జూచి) ఇది రత్నాకరుని పుత్రుండగు సుభాకరుని యుంగరమువలె గాన్పించెను. ముమ్మేకవాడు సింహాశ్రీపమందలి పద్మాకరకటంబున నవగాహనం బొచరించుచుండ సుభాకరుని వేలినుండి జారి సలింబులోఁ బడ న్నిద్దాని నే వెదకి తిరుగ నాతని కిచ్చియుంటి.

రాజ—మంచిది. (అని సామర్థంబుగఁ దిరుగా యుంగరము సందుకొని) మిత్రమా ! నాకు నట్లనే తోచుచున్నది. అయిన నీయుత్తరమేమిటియో చూడనిమ్ము. పిమ్మట యోజింపవచ్చును. (అని యుత్తరముఁజూచుకొనితనలో) అన్నా ! ఎంతమోసమువచ్చెను కానిమ్ము. ఇప్పుడైనను మిగిలిపోలేదు. (ప్రళాశముగా) మిత్రమా ! ఇటురమ్ము. (అని చెవులో నెద్దియో చెప్పుచున్నాడు.)

మాన—చిత్తము. చిత్తము. ముఖ్యముగ నే నట్లుంటే జరిగించెద.

రాజ—ఇది మన కెంతయు నవశ్యక ర్తవ్యంబు సుమీ. నీ వేమిటియుండకుము. నే నిప్పుడే పాంచాలదేశమునకుఁ బోయివచ్చెద. (అని రాజశేఖరుడు పాంచాలదేశమును గూర్చి నిష్క్రమించుచున్నాడు.)

[అంత దమనుడు నిద్రమేల్కొని లేచి]

దమ—అన్నా ! నేనెంతగాఢనిద్రా దవిలియుంటిని ! (అని జేబు లెడవుకొని) ఆ, ఏమిది ! నాజేబులో పసిండి యుంగరంబు నుత్తరంబుఁ గానరావు ! ఏమైపోయెనోకదా ! అయ్యో ! నేశ్రీమపడి పూనివచ్చిన కార్య మెంతయు విఫలమైపోయినది. ఇంక నట్లొకదా. హా ! దేవమా !

మీ ఇంక నెద్దిధమునఁ • బంకజముఖి మనో, హయని నే నెందైన • నరయణాండ
సాధుఁడెచ్చెదనందు • నమ్మించి వచ్చితి, తెరవమో మెటు నేను • తిరిగిమాతుఁ
గాంచిన నీపని • కాయయాపందాయ, నా యన నేయుక్తిఁ • జేయనేర్తు ?
యుక్తిఁ జేయకయున్న • నువిద వీడవె తన, పాణింబులను దుఃఖ • భరముచేతఁ
తేగీ. గటకటా ! యేల నాకల • కంఠకంఠి, వ్యర్థమగు నాశలను ముంచివనటఁజెంచి
పాత ముడిగట్టుకొంటిని • పాణిమాలి, ఏలరావలె నిటవ నే • నాలిఁదూలి.

కట్టా ! ఎంతపనిజరిగెను. (అని మానవర్మను జూచి) ఓహో ! మాన
వోత్తమా ! మీ రెవ్వరు ? ఏల మీ రిచ్చట వేంచేసి యుంటిరి ?

మాన—పురుష శ్రేష్ఠమా, నేను మగధదేశాధిపతియగు రాజశేఖరుని
మంత్రిని. వేట విహారార్థమై వచ్చి పసిడియుంగరమును
ముక్కునఁ గఱచి కట్టి పాటుచున్న పిట్ట నొకదాని నెగిచి
వచ్చుచు నీయాకర్షింపనమును విని నే నిటవచ్చితి.

దమ—ఓహో ! పసిడియుంగరముతో నెగిరిపోవు పిట్ట యేదిక్కు
కరిగెనో మీ రెఱుంగుదురా ?

మాన—ఎఱుంగుదు. ఇటు రమ్మ. (అని దమనునిలో మానవర్మ
నిష్క్రమించుచున్నాడు.)

[అంత విశారదుఁడు వెలికి వచ్చి]

విశా—(స్వగతము) వీర లెద్దియో దుర్మలమీమురు జేయుచున్నారు.
ఇంతహటాత్తుగా రాజశేఖరుండు పాంచాలదేశంబున కేగుట
కేమిహేతువో తెలియరాదు. బాటసారియుంగరమును రాజ
శేఖరుండే హరించియుండవచ్చును. అయినను మానవర్మపలు
కులు సంశయమును గలిగింపుచున్నవి. బాటసారి మాటలను
బట్టిచూడఁగా నాతం యొక రాజకన్యాసంజేతంబున పసిబూని
వచ్చెనని త్రోచుచున్నది. ఎట్లయిన నీయుదంతమును మా రాజ
గారికి శుత్రకఱచవలయును.

(అని విశారదుఁడు నిష్క్రమించుచున్నాడు.)

ద్వితీయరంగము:—కారాగృహము.

[సింహాశద్వీపంబున కారాగృహములో సుధాకరునిమోహపరితాపము]

సుధా—హా ! భగవానుడా ! ఆదిని నేనేల పెట్టివైరాగ్యమును

బూనితి. నన్నతిప్రేమచే జూచుచుండెను నా జననీజనకుల

మాట నేనేల విననైతిని. ఓజీవితేశ్వరీ !

ఉ. నాయనుకూలభాగ్యసదః • నా మదనాగ్నిని దోచి యిట్లు నన్

బాయఁగ నీకు నేను పగ • వాడనె కోమలి తేతమావిగు

న్నా ! యిక నైననాదునయ • నంబుల కుత్సవమబ్బునట్లుగా

వేయివిధంబులం బరిత • పించుచునుంటిని రావె సుందరీ.

క. కలికీ ముద్దులచిలుకల

కొలికీ నాయెద దహించు • కూరమయిన పూ

ములికి నాపై నీకీ

యలుకేలే వేగరావె • యలికులవేణీ.

హా ఏలాక్షీ ! నీ వెంతమాయలాడివే !

ఉ. ఎంతటిజాణవే సమయ • మెంచి సుషుప్తిని జరిదియుండ నా

వంతయు శంక లేక పరి • హాసముఁ జేయఁగ నామ కృక్కకే

కాంతమ వచ్చి నేర్పుగన్ము • కాంతరొ నీకనకాంగుళీయమున్

సంతసమండఁ బెట్టితివి • సారసలోచన నాదు వేలికిన్.

కవిరాజవిరాజితము.

ఇదివర కిమ్మహి • నిందునిభాస్వల • నేణగునేత్రల • నెందఱిసో

మదముగచూచిన • మోహముకల్గదు • మోహిని నీపయి • ముందుగ నా

హృదయము చిక్కెన • హీనఁలాసిని • యెయిడఁ దాగితి • వే యకటా

యదనిదె మారక • రాగ్నికి నింధన • మైతిని కావవె • యబ్బముఖి.

[అంత రత్నాకర మహారాజు ప్రవేశించి]

రత్నా—అన్నా ! నా హీయతనూజుండు కలలోఁగన్న కన్యకామణిం

గూర్చి చేయుంబవలు నెట్లు మనోభ్రాంతులకు గోనై నవయు
చున్నాడు ! వీని నెట్లు శాంతింపఁ జేయనగునో కదా.

సుఖా—(తన బ్రోలినున్న యుంగరముఁ జూచి) హా, నామఃద్దుటుంగర
మా ! నీవుకూడ నావలెనే కాంతివిహీనవై గాసిల్లుచుంటివా
యేమి ? అటులనే కావచ్చును.

ఉ. ఆనలినామీఁ బాసి విరః పోర్తిని గూది కృశించుచున్న యీ
హీనుని బ్రోలినున్న ఫలః మేమియటంచును కాక రాజబిం
బాననఁ బాసి యుండుటనుః హా! పరికింపఁగఁ గాంతిఁ ద్రోచి నీ
మానితదివ్య తేజమునుః మాపితి మోతయు నంగుళీయమా.

ఉంగరమా, సీవు కాంతిమాసియున్నను నాకుఁ బ్రియమైనదానవే.
అయ్యయో, వెట్టిఁడెందమా! మోహనాంగియైన యాకలువకంటి నెడఁ
బాసి యుంగరము నాసించిన కేమిలాభమే ?

ఉ. మించులమించు నబ్జములః మేలిమిశోభహాసించుఁ జందికన్
గొంచెమునేయుఁ జక్కవలః ను న్నెలిబుచ్చును పాముగెల్పు రా
యంచలతపిరేరు మదిః రాక్షి శరీరవికాసనేత్రోహః
సాంచితమైన చన్ద్రనయుః నారును యానముఁ జూడ నెంతయున్.

అయ్యో, నావంటి మందభాగ్యున కట్టిసుందరి లభించునే.

రత్నా—కుమారా ! ఏల నీవిట్లు వ్యర్థమైన భ్రాంతులందగిలి పరిడే
వనంబుఁ జేసెదవు ?

మంగళమహాశ్రీవృత్తము.

పూని కలలోఁ గనినః పూర్ణకళింబముఖిఁ బొందుటకుఁ గోరి నువిచారా
హానయగుళిల విరః హానలములోన ననః హాయఁడవునై పడి కుమారా
మానితకరీర గుకుః మార తనులేజమునుః మాపఁగఁ దపించు టిది మేరా
నానిధివటుంచు మదిః నమ్మితిని నిన్నుఁ గరుః కామంతుపశేవ. గుణధీరా.

తనయా, నీకు మనఃప్రీతిని గలుగఁజేయఁజాలు సుందరీహను లెందఱో
యందఁగా న్నవ్వు మనోదోచునాయందఁ నదనై గుండెదవేల రాతండ్రి!

సుధా—తండ్రి! మీ మా యోషాయము సంపూర్ణముగా ఫలించినది.

నన్నీల మీ రిప్పుడోడార్ప నభినయించెదరు ?

రత్నా—కుమారా ! ఒంటరివై నీ వీ కారాగృహమునం దుండుటచేత గాఢోలు మస్వప్నములచే నీమతి చలించినది ఇంక నీ వీచెఱి వీడి యంతిపురంబునకు రమ్ము.

సుధా—తండ్రి! ఇప్పుడైన నాయున్నులమిన్నను నాకన్నుల కగుపటచి తిరేని నే నీ చెఱసాల వీడివచ్చెద. లేకున్న నింక మీకు నాకు ఋణము చెల్లెనని గట్టిగ నమ్మియుండుడు.

[అంత విశారదుడు పోవేళించుచున్నాడు.]

విశా—(రాజును సమీపించి) దేవా ! దేవరవారి యాజ్ఞానుసారంబుగ నమస్తదేశములం గుమ్మరును మగధదేశంబున నే నుక విశేషంబుఁ గంటి, మనవిచేసెదఁ జెత్తగింపుడు.

రత్నా—ఓహో విశారదా ! విశేషమును దెచ్చితివా ! ఆదెట్టియో దెల్పుము. నేను సావధానుడనై యుంటి.

విశా—దేవా ! మగధదేశపరిసరస్యాంతారణ్యంబునంగల యొక తటా కంబుచేత నెవరో యార్ద్రవస్త్రపరిధానుఁ డగునొక బాట సారి మిక్కుటమైన బడలికచే విశ్రమించి యుండఁగా నచ్చోటికి మగధదేశాధిపతియగు రాజశేఖరుండును నాతని సచివాగ్ర గణ్యుండగు మానవర్మయు వచ్చి యటఁ గొంతతడవు మంత నంబుఁ జేసి మానవర్మతో నెద్దియో రహస్యముగఁ జెప్పి రాజశేఖరుండు పాంచాలదేశంబున కరిగె.

రత్నా—విశారదా ! ఆమానవుఁ డెవ్వరై యుండునో నీవు కనిపెట్టఁ గలిగితివా ?

విశా—దేవా ! లేదు, కాని యాతం డొక రాజకన్యాసందేశంబుననే దేశసంచారముఁ జేయుచుండెనని వ్రోచెడు.

రత్నా—ఎందువలన ?

విశా—దేవా ! పిమ్మట నా బాటసారి మేల్కొంది జేబులోనిముత్య
రంబును యుంగరంబును గానక వగచుచు,

చ. స్థారిది లతాంగి నేఁ దిరిగి ♦ చూచుట యెట్లొకొ ! చూచినకా
కను ల్విరియఁగఁజేసి కార్యము ఫలింపెనె తెల్పు మటన్న నేమియు
త్తరమియనేర్తు ? నుత్తరము ♦ దప్పక నీయకయున్న మేలు దు
ర్భరమని వీచుగాని మరు ♦ బారి సహించునె యింక నక్కటా .

అని విలపింపఁదొడంగెను.

సుధా—ఆ ! విశారదా ! ఆయుత్తరము నాజీవితేశ్వరియే. నాపేర
వ్రాసినది. ఆయుంగరము నామనోహరి ధరియించిన నామద్దు
టుంగరమే. నన్నారయుటకై యానవాలుగ నామానవోత్త
ముండు వానిం గొనివచ్చుచుండె. అన్నా ! ఎంతపనిజరిగెను.
నామనోహరి పాంచాలదేశముననేయుండెను కాఁబోలు. ఆపు
రుషవతంసుని మోసపుచ్చివానిని దురాత్ముడగు రాజశేఖరుం
డేహరించియుండనోపు. ఓరోరి రాజాధామా ! (అనిదుర్వారం
బగు శీర్షిణుఁడొకఁడనితనకై భూమిదన్నుచు) ఆనరాధ
ముని నేనిప్పుడే పోయి శిక్షించి వచ్చెద. (అని సుధాకరుండు
పరుగిడఁ బోవుచు న్నాఁడు.)

రత్నా—(పుత్రుని యుద్యోగమును వారింపఁజేసి) పుత్రా ! త్వరపడ
కుము. వ్యర్థసంభ్రమంబువలని లాభమేమి ? విశారదా !
పిమ్మట నామానవోత్తముం డెటకేగెనో దెల్పుము.

విశా—దేవా ! మానవ రాజయుంగరము నొకపక్షి ముక్కునఁగఁగి
పట్టుకొని పోవుచుండెననిచెప్పి యాపురుషుని దనవెంట గొని
పోయె.

సుధా—అ! రాజశేఖరుని దౌష్ట్యమంతయుఁ దెలిసినది. ఓరీ దోహి! నీతో దుర్మార్గకృత్య భాగజేయుండును ముత్రీకులపాలిసెండు నగు మానవర్మతో నేమిదారుణ కర్మంబును బోధించిపోయితివి రాతులువా! తండ్రీ! నన్నుఁ బోనిండు.

రత్నా—కుమారా! నీ విపు డెట్లకేగెదవు?

సుధా—పాంచాలదేశంబున కేగెదను.

రత్నా—అర్భకా! శత్రుజనస్థానంబున కేగజును? దుర్మదాంధుఁ డును, పాంచాలకుల కలంకుండు నగు దక్షరాజాధముఁడు తన దేశంబున నిన్నుఁ గనినచో నూరకుండునే. ఇదియుఁగాక,

ఉ. ఎంతబలాధ్యుఁడైనను మహిమరపుతుఁడు సాహసంబునఁ జింతయొరర్పలేక ఘటి • చెతకుఁజేరిన యట్ల విద్విష త్పాంతముఁ జేరు టెంతయు న • పాయము కల్గఁజేయుఁగాన ని శ్చింతను నీవు నిల్వ మిట • జేకును నీహృదయేప్పితంబులున్.

విశారదా! మన సుధాకరుని నీమెటఁ గొనిపోయి యుద్యానవనవిహారమును జేయించి తీసికొనిరమ్ము.

విశా—చిత్తము (అని సుధాకరునితో విశారదుడు నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

రత్నా—సుధాకరుఁడు వనవిహారంబుచే చిత్తవిశ్రాంతి నొంది సముల్లాసచిత్తుండయ్యెడు.

(అని రత్నాకరుఁడు నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

విశా—(ఉద్యానవనములో విహరింపుచు) సఖా! సుధాకరా! ఈయారామ మెంతమనోహరముగా నున్నదో చూడుము. ఎటుఁజూచినను సకలపరిమేశమిళితమంజులకుసుమపుంజరంజితంబై యొప్పుచుండెడు బహువిధంబులగు పువ్వుటిరంబులును, అత్యున్నతతాలపింతాల రసాలసాలంబులును, మధుర ఫలరసా స్వాదనా

యత్తనానావిధపికనికరకలకలస్వసంబులును, కుసుమగర్భాతర
నిష్క్యందమరందపానమత్తమధుకర ఝంకారరవంబులును, విశా
లీ కృత కలాపంబులతో నున్నత సైకతస్థలంబుల విహారిచేప
కేకినీకాంతల మనోహరకూజితంబులును, సురుచిరకల్పార కాసార
కేళికాలోలమృగాళనాళకబళ గాసానక్త కమనీయ కలహంస
నికురుంబంబులును, గలిగి యీవనంబు నందనవనంబు ననుకరిం
పుచు విలసిల్లుచున్నయది. ఇందు నీకీచ్చనచ్చినట్లువిహరింపుము.
సుధా—మిత్రీమా! నాచిలుకలకొలికి యీ చెట్లమాటున నెందైన
డాగియండెనేమో చూచెద. (అని యంతటను బరికించి చూచి)
అన్నా! నామనోరమ యెచ్చోటను గానరాదయ్యె. ఏమి
చెప్పుమా?

సీ. కీరవాణియటంచుఁ • గీరపండ్లులు కిన్నఁ, దరళాక్షి నెట్లనైన • దాచెనేమో!
అంచయానయగుట • నానలు తీండిచ్చి, యెనసి మానినిఁగొని • యేగెనేమో!
అభిసేలకుంతలి • యాట రోషమునఁ దు, మ్రొదలు కాంతను గొని • చెదరనేమో!
ఘనకచయగుటచేఁ గాంతు. మయూరముల్, గొబ్బున గనకాంగిఁ • గొనియెనేమో!
తే.గీ. కాక వాల్మీకి కలకంఠ • కంఠియగుట, మత్స్యరంబునఁ గోయిలఁబ్రాణుపఱచె
నేమో! నే నెంత తెదకిన • నిందువదన, కానరాదయ్యె నాదు దుఃగతి యదేమో!
కానిమ్ము వీరందఱినిఁ దెలిసికొనియెద.

సీ. ఏలాలంగర • సాలసాలములను, కలరవంబుల నొప్పు • చిలుకలార!
అంబుజాకరవీధి • కాళిడోలాకేళి, డంబుమీరెడు మరా • శంబులార!
అర్ధవిభ్రాఁజేసె • లాని ఝంఝుమ్మని, చెలకేగు ప్రమదాళి • కలములార!
ఘనఘనాఘనములఁ • గాంచి క్రీడించు ర, వంజులచే మయూ • రంబులార!
తే.గీ. ఏల మీ రింత నామీఁద • జాలిలేక, యెంచి నాప్రాణపదమైన • మించుబోడి
నెడటదాచిరా చెప్పర • దేమి! నన్ను, బాధకెట్టివ మీకేమి • భాగ్యవకట.
అన్నా! ఇవన్నియు నాయెడలఁ గఠినత్వమూని మిన్నకుండఁ అహ! ఈ
గండు తుమ్మెదలు, రాజహంసలు నెంత చెలరేగి యాడుచున్నవి. ఈ
మయూరములు వనస్పర్శులు నెంతో ర్భయముగ కెఱ్ఱిఁగించుచున్నారు.

ఏరే లెవ్వరికి నా సామర్థ్యము తెలియదు కాబోలు.

సీ. నాజీవితేత్వరి * నాసికఁ జూపెద, నడరిరేగిన యోమ * దాకులార,
నానాధి ధమ్మి * మేరు మావెద మీరు, హస్తమీస రాజ * మాసలార,
నారమాతిలక నూ * గారుఁ జూపెద నీరు, చులసి అంకెలువైర * మలయపరన,
నాసఖి శ్రీకంఠ * భాసంబుఁ జూపెదఁ, గిన్నసేసిన మీన * కేతమండ,
డేగి తమ్ములను జేరి కాసాగతకులఁ జిక్కి, మూసే దాగి చచ్చియుఁ బుట్టి మీరు
మిన్న మండుట లగు మీ * మీపటుత్వ, ములను శాసిన హానివా * తిలకుసుడి.
బౌరా ! ఎన్ని విధములచేతఁ జూచిన నివి నన్ను వేధించుట మాన
నయ్యె. నే చీవరహవేదనలు నెట్లు సహించునో కదా.

సీ. దోహకరుండు నన్ను * దోహదుద్ధరి పండు, నెన్నెల ల్వదరించి * వేపుచుండఁ
దుంటువిల్పాఁడు ముఁక్కంటిచుంటుల కాగి, యుపబాణముల నెడఁ జొనుపుచుండఁ
గలయంగలకంఠ * కలకలస్వవములు, ములుమలవలెఁగల్గ * ములను నొంప
గండుకుమ్మెద లెంతో * కంఠకావరమున, ఝంకారరవముల * సలుపుచుండ
తే. గీ. మెండుగను రేగిమలయానిలబండు చలము, చేత నాపాణివామువులైదరగొట్టఁ
బాలఁతిఁగానక నే నిట్లు * పారలుచుంటి, మొడితనమున విరహాగ్ని * మండమందు.

విశా—మిత్రమా! బుద్ధిమంతుడవయ్య మా యామోహితుండవై
యేల పరితపించెదవు? వినుము.

తే. గీ. గాఢవిరహజ్వరంబుచే గలతఁ జెంది
నంతనొందుచు నీవిప్లు * భ్రాంతిజనిత
ననితపై రాగ సరసిలో * మునిగియున్నఁ
దజ్వరము సొచ్చుచే యప * థ్యంబుచేత.

ఇది యునుగాక, నీ వాదిని పూని యున్న వై రాగ్యసంపదంతయు నిపు
శుభరాగసంపదగా మారెనాయేమి ?

ఉ నీదగు యోగమార్గరతి * నీదగు తత్పరివేక యుక్తియున్
నీదగు సాధునాదమును * నీదగు శాస్త్రవివేచనంబు శా
త్రోదరిఁ జూచినంతనె వి * యోగముఁ జెందెన ? నీవు రేఖవల్
వేదరి గుండుచుండుట వి * వేకమె మోహముచే నుధాకరా.

సుధా—మిత్రీమా ! విశారదా ! ఏమనిచెప్పుదును? ఆమాయలాడి
మోహనాస్త్ర పరిభావ మెట్టిదియోగాని నాచిత్త మిపు డంత
యుఁ జిత్తజాసనంబై యున్నయది.

విశా—సఖా! అట్లుగాక వేతూం జేలజరుగు? నీ వాదిని యేమంటివి!

గీ. సకియచూషియై వివచహ్నిఁ ♦ సదృశ మరయఁ

బాలతి విభ్రమనూభోగ ♦ భోగతుల్య

మట్టి జవరాలి నోర్తుఁ జే ♦ పట్టుటెన్నఁ

బన్నగంబును దరిఁజేర్చు ♦ పగిది గాదె.

అనికదా. ఇప్పుడో,

తే. గీ. కలికిచూషులై యమృతంపు ♦ కళలటంచుఁ

బలాతివిభ్రమమే బింబ ♦ భృకమయచు

నిండుచుమరుఁ జేర్చుటే ♦ నెలఁతఁజేర్చు

ఘయోగాఁబోలు వై రాగ్య ♦ మాయచేత.

ఆదిని నే నెత్తి చెప్పలేదా?

క. ఆవై రాగ్యము లన్నియు

జీవనజడ భాషై తార ♦ సిలునందాకే

భావింప నిలుచుఁ బిమ్మట

భావజలస్తార్థచర్చుఁ ♦ బాల్చును ననుచున్.

సుధా—మిత్రీమా ! నన్నిపు డేం యుటాకించెదవు? వినుము.

ను. వరమాణిశ్యసమాధమై వెలయు నా ♦ భావంబు శాతేక్షణో

త్కరమున్ జమ్మి కురంగలోచన విశు ♦ దక్షిరముం జేసి రా

గరసం బించుక తోడుగానిడి చనన్ ♦ గామవృజం శుద్ధతిన్

శరమధానమున నృధించి కలచున్ ♦ సైరించుటె ట్లక్కటా.

విశా—మిత్రీమా ! నీవొక మిథ్యాకాంతను జూచినట్లు భ్రమించియే
యిట్టిదురంతమోహపరితాపంబు నుండుచుంటివి. ఇంక నిజమైన

మోహనాంగియే దృగ్గోచుంబై సచో ని మెతమోహపరవశుండ
వయ్యెదవో కదా.

సుధా—సఖా! విశారదా, నేనిప్పుడు పాంచాలదేశమున కేగ నభిల
షించుచున్నాడను. చిన్నప్పటినుండియు నాకు ప్రియమిత్తుండ
వగు నీవైన నాకు సహాయముఁ జేయరాదా.

విశా—మిత్రీమా! శత్రుజనస్థానంబైన పాంచాలదేశంబున కట్లరిగె
దవు? తొందరపడకుము.

సుధా—సఖా!

కౌంచపదవృత్తము.

భామిని, మిత్రా! నీమముతోడకా + బరిణయ మగుటకుఁ + బరిమితిమీఱకా
గామశరంబుల్ చేరుది నొంచుకా + గనికరమున నల + కలికిని గాంచం
గామహినుఁ ధ్యాధామము నిడదే + కదలఁగవలయును + కడువడి లెమ్మి
మామకచిత్తం చేరురకుండకా + మదవతి గవయగ + మఱిమఱిఁ గోరుకా.

కావున నీవిషయములో నాకు తప్పక సహకారివి కావలయును. (అని
విశారదుని బ్రతిమాలుకొనుచున్నాఁడు.)

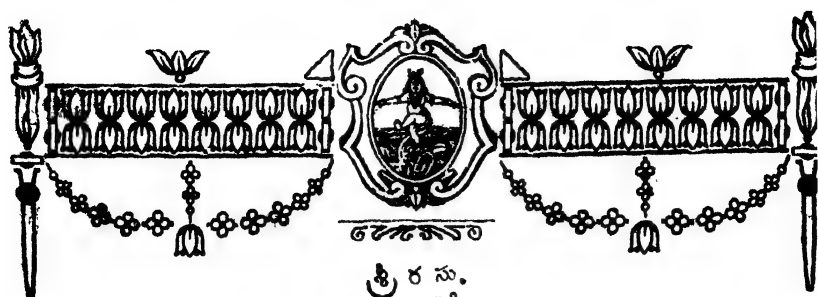
విశా—అన్నా! నే నిప్పు డేమి చేయవలయును. మిత్రీమా! హంచిది.

శీఘ్రింబ పోయి వత్తుము రమ్ము.

(అని సుధాకరవిశారదులు పాంచాలదేశముచుగూర్చి నిష్క్రమించు
చున్నారు.)

ఇది చతుర్థాంకము.

రో హి ణీ సు ధా క ర వి జ య ము.

క ర చ మార్గ క ము.

రంగము—పాంచాలపురపరిసరోద్యానవనము

[రాజశేఖర మహారాజుగారు పరీక్షించుచున్నారు.]

రాజ—(స్వగతము) ఏమి! పాంచాలజేశాధిపతి యగు దక్షమహీ
పాలుండు నాయెడల నెంతమోసముఁ దలంచుచున్నాఁడు. ఆ!
నీని నిజస్వభావ మంతయు నిపుడు వెల్లడి యైనది. తియ్యని
మాటలను జెప్పి పైకి నన్నట్లుగఁ జేకొన నిచ్చుఁ గలిగియున్న
ట్లభినయించుచు రహస్యంబున నిజపుత్రికయొక్క ముష్టయ
త్నంబుల కనుకూలించుచున్నాఁడు. లేనిచో మొనటిస్వయంవర
హోయత్నము నామూలమున నిలుపుఁ జేసియు నిప్పు డీ కన్యా
సందేశంబున కేల నిచ్చుగించు? కానిమ్ము, నీని కపటోపా
యంబునకుం దగిన ప్రత్యుపాయంబును బన్ని వానిని వచింపఁ
బ్రయత్నించెద. రాయబారిగఁ జూపుచుండిన పురుషుని చెఱ
సాలను బుధింప నియోగించి నచ్చితని కదా! మానవర్మ
యీసరికే కృతకృత్యుడై యుండవచ్చును. కావున వానిజాడ
దక్షనరేంద్రునికుఁగాని కాంక్షతో వేచియుండెను రోహిణీకన్య
కకుఁ గాని సుధాకరునకుఁ గాని యెప్పుడును తెలియ నేరదు.

దక్షరాజున కీముగరమును గనబఱచి యిమ్ముది సుధాకరుని
దాటఁ దెలిపితినేని శత్రువు ధరించెను పసిండిముగరమును
నిజకుమారీమణి గ్రహించినందు కెంతయుఁ గినిసి యేతత్స
యత్నము లన్నియు భంగపఱచుట నిశ్చయము. (అని యిటు
నటుఁ జూచి) ఆ! పాంచాలరాజుపట్టణములోఁ బ్రవేశించితిని
కదా. ఇంక నన్నియుఁ జక్కఁబడెను.

[తెరలో]

సుధా—ఓ! ఓ! మరాత్మా! నిలు, నిలు. త్రిత్రయకులపాంసనా!
రాజదోహి!

రాజ—(తెరవంకఁ జూచి) ఓరీ! తులువా! ఎడపురా నీవు. నాయె
నుటకు రమ్మ. నీ కొన్వడంగించెద.

[అంత సుధాకరుఁడు పోవేశించి.]

పంచచామరము.

సుధా—అరే! మరాత్మా! నిల్వ మచ్చ! టాజ సన్నఁ ద్రుంచి నా
వరాలు ముద్దుటుంగరంబు ♦ వారిజాత్మ లేఖయున్
విరానఁ గొందు రార నీను ♦ బింక మేము చూచెదన్
సరాసరిన్ బెనఁగి పోయి ♦ సల్పరోరి బాలిశా.

రాజ—(మహాకోపముతో) ఓరీ! మూర్ఖా! ఏమనిరా పేరుచుం
టివి? రమ్మ నిన్ను దుంచిన నేను : మ్మటక ప్రియత్నంబు
నయ్యెద.

(అని వరలోని కత్తిని మైకేదీసి యులిపిచుచున్నాఁడు)

సుధా—ఓరీ! నీచాధమ! ఇది స్త్రీలు వివారించె డుద్యాసపనులు
చూడుము. కొండలు వారిజాత్ము లిటులనే పచ్చుచున్నారు.
మన మిట చు రణకర్మంబునకు మొనసిన నబలలు బెగ్గడిలె
దరు. కావున నీకు శౌర్యము కలదేని వేటొక బహిష్కరదేశంబు

నకుం బోయి యాహవ మొనరింతము రమ్ము.

రాజ—మంచిది, అటులనే కానిమ్ము. (అని యిద్దఱు నిష్క్రమించుచున్నారు).

[అంత రోహిణియు, వకుళ మాధవులును ప)వేళించుచున్నారు.]

రోహి—సఖులారా ! నాటి వైమ్యని జాడ మీకేమైనం దెలియలేదు కదా ! అయ్యో !

ఉ. మాసము నిండె వైమ్యుడును ♦ మామకజీవధనంబుఁ దెచ్చి నా
వేసటఁ దీర్చుడాయె తను ♦ వెంటనె యేగుట మాననో వృధా
యాసముగాఁగ నేగియును ♦ నావరపాలునిఁ గొచకుండె నో
మోసముఁ జేసెనో యెటులఁమోహము నిల్పుచు నేనుదైవమా.

మాధ—ప్రియసఖ, ఆవైమ్యుడు నీదేహమును స్వస్థపఱచుట కొక
వనమూలికను గొనివచ్చుట కేగెనేగాని నిన్ను మోసముచేయు
తలంపుతోఁ గాదు.

ఉ. కాంతరొ లేనిపోనిది య ♦ కారణముం గలలోనఁ గన్న భూ
కాంతతనూజుఁ గూర్చి మది ♦ గాసిలెదేలనె ముద్దుగుమ్మ కా
సింతయు నమ్మగాఁ దగునె ♦ యెక్కడిరాకొమరుండు వాడు నీ
చెంతకుఁ జేరు తెక్కడ వి ♦ చిత్రముకాదఁట మాసినీమణి.

రోహి—(నిట్టూర్పు విడుచుచున్నది.)

వకు—సఖ ! ఊరడిల్లుము.

క. లలనా పూవిల్తుడు కో

లల నాటఁగ నేయ మదిఁ గ ♦ లంగెడు నీ లీ

లల నారయఁ జిత్రిము జే

ల లనారత విట్లు పెత మ ♦ లంగుదురు చెలీ.

రోహి—అయ్యో, ఏమి పీరి మూర్ఛత్వము !

ను. అలుక నిర్దయులై మదీయసఖులు * హానాథ! ఏక్ గూర్చి నే
విలపింప న్యతిపోయె ను చ నెద రీ * విభ్రాంతి కేమందు నా
కలలోఁ కన్నులఁ గట్టివట్లగపడుక * గంజాక్షు నీరూప మే
వలనన్ నైవఁగ నేర్తు నీవిరహముక * బాలింకుఁగా రాఁగదే.

హా! భగవానుడా! కామదేవా! దీరురాలనగు నా మొత్తాలకింది
నాప్రాణనాధుని శీఘ్రంబుగ నిటకు గప్పించి వీరల మద్రాభాతులు
బోనాడి నాజీవంబుల నిలుపుము నీకు నమస్కరించెద.

నీ. గిరిమతా నామనో * హరుని వే మాత్రుని, పసత్తుకుతుమ నీకు * బత్తినికును
పద్మాలయా నామ * ప్రాణేశుఁ జాత్రుని, విరిపుష్పవయము న * ర్పించు నీకు
భారతి నాచిత్త * చోదనిఁ జాపుని, తులసీదళంబులఁ గొలుతు * నిన్ను
హాభేతిరాణి నా * నాథునిఁ జాపుని, లలి ముత్తముల నిన్న * లంకరింతు
తే. గీ. వేల్పుటిల్లండ్రోలార నా * వెకల మాన్పు, నెంచి నాజీవితేశ్వరు * నిటకుఁడెచ్చి
నాకుఁ గనులారఁ జూపింపు * ధానగరిమ, తాపమాన్యుఁడి ననుఁ గన్న * తల్లలార!

మాధ—నీ కీ యదృశ్యరూపు డగునాధు డెచ్చోట లభించెనే
నూత్నయతావన ప్రాదుర్భావమహిమంబుచే నాయునంగునే నిజ
మోహనాంగునిగ భావించితివా యేమి? అయినను, సఖీ,
నీమనోహరుని రూపరేఖా విలాసంబు లెట్టివియో తెలుగు
నెకచిలేకటంబు వాయుము.

రోహి—ప్రియసఖీ, ఏమిలాభము?

మాధ—లాభము లేకేమి? ఆపటమును దిద్దేశంబుల కనిపినచో నట్టి
పురుషుఁ డెందైన నుండనేని కనిపెట్టుట సురంబు గదా.

రోహి—అయ్యో నెచ్చెలీ! విరహవేదనా దౌనస్యహానమానసు
రాలనగు నే నామోహనాంగుని వటుము నెట్లు లిఖింపఁగలిగె
దను!

వక్త—సఖీ, మాధవీ! వనవిహారంబుచే గాని మననెచ్చెలి నముల్లసిల
చిత్తురాలు కానేరదు. కావున మాధవీ, నెఱజాణవగు నీనే

యొరుకుకుం దగినదానవు. ఎట్లులైతే నీమచ్చకంటె నెక్కువయిన
 పీఘుచ్చకంజులచే గఱగింది యాద్యానవనయనుకుం దోడ్కొ-
 నిపొమ్మ. (అని వకుళ నిష్క్రమింపును.)
 మాధ—యందిది. (అని రోహిణిని సమీపించి) చెలీ, బ్రాహ్మదావనం
 బున కేగి విహరించిత్రయు రమ్ము.

రోహి—సఖీ ! నాకు వనవిహారమేమే ?

చ. నను కనుబ్రామిబోయిన యు ధ కంకుని బోలెనువామనోహరు
 గతుఁగొనఁ జాలకుండితిని ధ కాంతరొ బై భవమేల నాకు నీ
 వన మింక నేల పుష్పచతు ధ వాటికల న్నెలఁగంగఁ జాలఁ గా
 వునఁ గరుణింపు డీరుజని ధ పువ్వలఁ గోయును కాంక్షతీరగఁ.

మాధ—పోనిమ్ము. ఆవనంబున న్నెదైన నీమనోహరుండు దాఁగి యుండె
 నేమో చూడవచ్చును కాదఁలే. సందేహించవలెదు !

రోహి—యందిది బోవుదము రమ్ము.

మాధ—సఖీ, అదిక్కున నెవరో యిరువురు మహా యోధులు పరస్పర
 జయకాంక్షల దాతుకొంటుగ నాహవం బొవరించుదున్నవారు.
 మన కూదిక్కున నేగజనదు. ఇటు రమ్ము. ఇటు ఇటు.
 (అని రోహిణి మాధవులు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

సుధా—యారాల్లా ! రాజశేఖరా ! నీవు నీప్రాణంబుల కాశించితి
 తేని యామానవోత్తము నేమిజేసితివో వెల్పుచు.

రాజ—జయోన్నతుడవగు సుధాకరా ! ఆపురుషుండు నజేవితం
 డయియే యున్నవాఁడు.

సుధా—ఎక్కడ ?

రాజ—కారాగృహంబున.

సుధా—వానిని వెంటనే జైలుకు త్రొక్కి జేతులయొడుగు. నీ వండుల
 నీ నీమూర్తిపేర నెఱయూర్జాకల్పింతు నాగ్రాహుడు ఆపురు

మందు చెరిగిపోయినట్లు నీవెచ్చటనే యుండవలయును.
రాజు—మంచిది. (అని యాజ్ఞాపత్రానికిను పూసి సుధాకరునిచేతి కిచ్చుచున్నాడు)

సుధా—విశారదా ! నీ వీతనికినుఁ గొనిపోయి మానవర్మకుం జూపి
యామానతోత్తముని చెరివిముక్తునిఁ జేసి తోడ్కొనిరమ్ము.
విశా—మంచిది. (అని పత్రాక నందుకొని విశారదుడు నిష్క్రమించుచున్నాడు)

రాజు—రాజోత్తమా ! నీకు నే వధ్యుడనైతి. నే నింతటిరుంబియు
మహాశూరుండ వగు నీతో మైత్రిజేయ నభిలషించుచున్నా
డను, కావున నాయెడల దయార్ద్రహృదయుండవై న న్నింక
విడిచిపెట్టము. నిన్ను నేనన్నటికి మఱువక ప్రవర్తించుచుండెద.
సుధా—నిన్ను విడిచిపెట్టటకు వీలులేదు. వానితల్లిలు సురక్షితముగ
వచ్చునంతవఱకు నీ విచ్చటనే యుండవలయును. అంతదనుక ని
న్నేమరక చూచుచు పిదప కర్తవ్యమూహించెదను. (అని రాజు
రాజశేఖరునితో సుధాకరుడు నిష్క్రమించును.)

[అంత నెచ్చలియగు మాధవితో రోహిణి ప్రవేశించుచున్నది.]

మాధ—సఖీ, ఈవన మెంతరమణీయముగా నున్నదో చూచుము.

మదనదర్పణవృత్తము.

చారురుతమలన్ బికాళిసాజగానలోలతన్

మీఱఁ గొడమతేట్లు *వారిజామృతంబు గోలి ఝాం

శారములను జేయుచుండఁ * గాకలీస్వనంబులన్

జేసి కరభృతంబు లెట్లు * వాసిఁగూయుఁ గంటివే.

(అని కరభృమించుచు) పీయసఖీ !

రోహి—ఇచ్చట పానాభుం డెంతైనఁ జాగియుండినమీ చూచిన
చ్చెద. నచ్చలీ, నీవుకూడ రమ్ము.

మాధ—మంచిది. (అని యంతటను పరిభ్రమించును.)

రోహి—అన్నా, నే నంతవెతకినను నామనోహరుండు దృగ్గోచరుండు కాడు. నీరెవ్వరైనఁ జూచియుండిరేమో తెలిసికొనియెద.

ఉ. అంగజఃఖోలు నాథు నట † నైనను గంటిరె కీరళారికా
భృంగములార ! చూతకురు † విందరమాలకుజంబులార ! మా
తంగములార ! కోకిలి క † దంబములార ! మయూర లేలిహా
నాంగనలార ! కర్వతజ † లాశయతీరులార ! మీ డిటక.

మాధ—సఖి! అల్లి బిల్లిగ నల్లుకొనిన యీమల్లెపువ్వుటిరంబులం గూడఁ
దెలిసికొనుము.

రోహి—మంచిది.

ఉ. చల్లని లేతవెన్నె లెడఁ † జల్లెడు లేనగుమోమువాని ను
త్కుల్లసరోజము లైగడు † తొరపుగల్గవ వించువాని రం
జల్లు విశాలవక్షుండగు † చెన్న సలారెడు నీటుఁగాని నో
మల్లియలార ! మీపొదల † మాటున డాచిరె నామనోహరుక.

మాధ—సఖి ! వికసితారవిందసుందరంబగు నలపద్మాకరకూలంకవ
నైకతంబుల విహరించివత్తుము రమ్ము. అచ్చటి చల్లని పిల్ల
గాడ్పులవలన నీరహితాపంబు కొంత యుపశమించెడు.

రోహి—అయ్యో, నెచ్చెలీ ! ఈవిటపివటలంబులును నాయవస్థజూచి
కటకటం బడవయ్యె. వాపాత్ముండగు మూరుండును నాపాలిటికి
మూఱుండయ్యె. ఓయి దయావిహీనుండవగు విషమాస్త్రా !

ఉ. పాయక మన్ను శంకరుని † ఫాలవిలోచనకీలలందు నీ
కాయముకాలలేదె విడు † గర్వము పిచ్చుకపైనఁ బూని చం
ద్రాయుధమేసిన ట్లబల † నొ నను దష్టవిచేష్టితుండవై
మాయలచేత నుంచెదవు † మానవమే యది నీ కనంగుఁడా.

మాధ—చెలీ ! ఆలతాంతాయుధుడు పొరబడెను కాబోలు ఓ దర్పకా !

ఉ. ఓజలజాత్రు ! వేచకును ♦ హఠాద్ధతి మాచెలి నిప్పు పాంథయో
పాజనహంతకాడ ! విల ♦ సన్మయఘాలములే నెలంచు వి
భ్రాజితహాళిహరమును ♦ రమ్యఫణిందుఁ డటంచుఁ బాండిమం
బే జటిభూళియంచు భ్రమి యించి సఖి మృదుడంచు నెంచితో.
రోహి—చెలీ, నామనోహరు నొకసారె బిగ్గరగాఁ బిలిచెద.

కల్యాణవృత్తము.

ఓరసస్ఫురా ! మద ♦ యోధసంహరా !
యదీర్ఘబాహువిక్రమ భా ♦ గ్యోదయాకరా,
మారసుందరా ! సుకు ♦ మారశేఖరా !
మదీయచిత్తచోర ! మహీ ♦ మండలీవరా,
కోరియుంటిరా ! యటు ♦ కోపమేలరా !
గజాకరా ! సుధీవర ! చే ♦ కోరభాసురా,
చేరవేమిరా ! మది ♦ చింతబాపరా
శిరీషపుష్పకోమల యీ ♦ శిశు చాలురా.

[ఁజంత వేటొకచెంత సుధాకిరుడు పోవేశించి]

సుధా—ఆచెట్టచాటునఁ దళిక్కుమని మెఱయునది యేమిటియో
కదా ! ఓహో !

తే. గీ. వివిధపాదపజాలసం ♦ వృతమునగుచు
భానుకరదుర్గమంబైన ♦ వనములోన
ఘనఘనాంతరవిద్యుత్ప్రీ ♦ కాశలీల
మెఱయు లేజం బడేమొకో ♦ యెఱుంగవలయు.

నామనోహరయే నచ్చెలులతో నివ్వనంటునఁ బరిభ్రమించుచుండెను
గాబోలు. నే నీచెట్టచాటునడాగి తటివేచియుండెద.

(అని యొక చెట్టుపొంతను హాగుచు న్నాడు.)

మాధ—నెచ్చెలీ ! చూడుము.

కోకిలవృత్తము:

సారసాక్షిరొ పొన్నగున్నలు † చంపకంబులు చేరలే †
 ద్వారము ల్కుదలీకుజరజులు † చూడు మెట్టులవాడె వి
 స్సారిలలగు నీదు దోహద † నైభవం బెవయంగ నా
 కీరళారికహంసలెట్టుల † అన్నతా దారపిల్లనో

కోరి నీదు దయార్ద్రపోషణ † కూర్చినెచ్చెలి కంటివే.
 సుధా—ఓహో వనితాశిరోమణి !

ఉ. నావృద్ధయాలవాతమున † నాటిన రాగలతాంకురంబు నీ
 దోహదలేశముం గనమి † తొయ్యలి ! దీనత వాడియుండె నా
 హా ! హరిణాక్షి ! తావక క † టాక్షరసంబులు జల్కిపెంచెదో
 సాహసబుద్ధి దాని విర † సంబుగఁ ద్రొంచెదో తెల్పు మిత్తటిన్.
 రోహి—ఓహో ప్రియాశళీ ! ఏమి ! ఆశ్చర్యము ! ఈవసంజునఁ బురుష

సింహుని మాటలు వినిపించినవి. వింటివే?

తే. గీ. చెలియరో వింటివే యావిచిత్రమేకె

తనదు హృదయాలవాలంబు † నను వెలుంగు

మోహలతఁ బెంపు మనుపెట్టు † పురుషవాక్య

సరణి వినవచ్చెఁ గర్ణర † సాయనముగ.

నేటికి నాభాగ్యము కంఠుటచే నామనోహరుడే వచ్చియుండెను
 గాఁబోలు.

మాధ—శళీ ! నీవేల లేనిబోని భాంతులందగిలి వగలపాలయ్యెదవు.

నీతండ్రినారు ని మ్మరయుచు నిటుకు వచ్చెదరు

భాగ్యవంతుడవును శరోజాక్షి నీస్వప్న † నైభాతుడో యో

వరుం డెట్లు నిక గోరి † వచ్చుక ? నిజంబీ

విరాళి నివ్వడంకోసం చి • వేళ్ళు స్మలంగాన
 స్మృతాధ్యక్షముగా జాతు • సాక్షాత్తుకొంటా.
 సుధా—అ! ఈచేటి నాజీవి తేవ్వరికి బెట్టుసరి కట్టపుమూడెను, నే
 నింక నిట జూలము సేయరాదు. (అని రోహిణికి పత్రికనుజేసి)
 జీవి తేవ్వరి !

ఉ నాహృదయాలవాలమున • వాటిక రాగలతాంకురంబు.....

(అను పద్యమునే మఱుగు జరుపుచున్నాడు.)

రోహి—ఓ నానో పానో. (అని యానందపూర్వకశ్వాసలుచే నిశ్చేష్టితు
 రాలగుచున్నది.)

సుధా—ఓ జీవి తేవ్వరి !

సీ. సకియ నీయభివంద్య • చంద్రికారుచులకై, కాంక్షుంజెందు చకోరి • కంబుమూడ్చి
 వెలచి నీయధరోష్ఠ • బింబామృతముగోలఁ దిలకించుచుండు రా • చిలుకవోలె
 చేడె నీధమ్యుల్ల • జీమూతముచుగన, నెమ్మిగోరెడు వేద • నెవలిసరణి
 తన్ని నీకగదిన • తంతువులనుబట్టు, జూచెడు తొలుకరి • నూడుపగిది
 గీ. వనజలోచన నీదు చ • ల్లనికటాక్ష, ములను మదిఁగోరి నీదు సఁమ్మభిమునకును
 విషమశరభాణకీల • వేడిమికిని, తాళఁజాలకవచ్చితి • హాళిఁగూర్చు.

మాధ—పురుషవతంసవగా ! మీరలెవ్వరు ? ఎచ్చోటనుండి వచ్చు
 చూడగిరి ? ఇటుకురాఁ గతంజేమి ?

గీ. ఈవె మీనంటి వారికి • తరుణు లొంటి

పాటునను కేళిమై పుష్ప • నాటికలను

గుఱిమృదుచు నుండఁగని వచ్చి • కుతుకమడర

సరస సల్లాపములఁ జేయ • చతురశీల.

సుధా—(రోహిణికి) జీవి తేవ్వరి ! మఱచితివా యేమి ?

చ. పటుతరస్సుప్తిగో మునిగి • బాధిగమాడునఁ బాడ, రేయి చెం
 గటికివచ్చి మాన్పితివి • కాంచనశత్రు మహాంశుభిముల

కుటిలవిసిలవేళి ముదిరి నోకను నీకుపసిడి యుగరం

విమలలెబ్బక బాసి యగునే దయితప్పెన నీకు నాపయిగా.

(అని తన వేలియన్న యుగరమును చేతి కిచ్చుచున్నాడు.)

రోహి—(ఉగరము ననుకొనిచూచి సుమాళిబువ) హా ! పాణి

నాయకా ! వచ్చితివా ! (అని చూపుట్లుచున్నది.)

సుధా—(ఉత్తరీ యూచులబుచ్చే సేకజేప్పు చున్నాడు.)

మాధ—(ససౌభ్రమముగఁ జరుచొచ్చి) ఆ ! ఏమిది ! నభి ! రోహిణి !

రోహి—(కొంతవడికి మూర్ఛ తెలిసి చూచి దిగ్గవలేచి) ఆహా ! నా

మనోహరా ! పరమదాక్షిణ్యమూర్తివగు నీకు నేటికిఁగదా

జ్ఞాపకమునకు వచ్చితిని. (అని తొలఁగిపోవుచున్నది.)

సుధా—సుగరి ! కినియకుము.

నీ. నల్లచీమలబారు • నాతి నీనాగారు, ముద్దుగుల్మెడు నీదు • మోముతీరు
బొంతిలేనియచవుర • చుల్కసేయఁగమారు, సకియ నీవారెఱ • చవులతీరు
చిన్ని వెన్నెలకందు • చెల్లిసేయఁగఁగోరు, మదతి నీనిద్దంపు • మదుత్తితీరు
రిక్కగమలఁగేరు • జక్కనాగోరులు, మెలఁతనీకురులు ఈ మెద్దలదూఱు
తే. నెలఁత నీనును చెక్కిల్లు • నిగుడేరు, నద్దంపుకళ్ళులను గేరు • ననటికంబు
ములను తెలిదూఱు నీయూరు • లలరువట్టి, గరిత నీదైవసారు జ • గానఁగాన.

కాపుననే,

నీ. కలికిరో నీకటాఁడుముగల్గ కిన్నాళ్లు, గొదమతేటులరొద • గుండుచుంటి
జలబాక్షి నీదు దంపునములే కిన్నాళ్లు, వెన్నెలకాఁకల • వెఱలఁబడితి
లలన నీముద్దు పంబునినలకిన్నాళ్లు, చిలుకలకెల్లఁజే • బాలకనైతి
రమణి నీయలంబ • నమలేక యిన్నాళ్లు, చిగురాకు నెఱ్ఱల • జేరియుంటి

గీ వనితరో నీదు పదిమారు • వన్నెపసిడి, చాయఁగలమేను గదియఁగ • బాలకిన్ని
నాళ్లు మరుబారినిజిక్కి • నవయచుంటి, నేడు ననుభవ్యుఁడేయనేనీరబాక్షి.

(అని కదియఁబోవుచున్నాడు.)

రోహి—(తల్పించుకొని చిలునవ్వులయవీక్షణంబులవారింపుచున్నది.)

మాధ—(తనలో) ఓహో ! ఈపురుషుండే యీమెదిత్తవోరుండు
కాఁబోలు.

సుధా—(పోత్కంఠముతో) ఈకాంతాలలామ తనచెలికత్తియ దగ్గఱ
నుండెనని నన్ను డాయదలంకుచుండెను. కాని, యీలేమ-

మ. ఎలమెవ్వొప్పుగ వాలుకన్గవలఁ దా • నింపొదవారింప దా
వలికేట్టాపి మలంగి పైటసవరిం • ప న్నేడ్క పేటొక్క కే
లలరన్నోడ్చి సుమాస్తుచందమునఁ బ్రత్యాల్లిధపాదంబులన్
జలజాతేక్షణచారుదృష్టివిశిఖా • సారంబు బైఁ జిమ్మెనున్.

మాధ—(తనలో) పరస్పరావలోక నానందపారవశ్య లయమున్న
యీనాయికానాయకుల మధ్య పానకమునోనిపుడుకవలె నేను
నిలువరాను. వేటొకయెడ కేగెద. (అని మాధని నిష్క్రమిం
చుచున్నది.)

సుధా—నుండరి !

చ. వనరుహపాణి తాపకయ • పాంగవిలోకనజాలసంహతులే
మనసిజసాయకోత్కరస • మానములై దురపిల్లఁజేయు నే
ననయము సర్వము నృతది • యార్జిగృశించితి నిన్నినాళ్ళకు
నినుఁ గనినట్లఁ దోచె రమణీయణి నాకఖిలప్రపంచమున్.

నీవిప్పుడు నన్ను దొలంగఁజేయుట న్యాయముకాదు. ఇది మునుఁగాక,

చ. మరుఁడను వేటకాఁ డడరి • మామకహృత్పిక శాబకంబుఁదా
గుటివిరితూపులం దరుమ • గొబ్బున నీశరణంబుఁజొచ్చినన్
గరుణనుపిడి వెండియును • కామునిబారికిఁ దోఁచి. నీకు సం
బరములు దాని నీహృదయ • పంజరమందున చాచరాదొకొ.

(అని చేయి బట్టుకొనఁబోవుచున్నాఁడు.)

రోహి—(తప్పించుకొనితనలో) డెందమా! త్వరపడకుము. త్వరపడకుము.

సుధా—కోమలీ !

ఉ. చూడవిదేమె నీనిడుద † సోగ తెలింగనదోయి మీల చూ
 టాడవిదేమె తేనియల † సంతము జిప్పిలజేయుపల్కులన్
 వీడదవేమె యెంతనిను † వేడిన శన్నిపు డాదరింప నీ
 వాడను కానఁటే ముఖము † వాల్చి తొలంగెదవేమి పాపమే.
 చ. విడివిగ సంతట న్నెఱయు † వెన్నెలవాకలదోగి భ్రాంతులన్
 దరగలు పిక్కటిల్లుచు నుదగ్రత రేగఁగ నూఁగులాడుచున్
 దరుణిరొ రాగఁజ్జవుల † దారసమైతిని యెట్టకేలకున్
 శరణముకమ్మ నన్నిఁకను † చయ్యనఁ శాఁగిటఁ బోదినేయఁగన్.
 (అని కదిముఁబోవుచున్నాడు.)

రోహి—(మండస్మితసుందరవదనారవిందయై క్షోఁగంటిచూపులతోఁ
 దొలంగిపోవుచున్నది.)

సుధా—హృదయేశ్వరీ !

అ వె మదనుఁ డదయఁడగుచు † మరిమరి శరములఁ
 (అని తత్తరఁడుచున్నాడు)
 గుదియవడఁగ సలపు † కుతుకమడర
 (అని సమీపించు చున్నాడు)
 సదయవగుచు నన్ను † సరి నేలరాదఁటే
 (అని చేయికట్టుకొనుచున్నాడు)
 జాల మేల బాల † తాళజాల.
 (అని శాఁగిటఁ గడియింకఁబోవుచున్నాడు).
 [అంత తెరలో]

ఓసుధాకరా !

చ. దురితరతుండు మాగధుడు † దర్పద్రుఁడై నను మోసపుచ్చి ము
 మ్మరతనుఁకి డతస్పృహ † గాఁచి యవస్థను దెల్ప వార లి
 య్వరును ననైన్వైతై శ్శేషలి † పొర నను స్వధియింతునందియు
 ధురితను వచ్చుచుండి రిదె † దష్టల శతయోగర్పగాఁ దగ్గఁ.

సుధా—(అరిగింది) ఏమీ! ఓరి పాపశోభా! నీవు పిశాచిమనవై
నాబారినుండి పారిపోయి పాపములను రక్షించుకొంటినిగదా
యని సంతోషించుకుంటున్నావుగా మరల నాపై గమ్యమునకు
గాలు మ్రోవ్వచుంటివిరా? తుచ్ఛుడా! ఈసారి నిన్నునుంచి
నేను నిష్క్రమింపకుండు నయ్యెడ. (అని రోహిణి మూర్ఛిల్ల సుధా
కరుణ ను నిష్క్రమించును.)

[అంత రాజశేఖరుడును దత్తుడును సనైవ్యంబుగ బ్రమదావనంబున
బ్రవేశింతురు.]

దత్తు—(మూర్ఛిల్లి పడియున్న రోహిణి గూర్చి) ఏమిది! నాకుమారీ
మణి భూమిపై నిట్లు పడియుండుటకు గారణ మేమి? దురా
త్ముడైన సుధాకరుడే యీదోహ మొనరించియుండవచ్చుదా.
మిత్రమా! రాజశేఖరా! నీవీవనచుండుటకు సైవ్యసమేతుడవై
వెడకి యాతుచ్చు నెంచున్ననువట్టి బాధించి తోడ్కొనిరమ్ము.
రాజ—మంచిది. (అని సనైవ్యంబుగ నిష్క్రమించును.)

దత్తు—ఈసమయమున దమరుడున్న నాకుమారీమణి సుఖస్థితి
గాంచును కదా (అని నిలువనలగు జూచి హర్షముతో) అదిగో
దమరుడు తలచినుండునే వచ్చుచున్నాడు.

[అంత దమరుడు ప్రవేశించి దత్తునకు సమస్కరించును.]

దత్తు—దమనా! ముందుగ నాకుమారీమణిని మూర్ఛనండి తెలి
వొందునట్లుండు జేసి చేటిజనంబుచే నతిపురంబున కనుపుము.

దమ—మహారాజా! ఈమె మూర్ఛిల్లుటకు గారణ మేమో మీ
రెఱిగితిరా?

దత్తు—సింహాశద్వీపరాజాశముని పుత్రుండగు సుధాకరుం డీప్రేమదా
వనంబున కేతెంచి యీ నాపుణికారత్నంబుతో మాట్లాడు
చుండ నామిత్రుండగు రాజశేఖరుడు చూచెనట. అతుచ్ఛుడే

యూమె కిట్టిదోహ మొనరించియుండునని నే దలంచుచున్నాఁ
డను. కాని యీదుర్మార్గుని బట్టికొన ననైత్యుడై రాజశేఖ
రుండేగియున్నాఁడు.

దమ—(తనలో) సుధాకరుడు సురక్షితంబుగ నియ్యెడ కేగుదెంచినం
వకు నా కమితానందము కలుగుచున్నది. కాని యీపాపాత్ము
లచే నాని కేమియుపద్రవము తటస్థించునో యని భయము
కలుగుచున్నది. కానిమ్ము పరమేశ్వరుని సంకల్పం బెట్లున్నదో
యట్లే జరుగఁగలవ. (ప్రకాశముగా) మహారాజా! ముందుగ
నేబోయి మాధవిని వెదకి తోడ్కొనివచ్చెదను.

(అని దమనుడు నిష్క్రమించును.)

[అంత రాజశేఖరుడు ప్రవేశించి]

రాజ—మిత్రమా! చమూసమేతుండనై యీప్రేమదావనమంతయు
వెదకితిని. కాని యీదుర్మార్గునిజాడ యెచ్చోటను గానరాదు.
అయినను నైత్యము నెల్ల నొడల కన్పితిని.

తే. గీ. చొచ్చి పొట్టిల్లు కుండలు ♦ సురుంగలదె
విమలదుర్వారస్వభుజం ♦ గములకెల్ల
ఘనపరంతపరాజశే ♦ ఖరునిదైన
పేరు తలపోయ నీశ్వర ♦ పేరు గాదె.

(అంత రోహిణి మూర్ఛదెలిసి లేచును)

దత్తు—ఓడ్డా! అంతపురంబున కేగుదము రమ్మ. మిత్రమా! రాజశే
ఖరా! నీవు నీపనిమీఁదనే యుండుము.

(అని దత్తుడు రోహిణితో నిష్క్రమించును.)

రాజ—(అకస్మాత్పరంకః జూచి) అదిగో భానుం డస్తగిరి జేరి. నే నిట
నిలుచు టనవసరము. (అని రాజశేఖరుడు నిష్క్రమించును.)

అ ది ప ం చ మ్మాం క మ్ము

శ్రీరస్తు.

రో హి నీ సు ధా క ర వి జ య ము.

ప్ర స్థాం క ము.

ప్రథమపర్వము—ఘోరారణ్యము.

[సుధాకర విశారదులు ప్రవేశింతురు]

సుధా—మిత్రీమా, విశారదా, వైద్యవేషుండగు నామానవోత్తముం
డిసరికే రాజనగరంబు బ్రవేశించియుండునని తలంచెద. మనము
వెంటనే పోయి వానిని కలిసికొనవలయును.

విశా—సఖా, ఇప్పుడే మన మిటనుండి బయలుపెడలుట బహుదుర్ఘటము. చూపము,

ఉ. దిక్కుల తెల్వి మాసె మృగ † తీవ్రనినాదములు జెలంగెను
జిక్కుగ నొలటన్ గటికి † చీకటి కృష్ణులు భీకరాటవిన్
గ్రక్కున బోవగా మరకు † గన్నులు కానగ రావు గాన నీ
చక్కిని నిద్రొజెందుదము † సమ్మతి వేకువ బోద మెమ్మెయి.

సుధా—మిత్రీమా ! మనముభయము మెక్కుసారె నిద్రొగూలివ
కూర్మగంబులచే హానిసంభవించెను. కావున నీవు ముందు
పరుండును. నేను మేల్కొనియుండెద.

విశా—సఖా ! నీవు శ్రాంతిపడవై యుంటివి. ఇంచుకవడి నీవు నిద్రొ
పుము. నేను మేల్కొనియుండెద.

సుధా—మిత్రీమా ! అట్లుగాదు వినుము.

క. మును నీవు మేల్కొనుగా

నవయగ నొంటివి మాట + వేమేల్కొన్నా

మనస్థితి పంచశరములఁ

గొనియుండెను నాకు సుప్తి + గొను మీపు మురున్.

విశా—అట్లులైన రాజకుమారా ! నీవు బహుజాగ్రత్తఁగలిగి యున్నాను

త్తుడవై మేల్కొనియుండుము. నే నావలవృక్షముక్రింద

నించకవడి నిద్రించెద (అని నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

సుధా—ప్రహలోహో, తూర్పున చంద్రోదయ మగుచున్నది.

పీ. హస్తబలవనల + సంకపభువను, రంగంబునను తిమి + రనును తెరను

మెల్ల మెల్లఁగ దింప + నుల్లాసముగ నందు, రాత్రి శైలుషిస + రాగఘట

భాగంబుఁ బదపడి + వదనంబు చూపట్టు, కరణి రేఖఁ నాదిఁ + గానుపించి

పిదప బింబముభాతి + నొదవి పా)క్సతిగర్భ, కుక్తిమక్తాఫల + న్నూర్తియనఁగ

తే.గీ. గలువనెచ్చెలులకు నొసు + కల్మియనఁగ, దమ్మివిరివోలులకు చక్రిందంతులకు

గుండెజల్లన నుదయాశ్రితుహరమునను, విరహులకు వేపచంద్రింపు + వడలెఱచదల.

అన్నా, నే నీమోహభగంబు నెఱుఁగెను. విరహజనపీడన దోహక

రుండగుట నేకదా వీనికి దోహదము డమగాదులు సార్థకమయ్యె.

మఱియు,

తే. గీ. కలశ వారాశిఁ గనఁగోడఁ + గలిగినట్టి

బాడబంబుకు గొనివచ్చి + పాంథహృదియ

మర్మముల నెల్ల దహింపుంప + మత్సరముని

నేది వెదఁజల్లుచుండె రే + యెండమిషను

(అతఁ ఁ విశారదుఁడు మేల్కొని లేచివచ్చి)

విశా—అన్నా ! మిత్రమా ! నీ వతివిశ్రాంతుండవ మ్య నించులైన

నిద్రఁజెందకుండితివి కదా.

ఉ. ఈయెడ వేగుఁజక్క యుద + యుచుఁ గుటీరములెక్కి కొమ్మగో

కోయని కోడిపుంజులును + గూయఁగసాగె మరుత్తిశోరముల్

హాయిగ వీచుచుండెను వి + హంగీకలస్వనముల్ చెలంగె నే
మోయిసఖుండ! చూడుమరుగోదయమయ్యెడు దూర్పుదిక్కునన్.
ఎంతపనిచేసితివి. చూడుము.

ఉ. శైరవము ల్బుడింగె దమ + కంబునఁ దమ్ములు సంతసించెడున్
దార లదృశ్యమయ్యె దివిఁ + దద్దయుఁ జీకటు లూడె పొక్కినీ
సారసనేత్రినెన్నుడుటి + చక్కని కుంకుమబొట్టునాగ సొం
పూరెడు గెంపుచాయ లరు + ణోదయకాలమునందుఁ బొద్దిశన్.
సుధా—మిత్రీమా ! మన ప్రియాణంబున కిదియ తఱియని తలంచెద
చూడుము.

ఉ. భూసతి రేయియంతయును + బొల్బుగ నాధుని గాంచ కార్తయై
వేసటఁ జెందు లేమవలె + విన్నతనంబున మంచుకొంగుచే
గాసిలు మోముఁ గప్పికొని + కంజహితున్ గనలేక నేడ్చి దా
భాసిలు నీపుభాతమున + భానుసమాగమనోత్సుకాత్మయై.

[అంత దమనుడు ప్రివేశించి]

దమ—యువరాజచంద్రీమా, సుధాకరా, మనము పాంచాలదేశము
నవూహించితిమి పరాజయపరాభవానలంబుచే మృగ్గుచుండిన
మాగధుండును నక్షమహీపాలుండును నిన్ను బంధింపంగోరి
వివిధప్రయత్నములను జేయుచుండ నాప్రోత్సాహంబున రోహి
ణీకన్య కోరినకోరికపై యామెకు స్వయంవరోల్నేవము జరిగింప
నిశ్చయింపఁబడినది. కావున శీఘ్రంబుగఁ బోవుదము రండు.
అదిగో సూర్యోదయం బగుచున్నది. చూడుము.

చ. కలువలదాయ కుక్కుభని + కాయము తొట్టలఁదాయ చీకటుల్
బలువిడివాయ వత్తు లెడఁ + బాయచఁ గూతలుగూయ దీపికా
కళికలకాంతిమాయ నల + కంజముల స్వకసింపఁజేయ పాం
ధులు తమబాటరొయ నెదె + తొడెడ పొద్దుగశృంగమందునన్.

సుధా—సఖా, దమనా, ప్రత్యర్థులమగు మే మెట్లు బాహులుబుగ
పురిజేరనగు. మనమందఱమును మారు వేషములం ధరించి పుర
ప్రవేశంబు చేయుట మేలని తలంచెద.

దమ—మంచిది. అటులనే చేయనగు కాని మిమ్ముల గౌరవింపఁదగు
ప్రయత్నముల జరిగింప ముందుగ నే బోయెదను. (అని దమ
నుడు నిష్క్రమించును.)

సుధా—మిత్రమా ! విశారదా, మన మాకనఁబడు జలాశయంబున
గుంకి మారు వేషంబులను ధరితుము రమ్మ.

ద్వితీయరంగము—రాజాస్థానము.

[అంత దత్తుమహారాజు, మారుతి, అన్యదేశాగతులగు మానవేండులు
స్వయంవరాస్థానంబునం బ్రవేశించుచున్నారు.]

దత్తు—భూజానులారా ! నేడు నాభాగ్యోదయప్రభావంబున మీ
వంటిరాజ బృందంబు నొక్కచోఁ జూడగంటి. కృతార్థుండనైతి.

మానవేం—రాజా! జగన్మోహనాంగియైన మీకుమారీమణి మోహల
తాబద్ధులమగుమేమందఱ మొక్కచోఁ గూడియుండుటబృహత్మే?

దత్తు—ధర్మాధర్మాలారా ! నాపట్టి యిప్పుడేవచ్చి మీలో నొక్క
భూవరకుమారుని వరించును. అప్పు డితరులైన ధరణీవరు
లయింక వాత్సల్య భావంబుచే వధూవరుల నాశీర్వాదంబు
బ్రార్థించెద.

రాజు—రాజా! మీతనూజారత్నము కులశీలవయోరూపంబుల నెఱింగి
వరించినచో మేములులే జరిగించెదము.

దత్తు—(మారుతితో) మిత్రేశ్వరా ! నాకుమారీమణియింకను రాకఁ
దడసె. కారణ మేమొకదా.

మారు—దేవా ! ఆకోమలాంగిని దోహ్లాని వచ్చుటకు పుణ్యాంగ
నాజనంబుల సంపియుంటి. అదిగో దమనుడు నిటుల వచ్చుచు
న్నాడు.

(అంత దమనుడు ప్రవేశించుచున్నాడు)

దత్తు—(దస్వలదమనునిగని) దమనా! నాకుమారీమణి పూర్ణాలంకృ
తుగాలై వచ్చు చుండెనా?

దమ—చిత్తము దేవా నెచ్చెలులుదాను నిప్పుడే బయలుదేరి వచ్చు
చున్నాడు.

మారు—దేవా ! అదిగో చూపుడు:—

తే. గీ. రిక్క-చెలికత్తియలతోడ ♦ రేవెలుంగు
గదియఁబోయెడు రోహిణి ♦ కాంత యనఁగ
మఱియు నరచాలలోకన ♦ న్మోహనాశ్రు
మనఁగ రోహిణి సఖులతో ♦ నదిగొ వచ్చె.

(అంత రోహిణి ప్రవేశించుచున్నది.)

దత్తు—(రోహిణిని ప్రియమారన్ దగ్గరఁ జేర్చి) ప్రియాత్మా ! స్వ
యంపరి సమయమైనది. ఈవచ్చిన రాజలోకంబు నెల్ల నీవు బా
గుగ వీక్షించి నీకిష్టము గలిగినవాని వరించి వానిమెడలో నీ
పుష్పహారమును గీలిపుము. (అనియొక పువ్వులదంక చేతికిచ్చు
చున్నాడు.)

రోహి—(పుష్పహారమును గైకొని రాజసభ నవలోకించుచున్నది.)

దత్తు—మారుతీ! నీవుకూడఁబోయి ప్రత్యేకంబుగ నారాజనరులనీరా
మామణికిఁ జూపిరమ్ము.

మారు—చిత్తము- చిత్తము (అని యాకోమలాంగిని వెంబడించి)
ఏనాక్షి ! చూపుము.

ఉ. పాళి నృపాలహాళిమణి * రంజితపాదపయోజముగ్ధుడై
 తీతగ చంద్రసాగరుని * లేపనల న్బెలుపొంది బాళువా
 మేలివటంబుఁ గట్టి నటి * మించుతనుద్యుతి నెప్పు పొందోభూ
 పాలవఁజేణ్ణుఁ డీతఁ డని * వార్యపరాక్రముఁ డాజఁ గోమలీ.
 రోహి—(తనలో) ఈతం డతిలోభియు గర్వనంపన్నుండు నగుటచే
 వీనిం జూడరాదు.

(అని తొలంగిపోవుచున్నది)

మారు—రాజాననా ! వీనినిఁ జూడుము.

ఉ. రాజితరూపమందు నల * రా జభిమానధనంబునందు రా
 రాజు శరీరకాంతి నుడు * రాజుఁ బరాక్రమమును సంబలా
 రాజును దానమందు యువ * రాజును వైభవమందు దేవతా
 రా జననోప్పు నీమగధ * రాజును జూచితె రాజశేఖరుఁ .
 రోహి—(తనలో) రణభీరువును దుర్మదాంధుగమనగు నీతండు కదవం
 బునఁ బరాజయంబు నొంది వచ్చిన జీవచ్ఛవము. కావున వీని
 మొగముఁజూడరాదు. (అని కోపముతో తొలంగిపోవుచున్నది.)

మారు—కోమలీ !

మర్త్యకోకిల—పాళిమై గనుఁగొంటె శాలిన * పంకజాకరదంతి భూ
 పాలకేగుండు రూపనిర్జిత * భావజుడును వైభవో
 ద్వేలుఁ డాంధ్రమహీధపుడును * దివ్యశీలియునైన నే
 పాళభూపతిఁ జూడు వీరల * పద్మకల్పవిలోచనా.

రోహి—(తనలో) అతిమర్వ్యసనాసక్తులును రణభీరువులు నగు వీరిని
 వరింప నామనం బిచ్చగింపను. (అని తొలంగిపోవుచున్నది.)

మారు—కమలాక్షి !

ఉ. ఆయతకీర్తిచంద్రికాస * మావృతసర్వదిగంతురును శో
 భాయతసత్ప్రచారుఁ డన * ఘోర్మగుఁ డధిచకోరచండుఁడున్

కాశీజనమహాసభలలో గానము చేసినపురాణనాథుఁ డో
 శోయజనేరీ ! చూడు మని + దోర్బలనిర్జితమైరి యాచరిక.
 రోహి—(తనలో) ఈతండు కూర్చుండును దుర్మనువుచేత భుజనము
 టచే వీని నే నంగీకరింపజాల. (అని తొలుగిపోవుచున్నది.)
 మారు—లతాంగీ!

ఉ. వారిజనిత్రుడో నలుడో + వానవుడో నలకూబరుండు యి
 చ్చారతిజ్ఞాను మీతని మనంతుడో కంఠుడో నాజయంతుడో
 ధారుణిపై వెలింగెడు గు + భాకరుడో తెలియంగ రాదహ
 భూరిసువర్ణ భూషణవి + భూషితుఁ డీనృపపుత్రుఁ డెవ్వరో.
 ఏణాక్షీ ! కిరీటమకరకుండలకేయూర హాటకాంబర మణిమయాలంకార
 భూషితులై ప్రకాశించు నీరాజనోకంబున నీకచ్చనచ్చిన వారె
 వ్వరో చూపుము.

రోహి—(తనలో) డెదమా ! త్వరపడకుము. త్వరపడకుము. ఓధగ
 వానుడో. సంకల్పసంభవా! వాక్షిణ్యమూర్తినగు నీవు వాపై
 కరుణించి నామనోహరుని చిత్తమును నిష్కళంకముగఁ జేయు
 ము. (అని సభికులందఱుఁ జూచుచుండ సుధాకరుని మెడలో
 పుష్పహారంబును గీలింపుచున్నది.)
 (అంత దమునుడు పోవేళించి)

దము—సభాధ్యక్షులారా !

చ. విమలయశోవిశాలవృధి + పీఠతులార ! కనుండు మంచభూ
 తములును మీరు సాక్షులుక + దా వనితామణిచిత్త నోరు మో
 దముననుగాంచి వీనియలు + తక దగిలించెరు వేడ్కఁ బుష్పదా
 మమును వధనామణి స్వరుని + మున్నరమూసకఁ బెండ్లిఁ గూర్చుడి.
 [అంత నందఱు విఫలితమనోరథులై చూచుచుండ రాజశేఖరుడులేచి]
 రాజ—రాజా ! దక్షమహీధవా !

ఉ. ఓధరణీప ! యేల మము + నెయ్యనఁ బిల్వగఁబంది తీవు రా
జాధమ సీతనూజను స్వ + యంవరమ నిష్పచేత సింహాళ
క్షౌధవసూనుచే నిడి మృ + పావచనంబులువల్కి యిట్లు పృ
ధ్వీధపులందఱి బరిధ + విచితి నైనను బోవనిత్తుమే.

దత్తు—ఓఁ ! ఏమి ! ఎంతపనిజరిగెను ! (అని మహాకోపముతో పండ్లు
పెటపెటఁ గొఱుకుచు ఓరోరిరాజుద్రోహి ! క్షత్రియకులసాం
సనా ! యేమిరా, నీవిట్లు క్రిందుమీగు నెఱుంగక సాహసిం
చితివి ? ఇప్పుడు నిన్నేమి చేసెదనో చూడుము.

(అని సుధాకరుని చేయిబట్టుకొని యదలించుచున్నాడు.)

సుధా—(కరంబు దిగిచికొని కోపఘూర్ణమానతారకుండై పండ్లు పెట
పెటఁ గొఱుకుచు.) ఓసరపాలకులకలంకులారా !

ఉ. తుగ్ధివడంగనేల యిదె + దోర్బలవృత్తి నటించి వేడ్క నో
విల్లున బూనియున్న పృథి + వీపతులార ! ధణంబులో మిమున్
ద్రోల్చగఁజేసి రాక్షసవి + ధిగ గ్రహియించెదఁ గన్య దంతికి
జెల్లున కేసరిం గదియఁ + జేరఁగ చూడుడు నాప్రతాపమున్.

(అని యందఱుఁ గలంగునటుల ధనుష్టంకారంబుఁ జేయ రోహిణి
మూర్ఛిల్లుచున్నది.)

దత్తు—ఓసర్వసహధ్యతులారా ! నామధ్యలవట్టి మహార్షాగతు
రాలై యున్నయది. మీర లిట్లు మారణోత్సాహపరులై వీరా
వేశంబులఁ బ్రకటింపుచుండిన నీమె ప్రాణములను నిలుప జా
లదు. కావునమీరిప్పు టికిశాంతింపుడు. మీకు నమస్కరించెద.

రాజు—మీ మీసరాధముని సంహరించినఁగాని శాంతిఁబొందఁజాలము.
(అని వీరావేశంబున గొంయంబు సాదించి విల్లెక్కిడి, సుధా
కరుని దగ్గర) ఓరోరి మానవాధమా !

వ. హంకము.

ఉ. నీవెలకేగ దొక ధర * గోవరులందఱు జూచుచుండ ని

న్నేవిధినై న నేను సమ * యంచెదఁ జంపియుఁ బొట్టఁజేల్చి నీ
పేపులఁదాల్తు నాయఱుల * వెచ్చనినెత్తురు ద్రావి పెండ్లికిన్
బేపుమటంచుఁ బోయెద వ * రించెదఁ గన్యకఁ జూప దుర్మతి.

సుధా—ఓరీ ! నీచాధమా ! విస్సంభవాచాటా ! ఏమనిరా పేరీలు
చుంటివి ? ఇదిగో నీమదయు సదమదము జేసిన చూడుము.
(అని వరలోనికిత్తి వైకిడిసి ఝుళిపించుచు) ఓరి తులునా !

శా. భూతప్రేతపిశాచసంఘములకు * బూర్ణంబుగా విందు వి
ఘాతించేయఁగఁ జూప మోతులువ ! ను * ర్గర్వాంధ ! నిన్నిప్పడే
శాతాస్థి గడతేర్తు నిల్వ మిట నీ * చా! సిగ్గులేదో నిను
జేతఃప్రీతిని ద్రోళ్ల జేయనెఘనా * జిగ గాయము ల్గాననే.

(అని యధమునకు మొనయుచున్నాడు.)

దత్తు—ఓహో! మోధనరులారా! శాంతింపుడు, శాంతింపుడు.

అన్నన్నా! ఎంతయుపద్రవము తటస్థించెను! నాపట్టి గాఢ మూ
ర్ఖావరపశురాలైయున్నయది. నీరందఱు దారుణ రణోత్సా
హాలై విజృంభించుచున్నారు. ఇంక నెట్లోగదా. (అని సన్నిహి
తవర్తులగు చెలికత్తియలతో) ఓపుగ్యంగనలారా ! మీర
ప్రీతోమలి నెత్తికొనిపోయి యంతిపురంబున శయనింపజేసి,

చ. అలరులపుప్పొడు ల్వరచి * నట్టి మనోహర హంసతూలికా

తలమునఁ బండఁజేసి విరి * దమ్ములపీచుచు వై హిమాంబువుల్
జలుకుచు మేన చందనము * జెన్నగఁ బూయుచు చెంతఁజేరి రం
జిలు మృదులంపుపల్కలను * జెప్పుచు జేయుడు శైత్యసేవలన్.

దమనా ! నీవుకూడ వీరివెంటనేగి తగుచికిత్స లొనరింపుచుండుము.

దమ—చిత్తము. చిత్తము. (అని చెలికత్తియలు దాను రోహిణి నెత్త
కొని సప్రమిదను చున్నారు)

(అంతఃగగనంబుననుండి యొక ధ్వని)

గంధ—ఓహో! దుర్మదోదగ్రులగు రాజాధములారా ! ఏల మీరిట్లు నిష్కారణము సమర సన్నాహులై కలగుండునుడియెదరు ? శాంతింపుడు, శాంతింపుడు, ఓ దత్తుమహీధవా !

ఉ. పూర్వభవంబునందు బహు ♦ పుణ్యుడ వీవు నృపాల వీరి నీ యుద్విజరించుచున్ గని మ ♦ హాజ్వల తేజము కోటుజెడి గంధర్వులమేము వీరినొక ♦ తట్టునఁజేర్చి పరస్పరంబు దృశ్యములొనట ల్గులుపఁ ♦ బాచునిమోహముఁ జెందిరొండులుల్.

క. కావున శంకింపక నీ

భావజరూపునకు నీదు ♦ పట్టి నెసఁగి పృ

థ్వీవర సల్పుము వేగమె

వై వాహికశుభము వీరు ♦ వర్ధిలుదు రిలన్.

దత్తు—ఆహాహా ! సభ్యులారా ! వింటిరా గంధర్వవరుల పలుకులు? దేవతాప్రేరితంబగు నిక్కార్థం బవశ్యకర్తవ్యంబని తోచెడు. మీయభిప్రాయ మేమి?

సభ్యు—రాజా ! నీ వెంతమాత్రము సంశయింపక నిశుభకర్మంబును శీఘ్రంబుగ నెరవేర్పుము. దేవతాభిమానోన్నతులగు నీవధూవరులు చిరానురాగవైభవసమృద్ధులై వర్ధిల్లఁగలరు.

రాజ—రాజా ! నూయావులగు గంధర్వులపలుకులు విశ్వసించకుము. క్షత్రియధర్మంబును విడనాడకుము. న్యాయముఁ దలంపుము. (అని నుభాకరునితో యుద్ధమునకు మొనయుచున్నాడు.)

దత్తు—ఓవీరులారా ! మీరు వేఱొక బహిఃప్రదేశంబునకుఁ బోయి న్యాయయుద్ధంబు జేయుడు. అందు జయలక్ష్మిఁ జేకొనివచ్చిన పురుషుండే నాకుమారీమణినిఁ జేకొన నర్హుండు.

రాజ—మంచిది. (అని సుధాకరునితో) సుధాకరా! నీవు పౌరుషము

గలవాడవైనవో నాతో శ్వాసముద్ధంబు జేయ వేతాక

బహిష్కరించునకు రమ్మ. లేనిచో నోచిత ననుచు.

సుధా—ఓరివృథాభిమానీ ! రమ్మ. ఈసారే శత్రుశేషంబు దీర్చి

కృతార్థుడ నయ్యెద.

(అని సుధాకరుడు రాజశేఖరుని చెయిపట్టి తోడ్కొనిపోవుచున్నాడు.)

దత్తు—సభాధ్యక్షులారా ! మీరుకూడ దయచేసి చని వారియుద్ధం

బున న్యాయాన్వయంబులు విమర్శించి రండు.

సభ్యు—మందిది (అని సభ్యులు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

దత్తు—నుంత్రిపుంగవా ! నాపుత్రికారత్నంబునకుఁ దగ్గివైత్యోపచా

రంబులు జరుగుచుండెనా? ఆకోమలిమూర్ఖు యిపు డెట్టిస్థితిలో

నుండెనో తెలియరాదు.

మాగు—దేవా! ఆగృహమూర్ఖ క్రమక్రమముగ చెలికత్తియలొనర్చు

శ్రేణ్యోపచారంబులవలనఁ దగ్గిపోవుచున్నదట. అదిగో దమ

నుడు నిటులనే వచ్చుచున్నాడు.

[అంత దమనుడు పోవేళించుచున్నాడు]

దత్తు—దమనా! నాపట్టి మూర్ఖ యిపు డెట్టిస్థితిలో నున్నదో తె

ల్పుము.

దమ—చిత్తము, దేవా! విచుండు.

నీ. ఘనసారచందన * కలికలేపనమున, నలందఁబోయిన నెంతో * యాతికృతడును

పురుగుజవ్వాజియు * తనువునఁ బూయంగఁ, గడగిన మెయి గగుఁబొడువలెదరు

వీరక తోయజతాళ * వృంతంబులకు వీరఁ, దినిరినఁ గృద్ధయై * తేరిమాచు

నరవిక్రిహాస్థ * యందుఁ బండఁగఁ జేయఁ, బూన మంటుటంచుఁ * బొదరుచుండు

తే. గీ. శిరమునకు మందిపన్నీరు * చిలక సేవ, యత్న మెంతయొనర్పిననదటుఁజెందు

జానర విప్రత్రాకరును * తైత్తియోపచార, ములను క్రమముగ మూర్ఖయుఁ దెలియుచుండె

[అంత విజయమొల్లసితుడగు సుధాకరుడు సభ్యులతో పోవేళించు చున్నాడు.]

సుధా—రాజేంద్రా! న్యాయయుద్ధంబున పూర్ణవిజయముడనై వచ్చితి. ధర్మమార్గానుసారంబుగ మీకుమరీమణిని నాకొసంగవలయు.

దత్తు—ఆద్వందయుద్ధమున రాజశేఖరుండు నిహతుడయ్యెనాయేమి?

సుధా—దేవా! రాజశేఖరుండు డప్పరొంగనలపొందు నభిలషించి దివంబునకరిగియున్నాడు.

దత్తు—అన్నన్నా! ఎంతపని జరిగెను.

తే. గీ. చిరతర స్నేహ భావంబు ♦ గరిమజూప
వచ్చి నాపుత్రికాస్వయం ♦ వరమునకును
కటకటా! నీవు పరలోక ♦ గతుడవైతె
కదనమున నోడి రాజశే ♦ ఖరసఖుండ.

అయ్యయో! వీరిని నేనేల యుద్ధమునకు మొనరుడేసితి.

[అంత సంతరిక్షమునుండి యొకధ్వని]

గగనవాణి—రాజా! గతించినదానికై చింతింపకుము. రోహిణీసుధాకరుల కిచ్చినట్లకే గాంధర్వ వివాహమైయున్నది.

దత్తు—ఇకమనము కాలవిభంబనము చేయరాదు. మారుతీ! శుభము హూర్తంబు నిర్ణయింప మాహూర్తకులరావీపుము. ఈశుభవర్తమానంబును సింహశద్విప ధరావరేందుడగు రత్నాకరమహారాజుగారి కెఱింగింప చారులను బంపుము. తక్కుంగల బాధువర్గంబులకెల్ల సుభావనపూర్వకంబుగ. శుభలేఖలను వ్రాసియంపుము. మఱియు,

శా. ఆపద్మాలయ శౌరికోరినటు లా ♦ మా రోహిణీన్ సింహశ
ద్విపాధ్యక్షునుతుండు కోరుటను వే ♦ విస్ఫారఘటాధ్వనుల్
ప్రేమపాదంగ మదావళంబుపము శుం ♦ భల్లీల వైవాహికం
జేపారు నివృణ్డంచు జాటుముజనుల్ ♦ తృప్తింగనంగన్ బురిన్.

మారు—చిత్తము. దేవా. (అని మారుతి నిష్క్రమించుచున్నాడు.)

సభ్యులు—రాజా ! మే మిప్పటికి వీడ్కొనియెదము. (అని సభ్యులు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

దత్తు—(దమనునితో) దమనా ! నీవు నాకు మహాపాపకారివి. ఏమిచ్చి నను నీముఠంబు దీర్చజాల. ఇట్టిమహాత్మాహాసమయం బెన్నటి కైనఁ జేకూరునని స్వప్నములందైనఁ దలంచితినే ? ఎన్నటికైన నీమేలు మఱువజాలుదునే ?

చిత్త—దేవా ! వినుండు.

చ. దమనుడఁగాను నేను మును శ తల్లినిబాసి యనేకదేశముల్
కృమముగ సంచరించి తుది శ గృహ్మణివచ్చియు వెండి రోహిణీ
కమలదళాయతాక్షి నిజ శ కాంతునిోయగఁ బోయి నేటికిఁ
సుమశర తేజ సస్పృహత శ నూజనిఁ దెచ్చిన చిత్రసేనుడఁ.

దత్తు—ఓహోహో ! చిత్రసేనా ! ఎంతకాలమునకు నిన్నుఁ దిరుగఁ జూడఁగలిగితినిరా ! బహుకాలము పరదేశవాసముఁ జేయుచు నెన్నియిడుమలం గుడిచియుంటివోకదా. నీవు శ్రీఘ్రింబుగ నంతి పురంబునకుఁజని నీరాకకై యత్యంతాసక్తితో నిరీక్షించుచుం డెఱు నీతల్లిని జూచిరమ్ము.

దమ—దేవా ! నేనిదివఱకే నాజననికిని రోహిణికన్యకకును గనఁబడి యుంటి.

దత్తు—మంచిది. అట్లులైన నీవు ఖనికశిల్పికాదివరుల రావించి పెండ్లి పందిళ్ళ నిర్మింపఁజేయుము. మఱియు,

చ. పగడము మంచిముత్తయము శ వన్నెపసిండియుఁ గూర్చితీరుగా
జిగిబిగితోరణంబులను శ జెల్లుగఁ గట్టుడు మానికంబులన్

సాగనుగ రంగవల్లికల శ్రీ సాంపుగదీర్చి యలంకరింపుఁ డిం

పుగ వెలుగొండఁజేయుఁడు వి శ్రీ భూతిఁదలిర్ప వివాహ వేదికన్.

చిత్ర—చిత్తము. చిత్తము. (అని చిత్రసేతుఁడునిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

దత్తు—(తనలో) ఈవర్తమానము తెలిసినచో రత్నాకరుఁడు కుపితుం
డౌ నేమోకదా.

[అంత మారుతి ససంభ్రమంబుగాఁ బటతెంచి.]

మారు—దేవా ! సింహశదీప్త ధరావరుండగు రత్నాకర మహారాజు
ప్రళయకాల మేఘగర్జన గంభీరనినాదంబుల ననుకరించు శంఖ
కాహళభేరిభాంకృతుల తోడను, వీరభటు సింహనాదంబుల
తోడను, కరటిఘటాఘోటకబృంహిత హేమారవంబులతోడను,
భోరుకలంగునటుల ప్రచండవాతోద్ధూతనీరాకరవీచికానికరం
బులమాడ్కి ఘూర్ణిల్లు భీషణచతురంగబలసమేతుండై మన
దేశంబుపైకి వచ్చుచున్నాఁడు. దేవా కర్తవ్యమూహింపును.

దత్తు—అఁ ! రత్నాకరుఁడు తనపుత్రుని మనము చేజిబట్టితిమనే
మర్రాభింతిని వచ్చుచుండెను కాఁబోలు. ఎట్లయిన నీయుత్పా
తంబు నపనయింప సుధాకరుండే సవర్ధుండనితోఁచెడు.

సుధా—మామా ! మీరు సందేహింపనేల ? నేనిప్పుడే కుపితులై
యుండుమాతండ్రిగారి యొద్ద కేగి యాయనను శాంతింపఁజేసెద.

దత్తు—మంచిది. పోయిరమ్ము. మేము ను నీ వెనువెంటనే వచ్చెదము.

సుధా—చిత్తము. (అని నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

దత్తు—మారుతీ! మనముకూడఁబోయి యారాజేంద్రుని యథోచిత
శారవంబుల శాంతింపఁజేసి దోడ్కొనివత్తము రమ్ము.

(అని దత్తుమహారాజు మారుతియు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

[అంత రత్నాకరమహారాజు ససైవ్యంబుగ పోవేకించుచున్నాడు]

[అంత సుధాకరుడు పోవేకించి]

సుధా—తండ్రి! నేనపరాధినైతిని. నన్నుగోపింపుడు. (అని తండ్రి పాదములపై వ్రాలుచున్నాడు.)

రత్నా—సుధాకరా! కలుషాత్మా! వృద్ధులైన జననీజనకులను దుఃఖ పెట్టి శత్రువుల నాశ్రయించిన కులదూషణుడవగు నీమొగము జూడరాదు. తొలగియుండుము.

(అని తోసివేయుచున్నాడు)

(అంత గగనంబుచుండి యొకధ్వని.)

గగనవాణి—రాజా! పుత్రునిపైఁ గినియకుము. భగవద్భక్తుండును తరనుపావన చార్మిత్రుండునగు సుధాకరునిజాయగా నీరోహిణీ కన్య సృజింపఁబడినది. దైవప్రేరితంబగు నిమ్మిధునానుబాధంబునుగుఱింపి నీవు చింతింపవలదు. భగవదానుగ్రహసంపన్నులగు నీవధూవరులు చిరతరానూనపరస్పరానురాగవైభవ సమృద్ధులై వర్ధిల్లగలరు. కావున నీవెంతమాత్రమును శంకింపకుము.

రత్నా—ఓహోహో! ఆశ్చర్యము! ఆశ్చర్యము! నేనింక ధన్యుడనయ్యెద. (అని పుత్రుని లేవనెత్తి) కుమారా! పరాత్పరుడగు శీమన్నారాయణమూర్తి యఖండకారుణ్యపాత్రుండవగు నీమహిమను గురైఱుఁజాలనైతినిరా తండ్రి.

శా. రారా! రాజకులైకభూష! తనయా శ్రీ రారా! లతాంతాయుధా రారా! సారవిచారఫలసిత! రా శ్రీ రా! చిన్నపోడా! కుమారా! రాజీవదళాక్ష! ముద్దిడగరా శ్రీ రా! కౌగిటుజేరరా రా! రామామణి బెడ్డియాడి సుఖవై శ్రీ రాజిల్లరా! పుత్రీకా,

(అని పుత్రుని గాఢాలింగనంబొనర్చుచున్నాడు.)

[అంత విశారదుడు బ్రవేశించి]

విశా—దేవా, నేనపరాధినైతిని. నన్ననుగ్రహింపుడు ! (అని పాదములపై పొలుచున్నాడు.)

రత్నా—విశారదా! తమించితి. లేము.

[అంత దక్షిణమహారాజు మారుతియు బ్రవేశించుచున్నారు.]

దక్షు—(రత్నాకరుని సమీపించి) మహారాజా ! మనముభయులము.

పూర్వవైరంబులం దిగనాడి యన్యోన్యసంబంధబాంధవ్యంబులచే బరిష్పరమైతి మండవలయునని నాకోరిక. అట్టివానుభవంబునసూర్య నాముద్దుకూతుఁ డమకోడలుగాఁ గైకొనుఁడు.

రత్నా—మిత్రీమా! దక్షమహీధవా ! ఇంతకన్న మేలెయ్యది? నీవంటివానితో వియ్యమంటకన్న నాకు వేఱొండు భాగ్యమబ్బునే?

(అని కరలగ్నమంబుల నన్యోన్యమైతిఁ బ్రకటింపుచున్నారు.)

దక్షు—(రత్నాకరునితో) మహారాజా ! వివాహమంటపమును బ్రవేశితము రండు.

రత్నా—మంచిది. (అని యందఱు వివాహమంటపమును బ్రవేశింపుచున్నారు.)

రంగము:—వివాహమంటపము.

[మాగళకూర్మ నివాడఁబులు బ్రాహ్మణాశీర్వాదంబులును శైలంగ

రోహిణి సుధాకరుని మెడను పుష్పహారమును

గీలింపుచున్నది.]

దక్షు—(సుధాకరునివగ్గఱి) రాజకుమారా ! మున్ను నీసుహిమనుగురైఱుంగఁ జాలక నీయెడల నేనెవచ్చిన మహాపరాధంబులెల్లమైరించి నాపుత్రీకారత్నంబును బరిగ్రహించితివి. ధన్యండనైతి.

వప్యంకము.

శుశీయు,

కా. నారీరత్నము నీకొసంగితిని భూ శ నాథాత్మజా! నీవు మం
దాశోర్వీజమవౌట నిందాముఖపాం శ తక మల్లెతీవౌటఁ ద
ద్భారంభిపుసహించియిచ్చుచును శ శ శ్వత్కా-మితార్థంబులక
నీరక్షీరహలట్ల మీరుమనుఁడి శ నిత్యానురాగంబునన్.

(అని రత్నాకరునితో) మహారాజా !

ఉ. పాంకముమీఱఁ బూర్వభవ శ పుణ్యవశంబున మిమ్ముబోలు వి
య్యంకునిఁగంటిఁ గావునఁ గృ శ తార్థుఁడనైతి వధూవరు ల్పదా
యంకిలిలేనిమైత్రీ వెల శ యక భవివర్ధిల దీవనంబునే
నుంకువగా నొసంగెద న శ హా! నృప వీరిసమాదరింపుమా.

(అంత నోహిణి మామకుఁ బ్రణమిల్లుచున్నది.)

రత్నా—ఓన్నుపారత్నమా ! ఈసుధాకరుండను నాసత్కుల దీపము
నీగుణశీలస్నేహప్రేరితంబై బహువిధంబులుగఁ బ్రజ్వరిల్లెను.

దత్తు—(పుత్రిక సతిప్రేమచే డగ్గఱఁజేర్చి) పుత్రికారత్నమా!

చ. కలికిరొ! నీవు నీవతియు శ గాఢపరస్పర రాగపూర్ణులై
యలరుచు భూరిరాజ్యవిభ శ వాన్వితులై తనరారి పుత్రులక
బలుపురగాంచి కీర్తిగని శ హయక భక్తిని నత్తమామలన్
బలుమరు సేవలందనిపి శ భాసిలుచు నృము ఏడఁబోకుమీ.

రత్నా—దత్తుమహీధవా! నేటికి భగవత్కటాక్షంబున మనశోఽంకలన్ని
యు నెఱవేరినవి ఇంక నేమి కావలయును.

దత్తు— మానిని.

•నీతిగనీధర శ నీ పతులందఱు శ నమ్మనిరాజ్యము లేలవలెక
ఖ్యాతిగమేఘుఁ డ శ ఖండనువృష్టిని శ గల్గఁజేయ ఫలోన్నతమా

హృతలమందున న మానవు లహృతి న మానసుఖంబుల వర్థిలుచుక
బ్రాతిగ నాభగ న వంతుని నిశ్చలభక్తిచుతింపుచు నుండవలెనో.

XXనవాణి—తథాస్తు. తథాస్తు.

(అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

గద్య.

ఇది శ్రీమద్వేంకట రమణకరుణాకటాక్ష పీఠానాసారసమాసాదిః
రసబంధుర కవిత్వవైఖరిప్రవీణాపస్తంబసూత్ర శాండిల్యసగోత్ర
పవిత్రహఠాత్మకులకలశార్ణవరాకాశైరవమిత్ర వేంకటరత్న
సుపుత్ర వెంకమాంబాగర్భశుక్తిముక్తాఫల వివిధ
విద్యజ్ఞసవిధేయ వేంకటకృష్ణనామధేయ ప్రణీతా
బైన రోహిణీ సుధాకరవిజయంబు నాట
కంబున సర్వమును వస్త్రాంకము
సాపూర్ణము.

మావద్ద వెలకు దొరకు గ్రంథములు

- 1 సంగీతకృతిదర్పణము—మారు కృతులు వగైరాలు
 స్వరపరచినగ్రంథము (మాన్విలుబైండు) ... 1- 8- 0
 డిట్లో (క్యాలికో బయిండు) ... 2- 0- 0
- 2 సంగీతకృతిదర్పణము—2వ భాగము. సంగీతవిద్వాంసులు కాగలంకుల కనేక సాధనములుగలవు. ... 2- 0- 0
- 3 ప్రాధికరణములరెడుగలిపి పూర్తి క్యాలికోబయిండు
 చేసిన పత్రి 1కి 3- 0- 0
- 4 స్వరసర్వస్వధానిధి—వర్ణము లాఖరుచరకు కావల
 సిన హంశములు గలవు. ... 1- 8- 0
- 5 రోహిణీస్వధాకరివిజయము—6 అంకముల చక్కని
 నాటకము. ... 0-12- 0
- 6 శ్యామదీప్తయోగవరము—5 అంకముల చక్కని నా
 టకము. ... 0-12- 0
- 7 సుధాన్దూరీయము—6 అంకముల చక్కని నాటకము 0-12- 0
- 8 శశిశత్రు—5 అంకముల చక్కని నాటకము. ... 0-12- 0
- 9 సుధవాక్యకళ్యాణము—యక్షగానము—స్త్రీలు పాట
 పాడుటకు యోగ్యమైనది ... 0- 5- 0
- 10 స్వరాజ్యయోగ్యోపస్తవము—(పద్యములు) ... 0- 4- 0
 గాంధీసంక్షేపము—(పద్యములు) ... 0- 4- 0
 మావద్ద ఇతరులమైన నవలలు, నాటకములు వగైరాలు కలవు, క్యా
 కోలనవానికి ఉచితముగా పంపబడును.

పారుపూడి సుబ్బారావు & సన్సు,

కాకినాడ.

15007